ÎNVĂȚĂMÎNTUL INGINERESC ÎN ROMÂNIA

Cea dintîi școală tehnică din București a fost înființată de vodă Știrbei, în anul 1853. A funcționat numai doi ani. În 1864, la stăruințele lui Panait Donici — primul inginer român diplomat la Paris — inițiativa a fost reluată, dar fără mare succes, cursurile durînd numai trei trimestre. Peste alți doi ani — în 1867 — cîțiva oameni de seamă se străduiesc și reușesc să pună bazele Școlii de Poduri și Șosele, care avea să funcționeze, neîntrerupt, sub diferite denumiri, anii săi de existență înlănțuindu-se pînă în zilele noastre, cînd o cunoaștem sub actuala sa formă, cu titulatura: Institutul politehnic din București. Așadar, începutul cert al învățămîntului tehnic superior din țara noastră are data de 30 octombrie 1867, cînd Școala de Poduri și Șosele și-a deschis porțile pentru cei 15 elevi înscriși. Cursurile se țineau atunci într-un imobil particular de pe strada Știrbei Vodă. Cel dintîi director a fost Dimitrie Petrescu, licențiat în matematici de la Paris, iar primii profesori șefi de catedre: E. Bacaloglu, M. Caputineanu, I. Lupulescu și Elie Angelescu. Din arhiva școlii aflăm și inventarul didactic folosit în anul școlar 1867—1868: o planșetă, un declinator, o alidadă, o mîră, un nivel de apă, un pantometru și un echer. Primii absolvenți, specializați complet în poduri, mine și șosele, ies din școală în anul 1879: Ion Socolescu, Arghir Chiriac, Petre Popescu-Pașcanu și Sergiu Carcalechi.

Inginerul Gheorghe Duca (foto 1) își leagă onorabil numele de această școală, dîndu-i o nouă organizare, în anul 1881, cînd i-a preluat conducerea. Funcționînd sub o nouă denumire — Școala Națională de Poduri și Șosele — instituția a pornit atunci pe un drum de înaltă ținută științifică, elevii care i-au urmat cursurile devenind, în anii următori, ingineri cu pregătire egală oricăror școli similare din străinătate. Aceasta a dus, cum era și firesc, la transformarea ei, în anul 1920, în Școală Politehnică. În fotografia 2: localul școlii, inaugurat la 2 octombrie 1886 (local existent și astăzi pe Calea Griviței, colț cu strada Polizu). Fotografia 3: laboratorul Institutului electrotehnic, în 1925. Fotografia 4: primul post de radioemisie, construit de ingineri români, în anul 1925.

1

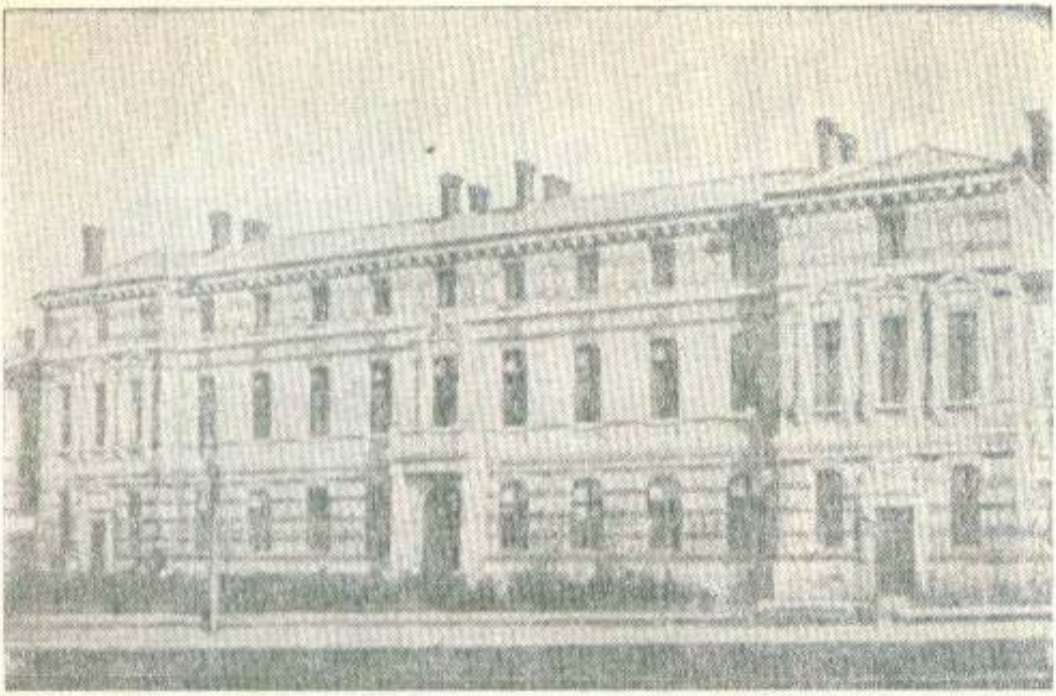

2

4

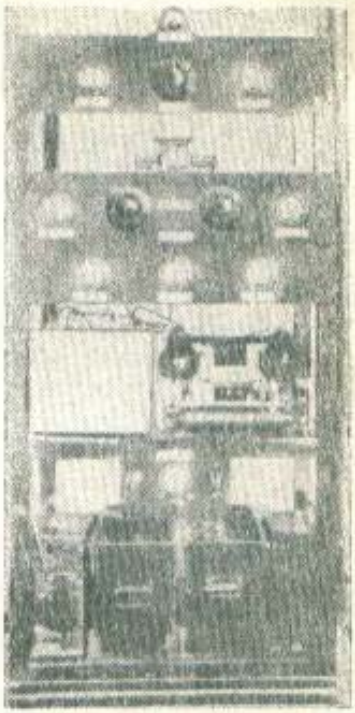

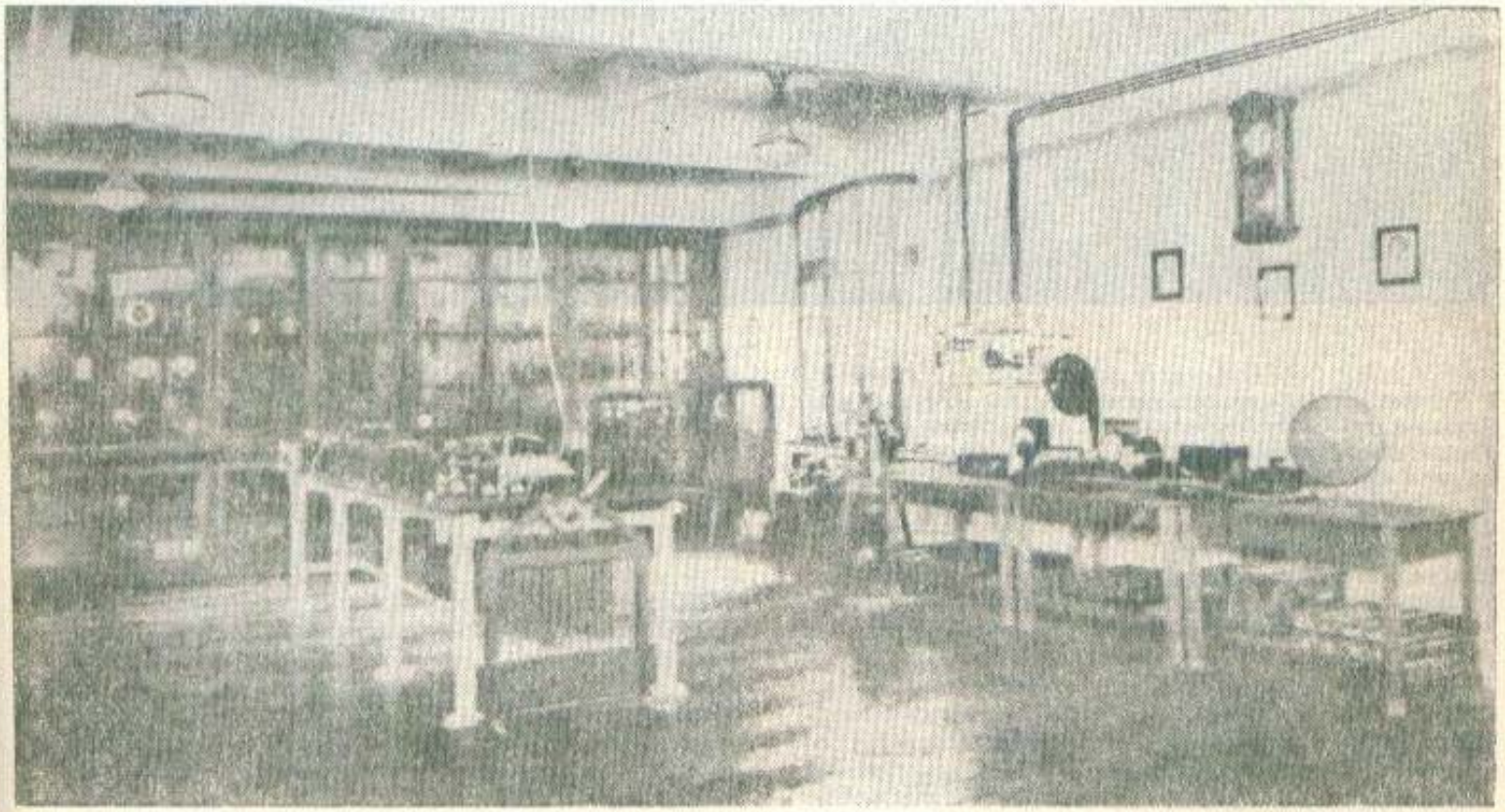

3

TELEPATIA FĂRĂ MISTERE...

TREBUIE SĂ CONSIDERĂM CA UN FAPT EXPERIMENTAL BINE STABILIT POSIBILITATEA TRANSMITERII TUTUROR FELURILOR DE STĂRI DE CONȘTIINȚĂ: SENZAȚII, PERCEPȚII, REPREZENTĂRI, EMOȚII. SE TRANSMIT OARE ELE CU ACEEAȘI UȘURINȚĂ?

de doctor docent Victor SĂHLEANU
președintele Cercului de psihologie medicală
al Uniunii Societăților de Științe Medicale

Telepatia este comunicarea unor stări de conștiință **(pathos)** care se stabilește între doi indivizi **în afara simțurilor obișnuite.** Încă vechii „magnetizori", la începutul secolului XIX, constataseră că subiecții aflați în stare de hipnoză (sau în stări asemănătoare) ghicesc gândurile celor dintîi sau ascultă de ordine formulate numai mental. Telepatia (numită astfel de Myers în anul 1882) a fost privită, multă vreme, ca un caz particular al transmisiei voluntare și a fost discutată sub eticheta **de sugestie mentală.** O astfel de etichetă pornește de la o anumită interpretare dată fenomenului: de fapt, deși termenul de **telepatie** se referă la **distanță** (**tele** = departe), transmisia telepatică se face cel mai ușor între persoane aflate în apropiere. S-a mai propus termenul de percepție **extra-sensorială**, însă nu e vorba de obicei de o percepție. Cel mai potrivit nume este și cel mai puțin popular: **diapsihie** (de la **dia** = prin).

VORBEȘTI DE LUP ȘI LUPUL E LA UȘĂ...

Telepatia poate îmbrăca diferite forme. De obicei este o comunicare în sens unic, de la un **agent** (A) care transmite o stare sufletească unui **recipient** (P). Se pare că rolul principal îl joacă percipientul. Iată (după R. Sudre) cîteva variante de manifestări telepatice. **A** are un accident iar **P** este avertizat, fie printr-un sentiment obscur, fie printr-o cunoștință precisă („știe, dar nu poate explica **de unde** știe"), fie printr-o halucinație. Această halucinație poate fi vizuală: în momentul morții lui **A**, **P** „îl vede" alevea, cu detalii exacte ale îmbrăcămintei, ale rănirii care i-a provocat moartea etc. Această halucinație poate fi și auditivă: telefonul sună, deși nimeni nu a făcut, efectiv, vreo chemare. Se notează cazul în care soțul a fost chemat urgent telefonic de la o fermă din altă localitate, unde soția sa era grav bolnavă; ajuns în grabă

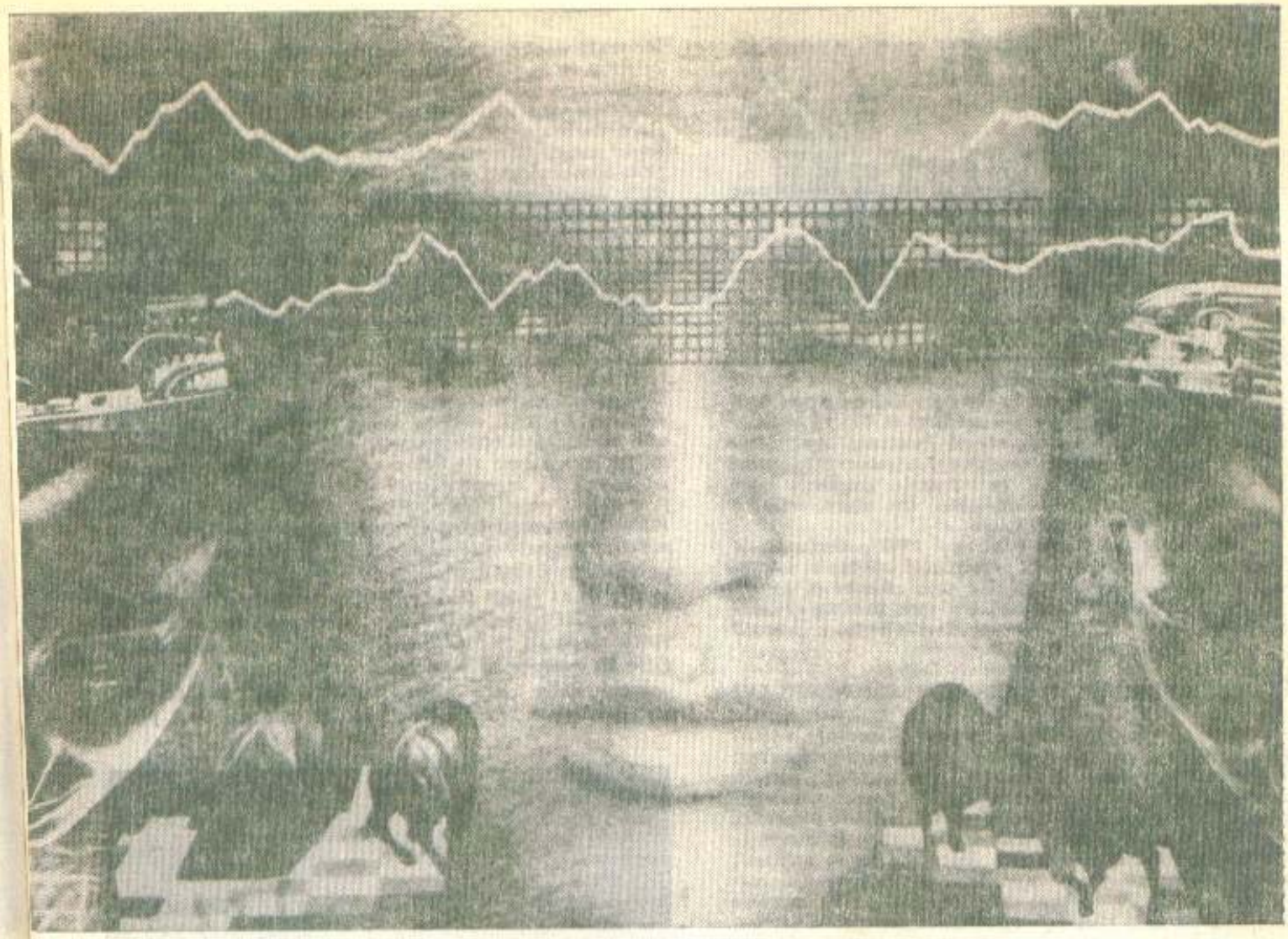

în acel loc, a constatat că ferma **nu avea telefon**! Mesajul telepatic a fost „decodificat" de recipient după modalitatea sa uzuală de comunicare, care era convorbirea telefonică.

Alte exemple: **A** scrie lui **P** şi **P** ştie că va primi o scrisoare. **A** şi **P** se gîndesc la acelaşi lucru în acelaşi timp. **P** este cuprins de durere în momentul în care suferă **A**; s-a citat cazul în care durerile de naştere ale unei femei s-au transmis surorii sale gemene. **P** poate să se găsească şi în somn, natural sau artificial (ca în somnambulism, hipnoză, transă etc.); dealtfel, visele telepatice par a fi destul de frecvente. În afară de telepatia spectaculoasă sau dramatică — în care „sîntem avertizaţi" de moartea sau de accidentarea unei persoane cunoscute — există o telepatie de **fiecare zi**, pe care, de multe ori, o ignorăm sau o interpretăm drept o „simplă coincidenţă". Ne vine în minte figura unui cunoscut şi, după cîteva secunde, el apare în faţă, după colţul străzii sau ne cheamă la telefon. „Vorbeşti de lup şi lupul e la uşă". După Alexis Carrel, **fiecare din noi** trăieşte, o dată sau de două ori în viaţă, **o experienţă** de telepatie majoră, spontană, în legătură cu un eveniment răscolitor întîmplat cuiva apropiat.

CVADRATURA... CRUCII

Telepatia este fenomenul parapsihologic cel mai uşor de cercetat în laborator. Recipientului îi putem „transmite" imaginea unui semn, dintr-un repertoriu convenţional ales. J. B. Rhine a lucrat cu aşa-numitele cărţi Zener, asemănătoare cărţilor de joc, pe care erau notate cinci feluri de semne (cruce, cerc, pătrat, dublu S culcat, stea), cîte un semn pe fiecare carte. Cinci feluri de cărţi, fiecare în cîte cinci exemplare, înseamnă 25 de cărţi. **Agentul** le amestecă bine, trage la întîmplare cîte una şi se uită la ea; în ace-

TELEPATIA FĂRĂ MISTERE...

lași timp **percipientul** notează pe o hîrtie semnul „care-i vine în minte". La terminarea seriei de trageri se confruntă ordinea în care au fost citite semnele cu ordinea semnelor notate de percipient. Coincidențele calculate pur probabilistic oscilează în jur de 5. Cînd percipientul se găsește „în formă", se ajunge însă la 12, 15 și chiar la 20—25 coincidențe, care atestă existența unei influențe pornite de la agent la percipient. Cunoscutul scriitor Upton Sinclair a realizat performanțe analoage între dînsul și soția sa, transmițîndu-i (în stare trează!) contururi de figuri, cifre, litere.

O experiență mai veche (din anul 1883), efectuată de Guthrie și Lodge, arată că percipientul poate fi impresionat simultan de doi agenți: unul dintre ei privea un carton pe care era desenat un pătrat, în timp ce celălalt se uita la desenul unei cruci. Percipientul a „văzut" un pătrat cu diagonalele sale!

ÎN ETAJELE PROFUNDE („ABISALE") ALE PSIHICULUI

Trebuie să considerăm ca un fapt experimental bine stabilit posibilitatea transmiterii tuturor felurilor de stări de conștiință: senzații, percepții, reprezentări, emoții. Se transmit oare toate aceste feluri cu aceeași ușurință? În timp ce Lodge admitea că ideea abstractă se transmite mai ușor decît desenele, Warcollier ajunge la rezultate contrarii. Abramowski afirmă categoric că se transmit **numai stările afective;** după interpretarea acestui cercetător, telepatia nu face decît să readucă în memorie imagini, idei etc. altădată legate de starea afectivă transmisă. Ipoteza este greu de susținut, deoarece unele „halucinații telepatice" privesc imagini complexe cu detalii inedite (de ex. îmbrăcămintea și rana celui „văzut" în momentul decesului). Este adevărat că o **comuniune afectivă** între două persoane favorizează transmisia telepatică și este premisa celor mai multe cazuri de telepatie spontană.

Dr. V. Musatescu relatează cazul unui coleg de facultate, refugiat în Moldova, în 1916, unde era încorporat ca medic la o unitate militară. Familia, rămasă la București, n-a primit nici o veste de la subiect pînă în iunie 1918 cînd, într-o zi, mama sa — pentru prima oară — a simțit o pornire irezistibilă de a se duce la Gara de Nord. Acolo și-a întîlnit fiul, sosit, doar cu cîteva momente înainte, din refugiu. Cazul este ilustrativ atît pentru că indică eficiența **sentimentelor pozitive,** de bucurie, cît și pentru că exemplifică interacțiunea telepatică dintre două persoane normale, sănătoase.

Sînt oare reproductibile performanțele telepatice? Cercetările arată că există „zile favorabile" și „nefavorabile". La persoanele excepțional dotate, repetarea experiențelor arată uneori **scăderea în timp** a procentului de succes, în timp ce la cele mijlociu dotate se observă **o oarecare** antrenare a capacității de transmisie și de interacțiune. Succesele sînt mai mari cînd percipientul se găsește în stare de somn sau de hipnoză („sugestie mentală"). În unele experiențe procentul de succes a putut fi crescut prin administrarea de alcool sau de substanțe „psihotrope". Aceste rezultate se explică admițînd **intervenția inconștientului** în realizarea fenomenelor parapsihologice.

Se știe că psihologia ultimelor decenii atribuie etajelor profunde („abisale") ale psihicului nostru, însușiri și potențialități remarcabile ca și o intervenție esențială în reacțiile afective, în cunoașterea intuitivă, în inspirația artistică și științifică. În stare de veghe, la omul „rațional", cu spirit critic atent, inconștientul este nu numai dominat de conștient dar și într-o stare de relativă inhibiție. „Dezinhibarea" se produce în somn, în hipnoză, în anumite intoxicații ale creierului, în șocurile emotive. De fapt, osmoza dintre conștient și inconștient este oscilantă și cînd subiectul e în stare trează. Experimente numeroase (inclusiv unele constatări personale) au arătat că receptivitatea percipientului **poate varia** profund în cursul aceleiași ore. Astfel, un subiect care într-o primă serie de „cîtiri" ale cărților Zener a dat un rezultat negativ (de exemplu, 4 coincidențe din 25), la o a doua serie, după zece minute, poate atinge performanțe de 11 din 25 (și invers). Interesante sînt oscilațiile între o cifră apreciabilă și **zero.** Zero coincidențe nu reprezintă, după cît se pare, un experiment negativ, deoarece cifra se depărtează prea mult de 5, așteptată în cazul coincidențelor „pur întîmplătoare". Zero ar însemna, mai curînd, o recepție realizată și **contrazisă de perci-**

pient, în mod conștient sau inconștient, prin „exces de spirit critic" sau prin negativism.

Tot antagonismul parțial dintre conștient și inconștient ar explica interferența rezultatelor în experimentările publice (cu un agent și o sală întreagă de percipienți): **importanța mai mare a percipientului decît a agentului** este o concluzie provizorie sprijinită de constatarea că rezultatele, în cazul în care acționează concertat și concomitent mai mulți agenți, nu sînt net superioare celor din experimentele cu un singur agent. Totul s-ar petrece ca și cum „inconștientul" percipientului ar avea receptivitate deosebită mai ales pentru mesaje venite de la un alt „inconștient" **cu care este acordat.** În cazul hipnozei, acordul **electiv** este cu hipnotizatorul. În cazul stării de somn — și mai ales al stării de veghe — comunicația este favorizată prin înrudirea de sînge, prin afecțiunea reciprocă prealabilă etc. O dată ajuns în inconștientul percipientului, mesajul este **decodificat** după modalități variate, cum o arată întîmplarea cu chemarea telefonică, citată la începutul expunerii noastre.

ENERGIE RADIANTĂ?

În ce măsură telepatia poate fi, cu adevărat, o **telecomunicație**? Literatura de specialitate dă indicații despre transmisiuni, spontane sau provocate, la distanțe mari sau foarte mari. „Halucinații" telepatice între Anglia și Oceanul Indian, bunăoară, nu sînt o raritate. S-a constatat că experiențele pot reuși chiar dacă agentul este în S.U.A. iar percipientul în Olanda (Carrington). Mai modești, cercetătorii de la sfîrșitul secolului al XIX-lea lucrau pe distanțe de **kilometri,** folosindu-se de sugestia mentală. Faptul că rezultatele sînt bune și la distanțe mari a ridicat problema substratului fizic al semnalelor telepatice, al „telepatemelor". Dacă ele ar fi o formă de energie radiantă (s-a spus), eficacitatea ar trebui să scadă cu distanța, și anume invers proporțional cu pătratul distanței. Așa ceva **nu** se observă sau, mai bine-zis, scăderea eficacității nu urmează o lege clară. Acestui raționament i se poate aduce o obiecție gravă. În transmiterea de informație nu ne interesează atît cantitatea absolută de energie a semnalului, cît raportul față de perturbații („zgomote") și capacitatea sa de a fi sesizat de traductori. Orice semnal clar care posedă o cantitate de energie mai mare decît cea corespunzătoare unui anumit „prag" este **eficace.** Este de așteptat atunci ca, la distanțe mari, să existe recepții **cu mai multe erori.** Repetăm însă că telepatia uzuală, cotidiană, nu este aceea care se referă la comunicația interpersonală de la mari distanțe, ci la influențarea reciprocă, **pe altă cale decît a semnalelor percepute de simțuri,** între persoane apropiate în spațiu.

În era radiocomunicațiilor, „modelul" care ne-ar fi cel mai familiar pentru interpretarea telepatiei ar fi **radiolegătura între creieri.** Mai precis, am fi înclinați să atribuim creierului nostru, în care există biopotențiale electrice și biocurenți, rolul de emițător de unde electromagnetice. Ipoteza bioelectrică a fost susținută de P. Lazarev, E. Cazzamalli, B. Kajinski, P.I. Guliaev, St. Manczarski ș.a. Posibilitatea creierului de a fi influențat **direct** de către unde electromagnetice (cu lungimi de undă aflate într-un anumit interval) a fost constatată în ultimii ani. Cîteva experiențe efectuate mai demult de către prof. Vasiliev (și la noi în țară, de Ginrgea) au arătat însă că „transmiterea gîndului" este posibilă și prin pereții unei cuști Faraday — care opresc undele electromagnetice. De asemeni, au fost efectuate experiențe — s-a afirmat, cu rezultat pozitiv — în care percipientul se găsea la bordul submarinului Nautilus, aflat sub apă, la o distanță de 2 000 km de țărm, dar... aceste experiențe, cu un evident interes strategic, au fost deznințire. Autenticitatea lor nu este deci bine stabilită. Putem conchide că natura fizică a substratului „telepatemelor" (sau a „cîmpului psi", care ar fi substratul multor fenomene parapsihice) este necunoscută (**încă** necunoscută).

TELEPATIA NU ESTE ÎNDEAJUNS STUDIATĂ

Ce aplicații practice, altele decît cele strategice, s-ar putea întrevedea telepatiei, mai bine-zis unei telepatii bine studiate, cu legi cunoscute, unei telepatii stăpînite de om? Autorii de povestiri științifico-fantastice au descris un viitor în care transmiterea directă a gîndului ar realiza o mare economie de energie și timp, ca și o mai mare sinceritate a relațiilor sociale... Prof. St. Manczarski din Varșovia a **relatat** cazul (ce urmează a fi atestat) al unui pilot care, în urma unei aterizări forțate într-un loc pustiu, a putut fi **salvat** grație unei comunicări telepatice. Deocamdată, telepatia nu este îndeajuns studiată cu metodele și tehnicile de azi—și progresele în acest domeniu sînt lente. Fenomenele telepatice experimentale au un randament slab, iar fenomenele spontane spectaculoase au devenit din ce în ce mai rare. O schimbare de mentalitate, de psihologie pe plan mondial, a dus și la dispariția treptată a subiecților senzitivi (mediumi). Poate că aceste dificultăți vor fi învinse printr-o înmulțire a preocupărilor științifice de parapsihologie.

TELEPATIA ÎN LUMEA ANIMALĂ

Este posibilă transmisia telepatică de la om la animal? Experiențe efectuate încă acum 50 de ani de dresorul rus Durov, sub supravegherea marelui neurolog Behterev, confirmă această posibilitate. Nu sînt singurele date de acest fel. În fond, facultățile parapsihice ale animalelor sînt atestate de ușurința cu care ele sînt hipnotizate de om ca și de utilizarea fascinației hipnotice de către unele animale de pradă (reptile). Dealtfel, se pare că performanțele dresorilor nu se explică decît în parte prin mecanismul reflexelor condiționate: ele utilizează, efectiv, telepatia om-animal (S. Stănescu).

Cîinele minune din Mannheim, pe nume Rolf, a fost studiat de W. Mackenzie în 1914. Stăpîna sa, d-na Moec-

TELEPATIA FĂRĂ MISTERE...

kel, nu numai că a reuşit să stabilească comunicaţii uzuale de tip întrebare-răspuns, dar şi să-i transmită care-care cunoştinţe aritmetice... Mai celebri, în această privinţă, au fost caii savanţi din Elberfeld, ai lui Krall. Scriitorul belgian Maeterlinck, care i-a observat, scria în legătură cu capacităţile lor uluitoare: „Nu este surprinzător faptul că la animale aceste facultăţi subliminale nu numai că există, dar pot fi mai ascuţite şi mai active decît la noi, deoarece viaţa noastră conştientă şi anormal individualizată le atrofiază, condamnîndu-le la o lene din care arareori au ocazia să iasă". Această viziune duce la ipoteza după care, în lumea animală, fenomene de tipul telepatiei au o importanţă deosebită în viaţa cotidiană (Vasiliev, Sudre).

O altă ipoteză sugerată de cercetările de parapsihologie umană şi animală este aceea a unei intercomunicaţii între psihisme, a unei osmoze între inconştientul diferiţilor indivizi, capabilă de a realiza, eventual, un transfer sau o colaborare informaţională: **ipoteza polipsihistă** a lui W. Mackenzie.

Azi, mulţi cercetători consideră facultatea telepatică ca un fenomen atavic, vestigial, primitiv, care s-a pierdut la majoritatea oamenilor. După alţii, dimpotrivă, ea este o facultate evoluată a spiritului, care-şi va manifesta virtuţile abia într-un viitor îndepărtat. În India, yoghinii, printr-un antrenament special, dobîndesc (se spune) puterea de a cunoaşte starea mintală a unei persoane cu care se identifică prin contemplaţie (**Samyama**), sau de a primi mereu pe cale telepatică, învăţături sacre de la maeştrii lor, retraşi în Himalaya. Cele două interpretări nu sînt decît aparent contradictorii. Omul se poate folosi de **zestrea** animală dintr-însul pentru a-i da noi utilizări şi **noi semnificaţii.**

TELEPATIA ŞI... STATISTICA

Încă de acum optzeci de ani realitatea fenomenului telepatic a fost atestată în urma unor anchete sistematice. La Londra, Gurney şi Myers au lansat un chestionar-circulară prin care adresantul era chemat să răspundă „dacă i s-a întîmplat să aibă impresia netă de a vedea o fiinţă umană sau de a fi atins de ea, fără a putea raporta această impresie la o cauză exterioară, şi dacă, în aceleaşi condiţii, a auzit o voce umană". Pe 5 705 răspunsuri primite s-au notat 63 „halucinaţii" auditive şi 23 „halucinaţii" vizuale. În 1885, împreună cu Podmore, autorii au publicat 668 cazuri de telepatie spontană (dintre care 399 cu eveniment de moarte), sub titlul sugestiv de **Fantome ale celor vii.** În continuare, Societatea de cercetări psihice din Londra a recoltat şi alte documente, astfel încît în 1922 mai putea adăuga 200 cazuri (170 de telepatie spontană).

În 1899, astronomul francez Camille Flammarion a repetat ancheta în publicul francez. Din 4 280 răspunsuri, 1 824 au fost pozitive şi 786 au fost suficient de amănunţite pentru a merita să vadă lumina tiparului.

În timpul primului război mondial, Ch. Richet a interogat soldaţi prin mijlocirea „Buletinului francez al armatei". Din o sută de cazuri, 30 au fost [realmente interesante şi 7 sau 8 cu adevărat remarcabile. R. Warcollier, un inginer care a supus calculului rezultatul unor mari anchete, a conchis (1921) că bărbaţii sînt mai buni „agenţi" decît femeile, în timp ce acestea par a fi mai bune „percipiente". Însă numărul mai mare de rezultate în care transmisia s-a făcut de la bărbat la femeie pare să ţină de faptul că acesta este mai des în primejdie şi de faptul că, în situaţii critice pentru viaţa sa, se gîndeşte mai curînd la o femeie dragă decît la un prieten (R. Sudre). Comunicarea gîndirii este mai frecventă în cazurile în care cel puţin o persoană este în stare de somn, de leşin, sau în stare muribundă. Toate acestea sînt însă stări în care echilibrul dintre conştient şi inconştient este deplasat în defavoarea **conştientului...**

Două cărți palpitante despre cel de-al doilea război mondial, în formă „DIGEST".
În paginile ce urmează veți putea citi capitolele cele mai semnificative din „OPERAȚIUNEA TORȚA (Ziua Z în Africa)" de Jacques Robichon și „DORA" TRANSMITE de Rádo Sándor.
Prima lucrare este o reconstituire minuțioasă dar colorată a desfășurării și „culiselor" unei operațiuni militare de mare anvergură, despre care s-a vorbit mai puțin și despre care azi se poate povesti totul sau... aproape totul: debarcarea aliaților anglo-americani în Africa de Nord.
A doua carte evocă una din cele mai reușite acțiuni pe „frontul din umbră" ale ultimului război mondial.
Faptele sînt relatate de însuși... eroul lor.

OPERAȚIUNEA „TORȚA"

În noaptea de 7 spre 8 noiembrie 1942, tunurile au început să bubuie în Africa de Nord. Într-un spectacol de apocalips se declanșase operațiunea „Torța" — debarcarea trupelor anglo-americane pe coastele Marocului și Algeriei. În acest fel, pe eșichierul celui de-al doilea război mondial începuse executarea uneia dintre mișcările importante.

Debarcarea în Africa de Nord s-a produs într-o perioadă crucială a marii încleștări mondiale. În zilele acelea de toamnă ale anului 1942, cea mai mare parte a Europei se afla sub călcîiul Germaniei hitleriste, iar Pacificul apusean se găsea, practic, în mîinile Japoniei militariste.

Pe frontul de Răsărit — cel mai important teatru de operațiuni — bătălia de la Stalingrad, începută la 17 iulie, se apropia vertiginos de cea de-a doua fază, ofensiva. În momentul debarcării anglo-americane pe plajele Africii, mai rămăseseră exact zece zile pînă la declanșarea contraofensivei care avea să se transforme într-o învitură hotărîtoare a armatei sovietice împotriva Germaniei hitleriste. Era momentul în care, așa cum releva generalul De Gaulle într-un discurs radiodifuzat, din octombrie 1942, „aliații noștri ruși au zdrobit definitiv, pe Volga și în Caucaz, ofensiva supremă a dușmanului".

Pe frontul din Pacific avusese loc, la începutul lunii iunie, bătălia din jurul Insulei Midway, care a marcat schimbarea definitivă a raportului de forțe pe acest front în favoarea adversarilor Japoniei.

Cu două săptămîni înainte de debarcare, la El Alamein, în deșertul Libiei, se declanșase ofensiva engleză care avea să fie cel dintîi pas către izgonirea armatei lui Rommel din Africa.

Cel de-al doilea război mondial ajunsese, așadar, la momentul în care balanța începea să se încline, pe toate fronturile, în favoarea forțelor antihitleriste. Această schimbare esențială a situației se datora, cu deosebire, uriașului efort militar desfășurat de Uniunea Sovietică, fără care a duce greul războiului și a cărei armată a reprezentat principala forță a coaliției antihitleriste. „Rușii duceau, oră de oră, o bătălie gigantică împotriva grosului armatelor germane" — avea să scrie după război, în celebrele sale «Memorii» Winston Churchill, care aprecia efortul armatei sovietice ca „o luptă magnifică" ce a dus la „victorii hotărîtoare".

„Nu există bun francez care să nu aclame victoria Rusiei" — avea să proclame, într-unul din discursurile sale din timpul războiului, generalul De Gaulle, care cu aceeași elocință releva că „efortul rus, provocînd mașinii de război germane răni de nevindecat, a reprezentat condiția esențială a eliberării teritoriului nostru național".

În acest timp, în hrîul de foc care înconjura lumea, teritoriile pe atunci franceze din Africa de Nord reprezentau o oază insolită din punct de vedere politico-militar. Dependente de Franța învinsă de puterile Axei, aceste teritorii nu fuseseră ocupate de învingători. Erau administrate de o autoritate aflată sub dominația Germaniei hitleriste: guvernul de la Vichy. Armata — peste 100 000 de oameni — și unitățile civile erau în zăvorîtoare majorități potrivnice puterilor Axei și animate de dorința arzătoare de a relua lupta, de a reda

OPERAȚIUNEA „TORȚA"

Franței independența și prestigiul. Totuși, un spirit de disciplină rigid, destul de greu de înțeles, mai cu seamă în perspectiva istorică — fără îndoială, fenomenul va mai fi studiat din punct de vedere psihologic și istoric — impunea tuturor ascultare față de singura autoritate franceză în funcțiune. Această împrejurare nu făcea decît să complice desfășurarea unei eventuale acțiuni militare aliate.

În Africa de Nord a fost creată însă și o mișcare de rezistență — formată din civili și militari — care a colaborat cu serviciul secret aliat în direcția pregătirii debarcării. Erau oameni gata să se sacrifice — mulți au și făcut-o — pentru a contribui la înfrîngerea hitlerismului. Istoria a consemnat însă poziția dramatică în care s-au aflat, în momentul debarcării, atît Rezistența din Africa de Nord, cît și Comitetul Franței Libere. Cea dintîi a fost informată că debarcarea va avea loc, dar data exactă nu i-a fost comunicată, deși existase o înțelegere prealabilă în acest sens. În ce privește „Franța Liberă", ea a fost ținută cu totul în afara pregătirilor, nefiind nici măcar informată asupra acestora. Astfel, conducătorul „Franței Libere", generalul De Gaulle, a aflat despre debarcare cam în același timp cu Hitler și cu Mussolini...

Pentru multiple cauze — dificultățile de ordin strategic, poziția oficială a armatei și administrației locale, pericolul permanent al unui eventual atac germano-italian etc. — debarcarea forțelor aliate în Africa de Nord a constituit o operațiune deosebit de complexă. Vom urmări — în prezentarea istoricului francez Jacques Robichon — cum a fost pregătită și cum s-a desfășurat „Ziua Z în Africa".

Ampla lucrare a lui Jacques Robichon, pe care, în cele ce urmează, o vom cunoaște în cîteva din liniile esențiale, excelează, fără îndoială, prin accentul pe care-l pune asupra laturii umane a evenimentelor. Deși nu toate opiniile exprimate de autor pot fi împărtășite, lucrarea constituie un document mișcător. „Ziua Z în Africa" se distinge înainte de toate prin modul în care știe să aducă pe prim-plan pe eroii anonimi de pe front sau din umbră, pe cei care au așezat mai presus de orice țelul suprem al eliberării.

1. „Torța trebuie să ardă!"

În dimineața zilei de joi, 5 noiembrie 1942, sub ploaia grea de toamnă, șase fortărețe zburătoare, la bordul cărora luaseră loc ofițeri ai Marelui cartier general aliat, decolau de pe aeroportul militar din Hurn, Anglia. Printre ofițerii amintiți se afla și generalul Dwight Eisenhower, comandantul suprem al forțelor armate anglo-americane din Europa. În legătură cu plecarea neașteptată a acestuia, statul-major din Londra anunțase în mod oficial că a fost rechemat la Washington, dar, potrivit unui zvon care circula cu insistență, el fusese, de fapt, înlocuit din funcție. La Casa Albă, președintele Roosevelt refuză să facă vreun comentariu cu privire la deplasările generalilor în timp de război, ele fiind de domeniul secretului militar. Și atunci toată lumea înțelese că Eisenhower era înlăturat...

Între timp însă, avionul în care se afla generalul — avion pilotat de P. W. Tibbets, cel care cu trei ani mai tîrziu avea să-și lege numele de tragicul bombardament atomic de la Hiroshima — aterizează la Gibraltar, pe hipodromul transformat în teren de aviație. Curînd după aceea, pasagerul de care ne ocupăm era instalat în subterana umedă, săpată în stînca cenușie, care urma să-i servească drept reședință.

Sergentului Mickey McKeogh, ordonanța generalului, nu-i venea să creadă că „o chichineață atît de insalubră putea să devină Cartierul general al forțelor aliate". Oricum, adevărul era că grotele sfredelite în stînca Gibraltarului deveniseră sediul înaltului comandament aliat, în ceasurile în care operațiunea „Torța" se apropia de clipa ei supremă.

Care fuseseră etapele drumului parcurs pînă aici?

În primăvara anului 1942 aliații anglo-americani erau confruntați cu o mulțime amețitoare de proiecte de debarcare, dar nimic nu fusese hotărît. Întrebarea era: Germania sau Japonia? Trebuia răzbunat mai întîi Pearl Harbour sau mai întîi Dunkerque?

Săptămînile treceau și nu se întrevedea nici o soluție. Situația părea fără ieșire.

Deodată însă, în Statele Unite, apoi și în Anglia, evenimentele luară o întorsătură neașteptată. În dimineața zilei de sîmbătă, 18 iulie, trei americani, care porniseră în ajun cu avionul din S.U.A., aterizară la Londra. Aceștia erau: generalul George S. Marshall, șeful marelui stat-major, amiralul Ernest King, comandantul flotei americane, și Harry L. Hopkins, consilier special al președintelui Statelor Unite.

O DISCUȚIE ÎN CONTRADICTORIU ÎN DOWNING STREET NR. 10

Săptămîna care a urmat sosirii celor trei americani la Londra a fost de-a dreptul istovitoare. Luni, 20 iulie, a avut loc, chiar în sala de ședințe a Cabinetului de război britanic din Downing Street nr. 10, prima dintre istoricele reuniuni. Era de față și Churchill, trăgînd din nelipsita sa țigară de foi, mai hotărît ca oricînd să impună punctul de vedere al strategiei engleze.

În seara de 22 iulie lucrările conferinței băteau pasul pe loc, astfel încît nici cel mai neînsemnat acord nu putea fi întrevăzut. Ziua de 23 nu aduse nici ea vreo schimbare. Vineri, 24 iulie, era ajunul zilei în care delegația americană trebuia, potrivit ordinelor primite, să se îmbarce acasă.

Ultima reuniune se deschise într-o atmosferă deprimantă. Discuția fu reluată. Și atunci — își amintește Harry Hopkins — generalul englez Sir Hastings Ismay, șeful statului-major al apărării, scoase dintr-un dosar o scrisoare pe care o împinse peste masă sub ochii lui Churchill. Scrisoarea, cu antetul Casei Albe, purta lunga iscălitură a lui Franklin D. Roosevelt și era datată din prima jumătate a anului 1941, cam cu șase luni înainte de intrarea Statelor Unite în război.

Operațiunea „Torța" în plină desfășurare: un tun la bordul unei ambarcații. Peste cîteva clipe va începe să tragă. Cîte vieți prietene va secera?

Apropiindu-se de porțile Algerului, unitățile debarcate flutură steagul american. În rîndurile lor se găsesc însă și ostași englezi deghizați în uniforme americane... pentru a nu leza sensibilitatea francezilor. Mers El Kebir nu era încă uitat.

8 noiembrie 1942. În zorii acelei zile, plajele nord-africane asistă, tăcute, la spectacolul neobișnuit al debarcării trupelor. După un an și jumătate, spectacolul avea să se repete pe țărmurile Normandiei. Dar acolo plajele n-au fost tăcute...

Ea expunea amănunțit „avantajele unui atac lansat împotriva coastelor Africii de Nord".

Privindu-și interlocutorii pe deasupra ochelarilor, Churchill le zvîrli un zîmbet triumfător, în timp ce americanii schimbau în tăcere priviri perplexe. Fără să mai aștepte o clipă, primul-ministru se ridică pentru a expune rezultatele pe care aliații aveau dreptul să le aștepte în urma invadării Africii: germanii, prinși într-un clește gigantic între Atlantic și Egipt, s-ar vedea constrînși să retragă trupe de pe alte fronturi, mai ales din Răsărit, Mediterana ar fi eliberată și asupra Italiei s-ar abate o amenințare de moarte, ceea ce ar grăbi momentul ruperii ei de Germania.

După cîteva ore de discuții laborioase, Marshall și King, care își reveniseră din stupoare, ieșiră din sală pentru a expedia la Washington o lungă cablogramă în care expuneau situația și cereau instrucțiuni.

Pînă în după-amiaza zilei următoare nu primiră nici un răspuns.

„GYMNAST" DEVINE „TORȚA"

La Washington era ora 11 dimineața și asupra orașului se lăsase o căldură apăsătoare cînd generalul de brigadă J. R. Deane și cîțiva ofițeri subalterni din statul-major combinat scoaseră dintr-un clasor prăfuit un dosar voluminos care conținea cîteva kilograme de rapoarte dactilografiate, informări de tot felul, hărți, fotografii secrete și o mare cantitate de telegrame cifrate, dintre care cele mai multe fuseseră expediate de la Tanger și din Algeria.

Voluminosul dosar pe care generalul Deane îl ținea acum în mînă mai conținea încă ceva: un plan ultraconfidențial de atac pentru invadarea posesiunilor franceze din Africa de Nord. Era planul denumit „Gymnast", care stătea de luni de zile îngropat în arhivă, între scoarțele dosarului.

În după-amiaza aceleiași zile, 25 iulie, Marshall primi la Londra răspunsul lui Roosevelt. Un răspuns laconic: „O.K. Dați-i drumul!"

Și astfel zarurile fură aruncate. În scurt timp, americanii și englezii căzură de acord că „Ziua Z în Africa" trebuie să se situeze aproximativ între 15 și 20 octombrie, nu mai tîrziu de 30.

Hotărîrea luată nu-l încînta pe generalul Marshall, care socotea că Statele Unite se angajaseră într-o

OPERAȚIUNEA „TORȚA"

Robert D. Murphy, consulul general al S.U.A. în Africa de Nord. Sub „acoperirea" diplomatică — mai precis consulară—de care dispunea, el a fost principalul agent secret american în regiunea amintită. În această calitate a condus toate manevrele de spionaj premergătoare debarcării.

aventură probabil fără sfîrșit în Mediterana și că invadarea Africii va exclude, pentru încă multe luni, orice acțiune ofensivă peste Canalul Mînecii. Hopkins însă, mai încrezător, gîndea că hotărîrea oferea, fără îndoială, americanilor unica șansă de a lupta împotriva lui Hitler încă în cursul acelui an.

În schimb, Churchill radia. El se temuse că o operație de debarcare în Europa ar fi comportat un efort prea mare pentru Anglia, care ar fi fost obligată, în acea perioadă, să furnizeze singură grosul trupelor necesare invaziei. Debarcarea în Africa de Nord însă nu reclama un asemenea sacrificiu.

Premierul britanic telegrafie personal la Casa Albă numele cifrat al acțiunii, pe care zece generali și amirali se chinuiau în zadar să-l găsească: operațiunea „Torța". Împingîndu-și printr-o mișcare fermă fotoliul înapoi, primul-ministru exclamă:

— De acum înainte, domnilor, „Torța" trebuie să ardă!

În desfășurarea celui de-al doilea război mondial începuse, efectiv, un capitol nou.

Înainte de a părăsi Londra, generalul Marshall chemă la el, în camera pe care o ocupa la etajul al patrulea al hotelului Claridge, pe generalul Eisenhower. La scurt timp după aceea, silueta de talie mijlocie a generalului apăru în pragul camerei de baie în care Marshall se săpunea zgomotos:

— Ike — spuse șeful statului-major general, fără nici o introducere — ai să comanzi harababura aceea afurisită din Africa...

În acest mod și în acest cadru prea puțin obișnuit fu „uns" generalul Eisenhower comandant al ansamblului forțelor anglo-americane care urmau să debarce, în toamna aceluiași an, pe litoralul african.

FOTOGRAFII DE FAMILIE

Operațiunea propriu-zisă a debarcării impunea să se stabilească ce fel de vase se potriveau plajelor din Maroc și ce fel celor din Algeria și, înainte de toate, care erau caracteristicile acestor plaje.

Pentru a obține datele necesare a fost folosită un fel de colectă publică.

Pe la mijlocul anului 1942, posturile engleze de radio au adresat populației rugămintea de a preda autorităților militare toate fotografiile — fotografii de amatori, cărți poștale ilustrate — reprezentînd imaginea oricărui loc situat în afara Angliei. S-au primit peste cinci milioane de fotografii și ilustrate. Majoritatea acestora aveau importanță militară și specialiștii au început să extragă din ele date detaliate cu privire la viitoarele cîmpuri de luptă și, în primul rînd, despre țărmurile Africii de Nord. Un copil care se bălăcea în spuma mării putea indica, în imagine, adîncimea apei, două persoane scăldîndu-se la oarecare distanță una de alta „oiereau", fără să știe, gradul de înclinație a fundului apei, iar un autobuz greoi, parcat pe un drum care trece în imediata apropiere a plajei, arată că acel loc poate suporta și greutatea tancurilor.

Lista problemelor de rezolvat nu se oprea însă aici. Mai trebuiau găsite modalitățile de asigurare a protecției aeriene a convoaielor. În acest scop, cargouri și vase petroliere vechi au fost transformate în portavioane improvizate. În plus, se ridicau și chestiuni mult mai delicate, de ordin uman și politic. Cum aveau să se comporte soldații americani și cei britanici, care aveau să lupte pentru prima oară alături, în cursul celui de-al doilea război mondial? Care va fi atitudinea Spaniei? Ce vor face francezii?

În privința acestora, lucrurile nu erau deloc simple. E interesant de semnalat în acest sens mesajul ultraconfidențial trimis lui Eisenhower, din ordinul lui Roosevelt, mesajul nr. 3 103, în care se dădea ordin ca, în nici o împrejurare și sub nici un pretext, nici cea mai neînsemnată informație cu privire la operațiunea „Torța" să nu fie furnizată cartierului general al lui De Gaulle. Acesta avea să fie informat personal asupra debarcării chiar în momentul în care ea avea să aibă loc.

Dar care va fi acest moment?

2. Impenetrabilul secret

După îndelungă chibzuială, după studierea minuțioasă a prognozei meteorologice, data debarcării aliaților în Africa de Nord a fost fixată pentru 4 noiembrie 1942. Convoaiele aveau să părăsească coastele Angliei și ale Statelor Unite aproape simultan. Atacul urma să aibă loc de cu noapte la Alger și Oran, iar cu cîteva ore mai tîrziu, în Maroc. Odată cu răsăritul soarelui, în ziua de 4 noiembrie, armata de invazie avea să fie solid fixată pe plajele Africii. Și probabil că lucrurile s-ar fi petrecut așa dacă nu ar fi intervenit...

...AFACEREA TURNER

A fost o întîmplare care a precedat cu aproximativ o jumătate de an celebra operațiune a „omului care nu a existat niciodată" (vezi Almanahul «Flacăra» 1968), dar, spre deosebire de aceasta, a fost pur și simplu un accident. Într-o dimineață din toamna anului 1942,

în apropiere de Cadiz, apele Atlanticului au aruncat pe țărm cadavrul locotenentului James Haddon Turner, pe care autoritățile spaniole l-au predat, potrivit rutinei, poliției militare de la Gibraltar.

Ofițerul, în vîrstă de 23 de ani, plecase din Londra cu avionul, avînd misiunea de a preda generalului Mason MacFarlane, guvernatorul Gibraltarului, planurile de atac în Africa de Nord. Documentele aflate în posesia lui Turner, care conțineau și alte informații secrete, inclusiv data debarcării, fuseseră plasate într-un container special, construit în așa fel încît să explodeze în caz de accident. După plecarea lui Turner de la Londra nu s-a mai auzit nimic despre el. Și cum generalul MacFarlane nu a primit nimic, s-a tras concluzia că avionul care transporta pe curier a fost doborît, iar documentele s-au volatilizat undeva în largul Atlanticului. Descoperirea cadavrului lui Turner complica însă lucrurile, cu atît mai mult cu cît în buzunarul tunicii fusese găsit un plic sigilat conținînd o scrisoare prin care generalul Clarck, adjunctul lui Eisenhower, îl anunța pe MacFarlane că la Gibraltar avea să fie instalat, cu începere de la 1 noiembrie, marele cartier general al debarcării.

Acum, ofițerii serviciului de contrainformații se frămîntau să afle dacă spaniolii deschiseseră sau nu acest plic, cu alte cuvinte, dacă textul scrisorii ajunsese sau nu la cunoștința Berlinului. Dacă lucrurile stăteau așa, „operațiunea „Torța" era în mare parte compromisă și, în orice caz, data la care urma să aibă loc trebuia schimbată.

După o serie de consultări, după repetate analize ale prognozei meteorologice care nu permitea să se depășească prima săptămînă din luna noiembrie, rămăsese ca singură posibilitate noaptea de 6 spre 7 sau cea de 7 spre 8 noiembrie. Părerile, la statul-major, erau împărțite: fiecare dintre cele două date propuse întrunea avantaje și dezavantaje. Și poate că dezbaterile ar fi durat mult mai mult dacă un ofițer de aviație, colonelul William Bentley, nu ar fi făcut remarca foarte importantă că ziua de 8 cădea într-o duminică, astfel încît mulți soldați francezi aveau să fie plecați în permisie iar ofițerii, fie în week-end, fie la casele lor. Argumentul se dovedi hotărîtor: Eisenhower decise imediat că atacul va avea loc în ziua de 8 noiembrie 1942!

UN MESAJ „NAIV"

Se punea însă întrebarea dacă pregătiri atît de ample, care angrenau un număr atît de mare de oameni și de mijloace tehnice, vor putea fi ascunse pînă atunci privirilor inamicului.

Agenții Abwehrului mișunau pretutindeni, iar Atlanticul era brăzdat în permanență, potrivit informațiilor existente, de cel puțin șaizeci de submarine germane.

Gibraltarul, astăzi. În inima singuraticii stînci, într-un labirint de galerii umede și întunecoase, a fost plasat — în noiembrie 1942 — comandamentul suprem al trupelor de debarcare. Oricît ar părea de ciudat, aglomerarea de vase din port în zilele premergătoare operațiunii „Torța" nu a reușit să alarmeze înaltul comandament hitlerist.

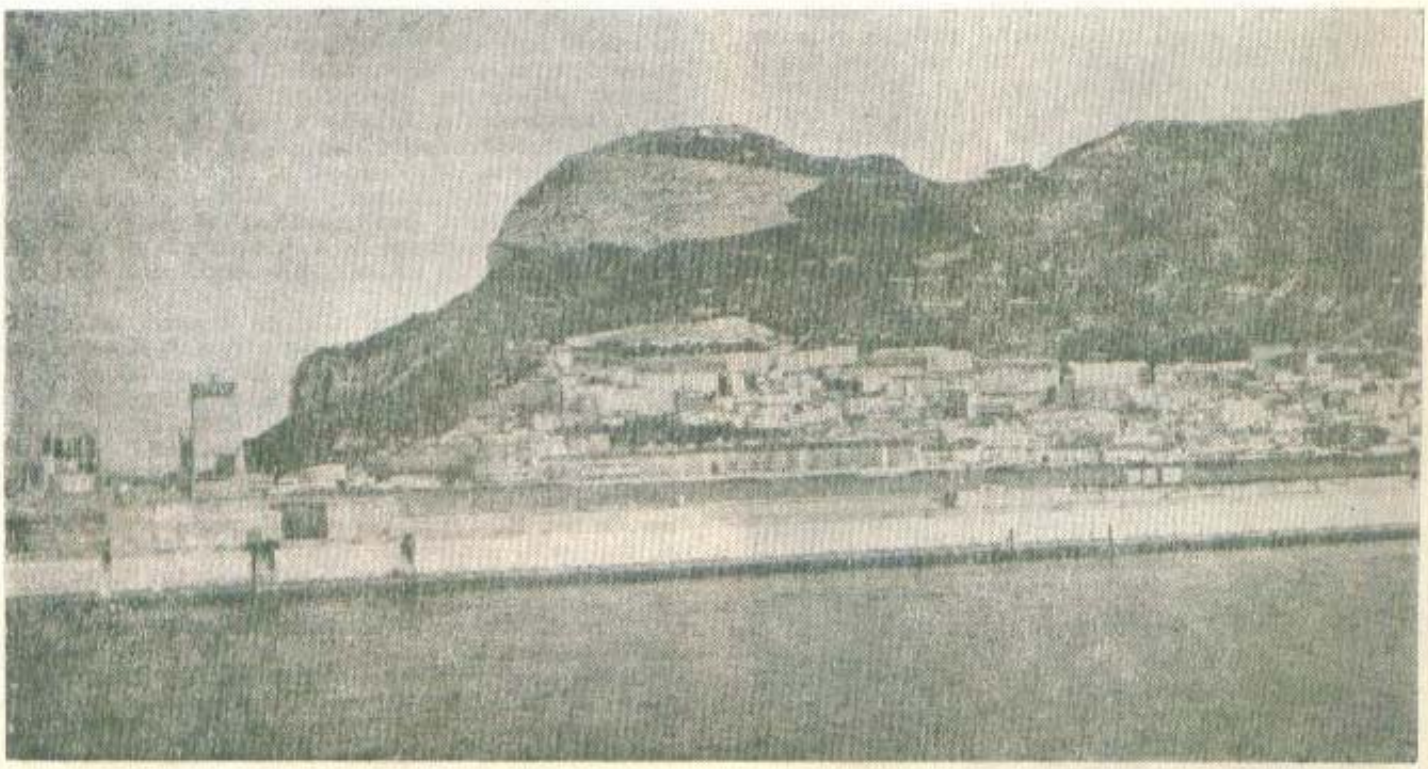

OPERAȚIUNEA „TORȚA“

În asemenea condiții e lesne de înțeles spaima care i-a cuprins pe operatorii centralei radio din Gibraltar cînd au recepționat, cu cîteva ore înainte de începerea debarcării, mesajul unui distrugător britanic făcînd parte din flota de asalt. Cu o candoare de-a dreptul inconștientă, comandantul navei își comunica poziția, confirmînd direcția și ordinul de marș — Gibraltar, strîmtoarea Siciliei, Malta, Egipt. Și toate acestea erau transmise într-un cod de o simplitate copilărească, pe care serviciile de ascultare germane sau italiene l-ar fi putut descifra în cel mai scurt timp. În momentele de panică provocate de acest mesaj, numai amiralul Cunningham și cîțiva ofițeri, foarte puțini la număr, rămăseseră impasibili: ei erau singurii care știau că transmiterea „naivului“ mesaj fusese pusă la cale în mod deliberat, pentru a furniza inamicului o informație falsă. În plus, în ultimele zile crescuseră în intensitate bombardamentele asupra Insulei Creta.

— Dacă secretul operațiunii a fost bine păstrat, nici măcar amiralul Canaris nu poate să-și dea seama încotro ne îndreptăm — a afirmat, în acele ore de tensiune premergătoare debarcării, generalul Clarck.

STRANIUL CONVOI AL LUI JACK BERG

De fapt ce știa sau ce bănuia Canaris, faimosul șef al spionajului militar german?

În octombrie 1942, un agent al Abwehrului, Jack Berg, norvegian recrutat și trimis pentru a face spionaj în Anglia, semnalase pe coastele scoțiene una dintre cele mai puternice concentrări de nave pe care le văzuse vreodată: pacheboturi, cel puțin un cuirasat, portavioane, crucișătoare, precum și nave de tonaj mai mic. Totodată, pe malurile unor lacuri aveau loc intense exerciții de debarcare. Trupele erau tot timpul consemnate la bordul vaselor de transport, dar Jack Berg reușise să afle, din gura cîtorva marinari pe care-i întîlnise prin cîrciumi, că toți oamenii primiseră echipament de model polar.

Primul depozit de materiale militare instalat la vest de Oran: muniții, echipament, alimente venite odată cu trupele de peste Ocean.

Această informație nu făcea decît să confirme opinia precumpănitoare la statul-major al lui Hitler: o invazie aliată în Norvegia — mai precis, la Narvik — era iminentă. În ciuda îndoielilor exprimate de unii, faptele nu puteau fi contestate: convoiul se formase și, după cum anunțase Berg, într-o noapte din ultima săptămînă a lunii octombrie se pusese în mișcare. Avioanele de recunoaștere germane decolate de pe aeroporturile din Norvegia începură să supravegheze cu atenție Marea Nordului, dar timp de două săptămîni nu avură nimic de semnalat. Recunoașterile încetară abia cînd „convoiul lui Jack Berg“ — cum fusese supranumit la biroul Abwehr din Oslo — fu reperat în preajma adevăratei sale destinații. Dar era prea tîrziu, căci în acel moment prima fază a operațiunii „Torța“ era aproape încheiată.

În ceea ce privește „echipamentul polar“ cu care ar fi fost înzestrați soldații îmbarcați pe vasele convoiului, el nu a fost decît o ficțiune, întărind convingerea celor care afirmă că Berg nu a fost altceva decît un agent „întors“, trecut în slujba englezilor.

„DE DATA ASTA SE FACE!“

Pentru locuitorii Africii de Nord operațiunea „Torța“ avea să fie o extraordinară surpriză. Pentru toți, cu excepția cîtorva inși, și anume: Robert D. Murphy, consulul general al Statelor Unite la Alger, șeful unei vaste rețele de spionaj, și cei cinci conducători ai Rezistenței nord-africane, cu care, dealtfel, americanul intrase în contact; Alphonse Van Hecke, care conducea..., în numele guvernului de la Vichy, „Șantierele tineretului din Africa de Nord“, organizație în cadrul căreia se îndeplinea un serviciu obligatoriu de opt luni, în locul serviciului militar interzis; Jacques Lemaigre-Dubreuil, industriaș, directorul puternicei companii de uleiuri „Lesieur“; Jean Rigault, adjunctul lui Lemaigre-Dubreuil; Henri d'Astier de la Vigerie, frate cu Emmanuel, conducător al Rezistenței de pe teritoriul Franței ocupate; în sfîrșit, Jacques Tarbé de Saint-Hardouin, fost însărcinat cu afaceri al Franței la Berlin, înlăturat de administrația de la Vichy din toate funcțiile oficiale din cauza vederilor sale antinaziste.

Dispunînd de cîteva sute de oameni hotărîți și bine organizați, Rezistența din Africa de Nord se deosebea destul de mult de cea din țările europene cotropite de germani. Teritoriile africane nu fuseseră invadate, astfel încît nu se punea problema eliberării lor. De aceea mișcarea era puțin numeroasă. Dealtfel, șefii acesteia nu țineau nici către o insurecție generală, ci pur și simplu își fixaseră ca obiectiv ocuparea, la ora H, a posturilor cheie, preluarea pîrghiilor de comandă, pentru ca Africa de Nord să treacă în tabăra aliată iar Franța să poată continua lupta împotriva Germaniei hitleriste.

Teritoriile din nordul „continentului negru“ — în speță Algeria și Marocul — aveau o situație destul de neobișnuită. Erau teritorii teoretic neutre, dependente administrativ de guvernul de la Vichy, pe care nici germanii, nici italienii, care învinseseră Franța în războiul-fulger din vara anului 1940, nu le ocupaseră și nu le anexaseră încă. Pe aceste teritorii se

Cu numai cîteva ore înainte, aceşti saci se aflau încă la bordul micilor vase de debarcare, în faţa portului Oran.

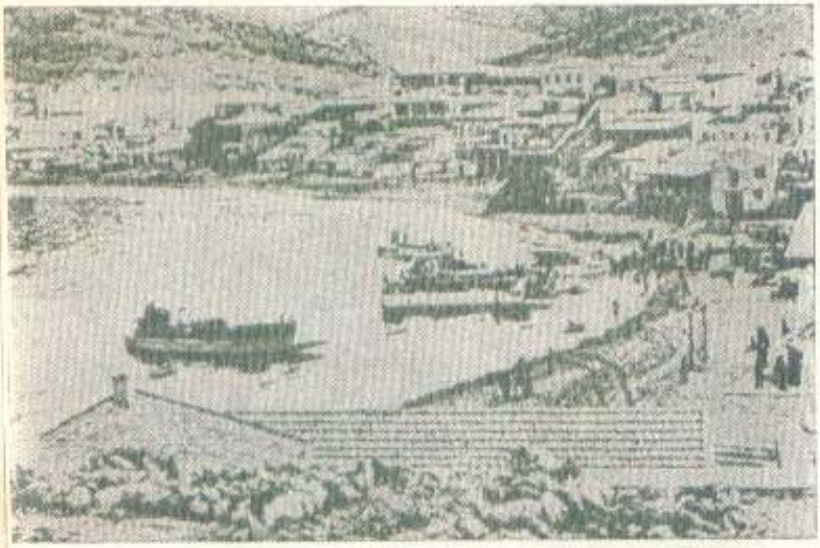

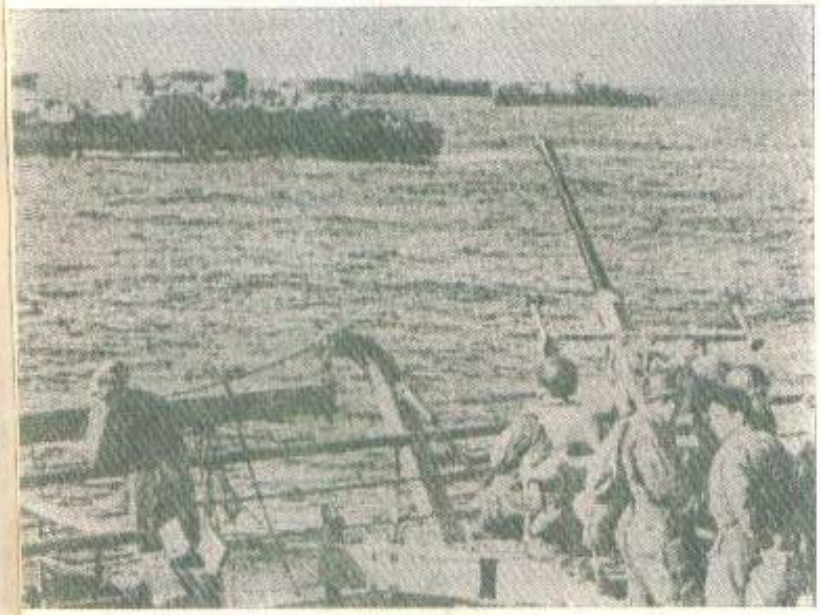

Artileria antiaeriană a supravegheat continuu cerul Africii de Nord în timpul desfăşurării operaţiunii „Torţa". Dar nici un avion hitlerist nu şi-a făcut apariţia.

aflau 14 divizii franceze, totalizînd 120 000—150 000 de oameni, aproximativ 200 de avioane de luptă gata să-şi ia zborul, o puternică artilerie de coastă şi diverse unităţi navale de război, ancorate mai ales la Casablanca şi la Oran.

Membrii Rezistenţei doreau o debarcare aliată, sperau în realizarea ei şi făceau totul pentru a-i asigura reuşita. Ei colaborau, în vederea atingerii acestui obiectiv, cu organizaţia secretă a lui Robert D. Murphy.

Dar luni după luni treceau şi, în locul materialului de război aşteptat, în locul debarcării atît de mult dorite, după ce stimulase ardoarea rezistenţilor, Murphy le recomanda acestora, cu zîmbetul pe buze, „prudenţă şi răbdare". Iată însă că tocmai în perioada în care şefii Rezistenţei se simţeau mai descurajaţi, în care îşi vedeau speranţele spulberîndu-se, tocmai atunci înfăptuirea ţelului lor devenise mai apropiat ca oricînd. Tocmai atunci submarinul englez „Seraph" — cel în ajutorul căruia fusese lansat în apele Atlanticului cadavrul „omului care nu a existat niciodată" (a se vedea în Almanahul „Flacăra" din 1968 articolul „Operaţiunea «Carne pentru plăcintă»" şi la bordul căruia avea să fugă din Franţa generalul Giraud — aduse în Algeria, în cel mai mare secret, o importantă delegaţie militară aliată, sub comanda generalului Mark Wayne Clarck, adjunctul lui Eisenhower.

În noaptea de 21 spre 22 octombrie, grupul sosi la vila unuia dintre membrii Rezistenţei, Jacques Teissier, situată pe malul mării, la aproximativ 100 km de Alger. Se aflau acolo, împreună cu generalul Mark Clarck, generalul Lyman L. Lemnitzer, şeful secţiei de planificare a operaţiunilor forţelor aliate, colonelul A. L. Hamblen, căpitanul de marină Jeraul Wright, din marina britanică, şi colonelul Julius Holmes, fost diplomat de carieră, care îndeplinea funcţia de consilier politic al operaţiunii „Torţa".

Grupul francez era condus de generalul de divizie Charles Mast, şeful suprem al Rezistenţei africane, care era, în acelaşi timp, comandantul trupelor franceze de la Alger.

În cursul întîlnirii, francezii au furnizat delegaţiei aliate informaţii de maximă importanţă, pe baza cărora au fost întocmite noi ordine transmise prin radio trupelor de debarcare aflate deja pe ocean.

În schimb, acţionînd potrivit directivelor pe care le primise, generalul Clarck a exagerat în chip deliberat cifrele privitoare la forţele aliate care aveau să intre în acţiune, s-a angajat să comunice Rezistenţei data debarcării cu cel puţin trei săptămîni înainte (deşi în momentul acela mai rămăseseră doar 17 zile) şi a afirmat că nici un soldat englez nu va participa la debarcare, cu toate că întreaga divizie a 78-a britanică se şi afla în drum spre Algeria. (Participarea trupelor britanice era trecută sub tăcere căci acţiunea de la Mers El Kebir — cînd englezii fuseseră nevoiţi să scufunde vase militare franceze pentru a împiedica eventuala lor alăturare Axei, după capitularea Franţei — rămăsese o rană dureroasă în sufletul francezilor.)

Dacă în privinţa unora dintre laturile operaţiunii discreţia aliaţilor ar putea fi, într-un fel, înţeleasă, au rămas totuşi multe puncte de întrebare la care nu s-a răspuns nici pînă în ziua de azi.

Deşi optimist, generalul Mast a plecat de la întîlnirea secretă cu penibila impresie că generalul Clarck nu i-a spus tot adevărul şi că americanii se fereau de francezi, care nu sînt în stare să păstreze un secret. Era totuşi mulţumit că — bizuindu-se pe spusele generalului american — putea dispune de o lună bună pînă în ziua Z.

După o săptămînă, Mast se întîlni cu Murphy.

— Veşti bune — îi spuse acesta, zîmbind forţat.

Și, privindu-l pe general drept în ochi, adăugă:
— Debarcarea va avea loc peste zece zile, în noaptea de 7 spre 8 noiembrie.

Mast se simți împietrit, incapabil să rostească un singur cuvînt.

CÎND „LUPII ATLANTICULUI“ ÎȘI DEPĂȘESC TERENUL DE VÎNĂTOARE

Itinerarul și viteza convoaielor fuseseră minuțios studiate și calculate, astfel încît flota de debarcare să nu străbată Strîmtoarea Gibraltar decît la adăpostul întunericului. Ferindu-se de privirile spionilor germani și italieni instalați de-a lungul coastelor Spaniei și mai ales în jurul Gibraltarului, armata de invazie avea astfel șansa să-și facă cunoscută existența, la marele cartier german și cel italian, cu un număr de ore mai tîrziu.

Flota de debarcare aflată în plin ocean avea însă de întîmpinat un pericol foarte grav și direct: submarinele germane, „Lupii Atlanticului“, cum le plăceau șefilor naziști să le numească. Dar lucrurile nu luat în această privință o întorsătură ciudată, care, într-un fel, a decis soarta invaziei.

Către mijlocul lunii octombrie, în largul Dakarului patrulau circa douăzeci de submarine germane. Pe neașteptate, haita de „lupi“ a primit, de la cartierul general al flotei de submarine, ordinul de a se deplasa cu toată viteza în zona situată între Insula Madeira și Insulele Azore.

În ziua de 27 octombrie submarinul U-130 a dat alarma: vase britanice la orizont! Era, într-adevăr, un convoi numeros care se îndrepta din portul Freetown (Sierra Leone) spre Anglia. Unsprezece submarine s-au năpustit asupra navelor engleze, începînd o luptă pe viață și pe moarte care avea să dureze șase zile fără întrerupere. La 1 noiembrie, formația germană de submarine scufundase nu mai puțin de douăsprezece vase engleze, dar ajunsese, în acest fel, mult în afara „terenului de vînătoare“ care-i fusese indicat. Obosiți peste măsură și îmbătați de o victorie de care nu puteau avea parte în fiecare zi, marinarii germani au neglijat să se mai înapoieze în zona de operațiuni. Și în timp ce în pîntecele submarinelor aflate undeva în dreptul coastelor Spaniei se sărbătorea izbînda, mult mai la sud, 102 nave de război, la care se adăugau nenumărate vase pentru transportul trupelor și al materialului, se apropiau de țărmurile Marocului. Dar acolo nu se mai afla nici un submarin german!

FÜHRERUL E LINIȘTIT ...

O stare de spirit întrucîtva asemănătoare cu aceea a marinarilor de pe submarinele germane din Atlantic domnea și în „Vizuina lupului“, cum era supranumit marele cartier general al lui Hitler, instalat într-o pădure din Prusia Orientală, la cîțiva kilometri de micul orășel Rastenburg.

În această zi de 7 noiembrie 1942 Hitler considera că pentru frontul din Africa nu are motive să se neliniștească, deși cartea cea mare a bătăliei de la El Alamein — unde generalul Montgomery declanșase o ofensivă hotărîtoare — fusese deja jucată. La fel nu-i trezea neliniște nici convoiul de vase aliate semnalat în Mediterana.

— Aviația noastră de recunoaștere a reperat nouăzeci de unități navale aliate care au trecut prin Strîmtoarea Gibraltar — anunță generalul Jodl.

Discuția care se angajă în jurul acestei informații își propunea să conchidă dacă această flotă se îndrepta spre Malta sau spre Cirenaica, pentru a cădea, acolo, în spatele trupelor lui Rommel. În general însă mișcării de vase inamice nu i se acordă o importanță deosebită.

După părerea unanimă, în dimineața aceea Hitler s-a arătat grăbit și nu a manifestat nici cea mai mică neliniște. Nimic de seamă nu se putea petrece în următoarele 24 de ore, deși toate rapoartele sosite la marele cartier general strigau contrariul.

În cele mai înalte cercuri militare germane existau însă cîteva personaje pe care convoiul aliat din Mediterana le neliniștea. Unul dintre aceștia era Jodl, căruia rapoartele primite îi dădeau certitudinea că aliații vor încerca să debarce în Corsica sau pe o altă coastă franceză din Mediterana.

La Roma, mareșalul Kesselring era și el neliniștit de întorsătura pe care o luaseră evenimentele în ultimele 24 de ore.

Pentru el, amenințarea aliată era cît se poate de serioasă iar statul-major italian nutrea temerea că anglo-americanii se pregăteau să debarce în Sicilia sau în Africa de Nord. Dar nici o măsură specială nu fu luată. Kesselring îl chemă la telefon pe mareșalul Göring, care îi răspunse cu un hohot de rîs:

— Italienii se înșală cu totul — făcu el. Informațiile de care dispunem, Kesselring, sînt absolut sigure! Dacă aliații debarcă, nu debarcă în nici un caz în Africa de Nord. Führerul e convins de asta.

UN CÎNTEC PENTRU CEI DE PE „TRAMONTANE“

Făcînd drumul din Maroc spre Oran, torpilorul francez „Tramontane“, nava de comandă a Flotei a 7-a de torpilioare, însoțit de submarinele „Actéon“ și „Fresnel“, naviga în Mediterana. Secundul vasului, Charles de Marcillac, cu ochii ațintiți în binoclu, își plimba privirile pe fața mării. Deodată, Marcillac se încordă:

— Șapte vase la orizont — anunță el.

Timonierul Jean Meirat, care era de cart, își amintește că era în ziua de 6 noiembrie, ora 4 după-amiază.

Erau, pentru Meirat, primele nave britanice pe care le putea contempla din 1940. El remarcă faptul că îmbarcațiile de transport ale vaselor, pline de soldați, erau gata pentru a fi lăsate la apă.

În ajun, pe cînd navigau în Atlantic, Gilbert Ramel, mecanic, cel mai bun prieten al lui Meirat, îi povestise despre o necunoscută, o cîntăreață dintr-o tavernă tunisiană.

— A cîntat un cîntec pe care nu-l știu. Dar a cîntat minunat. După aceea mi-a spus numele cîntecului, dar l-am uitat. Atunci însă m-am ridicat și i-am spus: „Doamnă, dacă într-o zi vei afla că «Tramontane» s-a scufundat, ai să vrei să cînți acest cîntec pentru noi?“ A spus da. Era probabil o presimțire, căci vasul avea

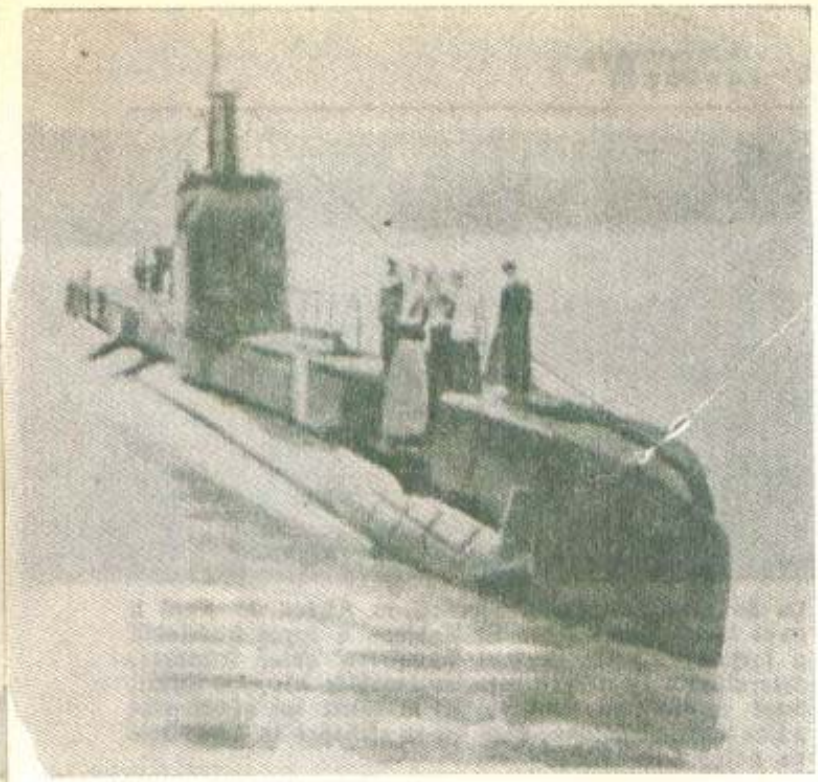

Submarinul britanic „Seraph" — un veteran al războiului secret. La bordul lui a călătorit „omul care n-a existat niciodată" (despre care s-a mai scris în Almanahul „Flacăra" din 1968) și tot el a transportat pe generalul Mark Clarck în noaptea în care, cu puțin înainte de debarcarea aliaților în Africa de Nord, acesta s-a întîlnit, în cel mai desăvîrșit secret, cu șefii Rezistenței.

să se scufunde, iar Ramel însuși nu mai avea de trăit decît trei zile.

De cîteva clipe comandantul torpilorului, căpitanul de fregată Adrien de Féraudy — care nu avea să supraviețuiască nici el evenimentelor ce se pregăteau — se afla pe punte și privea vasele aliate.

— Sînt trupe de întărire pentru Armata a 8-a a lui Montgomery la Alexandria — îi spuse el secundului.

După cîteva clipe de tăcere adăugă:

— Sau poate e altceva. Ori mă înșel cu totul, ori încă înainte de a ajunge la Oran vom mai întîlni și alte convoaie de acest fel...

IPOTEZA AMIRALULUI KRANCKE

În timp ce „Tramontane" se îndrepta către destinul care îi fusese deja hotărît, Hitler, călătorind cu trenul său special, se îndrepta spre Munții Bavariei.

Era aproape ora 19, în ziua de sîmbătă 7 noiembrie. În trenul special al lui Hitler, generalul Jodl se ridică de la masa de lucru instalată în compartimentul său și se îndreptă spre vagonul personal al führerului.

Exact la ora stabilită, conferința de seară începu. Hitler se arătă foarte iritat cînd i se aminti de convoaiele aliate din Mediterana. Se întoarse către unul dintre ofițeri și întrebă:

— Dar aviația ce face?

Aviația acționase, dar suferise pierderi grele. Din 20 de aparate ale Flotei a 2-a aeriene numai 5 reușiseră să ajungă deasupra obiectivelor, iar dintr-un al doilea val de 56 de avioane reușiseră numai 7.

Un ofițer de legătură al aviației găsi cu cale să remarce:

— Flota a 2-a aeriană a fost foarte mult slăbită în ultima vreme. Multe escadrile au fost trimise pe frontul de Răsărit...

Dar Hitler, pe măsură ce orele treceau și în ciuda informațiilor care se acumulau, rămînea convins că navele aliate nu se puteau îndrepta decît spre Egipt; Montgomery avea destulă nevoie de muniții, material și oameni pentru a da „lovitura de grație" lui Rommel.

S-au ridicat însă, chiar în statul-major al führerului, glasuri care susțineau un punct de vedere diferit!

Amiralul Theodor Krancke, de pildă, afirma că, potrivit ultimelor informații, ofensiva aliată — dacă va avea loc — ar putea să aibă totuși alte obiective decît Tripoli sau Benghazi. Și amiralul indică două puncte în care, potrivit comandamentului marinei, s-ar putea produce un atac în următoarele 24 de ore: Sicilia și Tunisia.

Această ipoteză — urmă Krancke — se întemeia pe observații și indicii incontestabile.

— Ar fi o prostie nemaipomenită din partea aliaților. Ar însemna să ni-i arunce definitiv pe francezi în brațe! E o greșeală fatală pe care Churchill nu are s-o facă, Krancke!

În clipa în care conferința din vagonul lui Hitler se încheia și participanții erau pe punctul de a se despărți, intră un aghiotant care aduse o telegramă primită în urmă cu cîteva minute. Ea conținea informații privitoare la flota aliată care pătrunsese în Mediterana, dînd amănunte precise asupra mișcării, vitezei de înaintare și direcției vaselor. Un raport ca și cele precedente, numai că de astă dată rezulta un fapt izbitor: judecînd după informațiile raportului, însemna că flota aliată va trece prin Canalul Siciliei la 8 noiembrie, înfruntînd în plină zi avioanele și submarinele Axei. De la începutul războiului nici un vas aliat nu făcuse un asemenea lucru. Toate, fără nici o excepție, străbătuseră această zonă, în care pîndeau primejdia și moartea, numai la adăpostul întunericului.

— Stupid! Absolut imposibil! — interveni energic amiralul Krancke.

3. Glasul tunurilor

Timpul rămas pînă la ora H începuse să se numere cu orele. Vasele de debarcare se apropiau tot mai mult de punctele care le fuseseră indicate. În subteranele Gibraltarului, generalul Eisenhower ducea ultimele tratative cu bătrînul general francez Giraud, pe care aliații încercau, fără succes, să-l atragă de partea operațiunii „Torța", avînd nevoie numai de prestigiul său. Interlocutorul generalului american

OPERAȚIUNEA „TORȚA"

se dovedi de neînduplecat: el cerea categoric ca debarcarea să aibă loc și pe coastele sudice ale Franței „neocupate", iar comanda supremă a operațiunilor să-i revină lui. De aceea tratativele se soldară cu un eșec.

MOMENTE DRAMATICE LA VILA MĂSLINILOR

În acest timp, la Alger se aflase despre sosirea amiralului Darlan, cel mai apropiat colaborator al mareșalului Pétain, șeful regimului de la Vichy. Darlan venise la Alger să-și vadă fiul foarte grav bolnav. Pînă în dimineața zilei de 7 noiembrie prezența la Alger a amiralului nu alarmă prea mult nici pe șefii Rezistenței franceze, nici pe Murphy, care contau că în cursul zilei el va pleca înapoi la Vichy. În seara aceleiași zile însă ei își dădură seama că fuseseră prea optimiști. Amiralul nu plecase și nu încăpea îndoială că în momentul debarcării el va da cele mai drastice ordine de rezistență. Iar acest moment se apropia implacabil!

Pe înălțimile de la El-Biar, aproximativ la 2 km de centrul Algerului, zăngănitul de arme și zgomotul de pași pe pietriș atraseră pe generalul Alphonse Juin în pragul locuinței sale. Vila Măslinilor, care se afla în întuneric, în mijlocul copacilor, era o construcție vastă, confortabilă, în vechiul stil arab, înconjurată de un parc des de eucalipți, palmieri și ficuși.

Generalul — comandantul suprem al trupelor franceze din Africa de Nord — își încheia seara în tihnă. Părăsind salonul familial în care se aflau fiul său Pierre și soția, Juin ieși în curte intrigat de umbrele care se mișcau printre copaci. Întrebă ce se petrece. O voce îi răspunse din întuneric că totul era normal, că nu avea de ce să se neliniștească. Generalul se opri totuși în prag atît cît își aprinse o țigară, apoi intră în casă și închise ușa. În clipa aceea, potrivit planului dinainte stabilit, cincisprezece oameni, membri ai Rezistenței, puseseră stăpînire pe parc și pe zona înconjurătoare. Fără nici un zgomot, ei dezarmaseră santinelele care făceau parte din Regimentul 13 senegalez și înconjuraseră vila și anexele.

Ordinele statului-major al Rezistenței, privitoare la generalul Juin, nu prevedeau mai mult decît atît. Și pînă acum totul se petrecuse cît se putea de bine, potrivit prevederilor. „Totul merge ca pe roate — își amintește unul dintre rezistenți, Alfred Niel, care pe vremea aceea avea 19 ani. Luasem în stăpînire vila și acum nu mai așteptam decît sosirea schimbului: americanii".

La ora 1 noaptea, în 8 noiembrie 1942, telefonul sună în camera amiralului Darlan. Acesta nu se culcase încă.

În receptor, vocea lui Alphonse Juin răsuna neutră și rece. Generalul îl ruga pe Darlan să vină imediat la domiciliul său. Comunicarea seacă și concisă îl intrigă pe amiral.

— Nu poți să vii dumneata aici?

Urmă o scurtă pauză, apoi Juin răspunse:

— Nu, nu pot.

Cu doi ani înaintea debarcării în Africa de Nord a avut loc acțiunea Mers El Kebir — o luptă fratricidă a forțelor navale engleze împotriva celor franceze, determinată de necesitățile implacabile ale războiului, după capitularea Franței. El a lăsat un simțămînt adînc de amărăciune, care nu se stinsese în acele zile de noiembrie 1942.

Darlan așeză receptorul la loc și o anunță pe soția lui că trebuia să plece. După cîteva clipe un Buick mare alerga de-a lungul străzilor pătrunzînd apoi în parcul Vilei Măslinilor.

În ciuda celor peste 60 de ani ai săi, amiralul intră în clădire cu pas viu. În pragul salonului celui mare, de o eleganță rafinată, o simplă aruncătură de ochi îl făcu pe Darlan să înțeleagă totul. În încăpere el îl văzu pe Juin, lîngă care se afla Robert Murphy, mai udus de spate și mai îngrijorat ca de obicei.

Orice introducere s-ar fi dovedit de prisos. Cu o voce surdă, americanul îl înștiință pe Darlan că vasele de război aliate care navigau în largul coastelor Africii nu se îndreptau, așa cum se crezuse, spre Malta sau spre Alexandria.

Singurul îmbrăcat cu haine civile printre ceilalți ofițeri prezenți, amiralul asculta palid și imobil.

— Și atunci — întrerupse el brusc pe interlocutor — încotro se îndreaptă convoaiele voastre?

— Au sosit. Importante forțe aliate debarcă în clipa asta în Maroc, la Oran, pe plajele de aici, din apropiere....

Nici nu apucă americanul să termine ce avea de spus că Darlan, livid, cu fălcile strînse, apoi roșu de iritare și de indignare, în cuprins de o furie de nedescris. Murphy și toți ceilalți păstrau liniște. Timp de aproape un sfert de oră, Darlan se învîrti prin încăpere ca un leu în cușcă, cu vinele umflate, fără să-și descleștezе dinții. Pînă la urmă se apropie de Murphy întinzînd degetul către el:

— I-am considerat întotdeauna pe englezi niște idioți afurisiți! — îi strigă el. Dar îmi dau seama că voi, americanii, sînteți și mai proști decît ei!

„DOMNULE AMIRAL, DAȚI ORDIN CA TRUPELE FRANCEZE SĂ NU TRAGĂ!"

Nemișcat și calm, Murphy lăsă furtuna să se dezlănțuie. Dar în același timp ciulea urechile pîndind neliniștit zgomotele nopții, dinspre port și dinspre mare. Însă de acolo continua să nu se audă nimic.

Profitînd de faptul că Darlan, pentru moment, nu se clintea, Murphy se grăbi să urmeze patetic, cu o voce apăsătoare, aproape rugătoare:

— Domnule amiral, dați ordin ca trupele franceze să nu tragă asupra soldaților aliați!

Furia și exasperarea îl făcură pe Darlan să țipnească pur și simplu de la locul lui și să arunce răspunsul: un nu categoric, intransigent, inflexibil.

Murphy aruncă o privire disperată către generalul Juin și suspină cu amărăciune:

— Aceasta înseamnă că va fi război. Cu toate consecințele lui. Și nimeni, din păcate, nu poate să prevadă care vor fi ele.

PRIZONIER? OH NU, NU TOCMAI

Întorcînd spatele diplomatului, Darlan se adresă generalului Juin, care în tot acest timp nu se mișcase din loc:

— Unde este un telefon, Juin?

Generalul schiță un gest de neputință.

— E inutil — spuse el. Firele sînt tăiate. Vila este înconjurată și parcul împînzit de oameni înarmați, care nu sînt dintre ai noștri. Dintr-o săritură, Darlan reveni în fața lui Murphy strigîndu-i sălbatic, cu furie:

— O capcană! M-ai atras într-o capcană!

Potrivit unuia dintre martorii oculari ai acestei scene, Murphy, stingherit, ridică din umeri murmurînd vag că nu avea nici un amestec cu treburile astea. În parc, umbrele se agitau; printre frunzele de palmieri se vedeau lucind țevi de arme.

— Trebuie să consider că sînt prizonier? — făcu Darlan cu o voce slabă.

Fără a putea să-și ascundă stinghereala, americanul răspunse:

— Prizonier? Oh nu, nu tocmai.

În acest timp, la domiciliul generalului Juin se află — din surse necontrolate — că trupele americane debarcaseră în apropierea capului Matifou, la circa 30 km de Alger.

Neliniștit de orele care treceau, Robert Murphy se întreba ce făcea armata, de ce întîrzia atît de mult pînă să străbată această scurtă distanță. Diplomatului i se părea că ar scăpa de cea mai mare parte din grijă dacă un singur batalion american ar putea să apară la porțile orașului.

Murphy ieși în grădină, mergînd pe alei și uitîndu-se nervos la ceas. Atunci se făcu auzită dinspre port prima bubuitură care sfîșie liniștea nopții. Și deși aceasta putea să însemne începutul războiului, Murphy simți o mare ușurare. Istovitoarea așteptare luase sfîrșit.

SUB AMENINȚAREA PUȘTILOR FRANCEZE

În acele clipe însă un ofițer francez ascultase, furios la culme, primele bubuituri de tun care se auzeau dinspre port. Bătălia nocturnă îi întărea cele mai grave temeri. Acest om era maiorul André Dorange din statul-major al generalului Juin, același care-l auzise cu cîteva săptămîni în urmă pe Robert Murphy spunînd că americanii nu vor debarca în Africa înainte de primăvara anului 1943. Acum Dorange știa că diplomatul îl mințise și că debarcarea începuse.

Maiorul, însoțit de tînărul căpitan Louis Dupuy, aruncîndu-se într-o mașină se îndreptă în grabă cea mai mare spre cazarma Tagarins, aflată pe o înălțime care domina orașul.

Colonelului nedumerit care comanda gărzile mobile, energicul ofițer îi spuse:

— Debarcă americanii. Situația în oraș este confuză. Legăturile nu mai funcționează. Generalul Juin este prizonier și trebuie să-l eliberez.

Uluit, colonelul Zwilling înțelese însă că Juin fusese arestat din ordinul germanilor, astfel încît simțămîntul său patriotic fu stimulat. El ordonă unui grup de soldați să-l însoțească pe Dorange.

În acest timp, Murphy și adjunctul său, viceconsulul Pendar, se plimbau prin parcul întunecos, așteptînd cu aviditate știri despre debarcare.

În momentul acela din stradă se auziră voci și zăngănit de arme, apoi pași grăbiți. Murphy și Pendar se apropiară.

Totul se desfășură cu iuțeală. Fără să-și dea bine seama ce se petrece, reprezentantul lui Roosevelt și adjunctul său se treziră cu fața la perete, scotociți prin buzunare, sub amenințarea puștilor franceze. După cîte își amintește Pendar, i se puseră cîteva întrebări „în germană".

Palid și stupefiat, Robert Murphy își dădu seama că oamenii Rezistenței fuseseră surprinși și dezarmați de trupele regulate care apăruseră pe neașteptate, avînd în frunte pe maiorul Dorange. Acesta, cu pumnii strînși se apropie de Murphy:

— De ce ați făcut idioțenia asta?

Și, fără să aștepte răspunsul lui Murphy, se întoarse către soldați și le ordonă:

— Să nu vă scape din ochi! Nimeni nu intră, nimeni nu iese!

Apoi se năpusti către clădire și, împingînd ușa salonului, se trezi deodată în fața celor aflați acolo.

— Liberi! Sînteți liber, domnule general! — făcu Dorange vesel.

Sîngele rece și hotărîrea energicului ofițer răsturnaseră situația, prefăcînd umilința din cursul nopții într-o victorie pe care nici unul dintre francezii aflați la Vila Măslinilor nu o mai spera.

Prin ușa lăsată deschisă intrau valuri de aer răcoros. Juin împreună cu Darlan ieșiră în curte și se înapoiară după cîteva clipe cu Murphy și Pendar, deveniți acum prizonieri.

Situația era explozivă și, potrivit spuselor lui Pendar, foarte încurcată, în adevăr greu de deslușit. În cele două tabere nimeni nu știa nimic precis despre trupele debarcate, în afară de faptul că nici un soldat aliat nu pătrunsese în Alger.

CLIPA ÎNȚELEPCIUNII ȘI A CURAJULUI

În orele acelea, mulți erau cei care — fie că se aflau la curent cu evenimentele, fie că nu — fuseseră cuprinși de neliniște.

La Checquers, în apropiere de Londra, Winston Churchill aștepta scurgerea nopții și, odată cu ea, veștile. Și aștepta cu foarte mare neliniște. Întrebat cu 10 ani mai tirziu care au fost cele două luni ale războiului care i-au provocat cea mai mare îngrijorare, el avea să răspundă fără să ezite: septembrie și octombrie 1942.

La Londra, ambasada sovietică era iluminată festiv. În această seară de 7 noiembrie, în multe capitale ale lumii, ca și la Moscova, se sărbătorea a 25-a aniversare a Marii Revoluții Socialiste.

Recepția dată de ambasadorul sovietic în Marea Britanie era deosebit de strălucită. Zumzetul conversațiilor umplea saloanele somptuoase.

Jacques Soustelle, ministru al Franței Libere, văzu cum un diplomat ceh, cu un pahar în mînă, îl atrăgea spre o fereastră pe René Pléven, comisarul francez al afacerilor externe, șoptindu-i ceva la ureche. Deodată, chipul lui Pléven se întunecă. După cîteva clipe, împreună cu Soustelle, el cobora grăbit scările.

Ajunși la Carlton Gardens, sediul cartierului general francez de la Londra, Pléven și Soustelle constatară că generalul De Gaulle tocmai plecase. Soustelle apucă receptorul telefonului:

— Domnule general — spuse el nervos — este absolut sigur! Americanii și englezii debarcă la Alger!

La început nu se auzi nimic. Apoi De Gaulle spuse:

— Secretul a fost bine păstrat, Soustelle. Și închise telefonul.

A doua zi, știrea debarcării fiind confirmată oficial, generalul De Gaulle fu chemat de Churchill.

În cursul convorbirii, primul-ministru îi declară, cu oarecare jenă, că pentru moment Marea Britanie a fost silită să lase Statelor Unite întreaga responsabilitate a debarcării pe care, dealtfel, o comandă Eisenhower. Or, americanii pretind ca Franța Liberă să fie exclusă.

E lesne de înțeles situația în care se afla în acel moment istoric Comitetul național francez de la Londra. Cu toate acestea, în seara de 8 noiembrie, vorbind la posturile de radio britanice, generalul De Gaulle exclamase, adresîndu-se francezilor din Africa de Nord:

„Ajutați-i pe aliați! Alăturați-vă lor fără preget! (...) Un singur lucru are preț: salvarea patriei! (...) Clipa cea mare a sosit! A sosit clipa înțelepciunii și a curajului!"

ÎMPOTRIVA CUI LUPTĂ MARINARUL LÉANDRE BONNIN!

În zorii zilei de 8 noiembrie, pe o faleză care domina marea în extremitatea stîngă a Golfului Fedala din Maroc, marinarul francez Léandre Bonnin făcu cunoștință cu războiul. De jur împrejur cădeau obuzele șuierînd și explodînd ca într-un adevărat infern.

Bonnin se strecură cățărîndu-se spre o mitralieră. Semnalul de alarmă îl trezise pe tînărul marinar în plină noapte și acum era aruncat în vîrtejul luptei, în mijlocul exploziilor care scormoneau pămîntul centimetru cu centimetru.

Morți și răniți zăceau pretutindeni. Printre răniți se găsea și locotenentul de marină Salmon, comandantul bateriei.

— Încărcați! Fiți gata! Foc!

În jurul lui Salmon, numărul răniților și al morților creștea din minut în minut.

Cînd apărură primele tancuri, apropiindu-se, prin fum, de baterie, locotenentul de marină Salmon, rănit pentru a treia oară de cînd se luminase de ziuă, continua să lupte.

Cu piciorul drept zdrobit de o schijă, marinarul Léandre Bonnin văzu cum se apropie tancurile avînd cîte o stea pictată pe blindaj. Această stea, ca și căștile rotunde ale soldaților îl lăsară perplex. Stoic, Bonnin aștepta. El avea în sfîrșit să afle că oamenii cu care se luptase pînă acum vorbeau engleza. Căci în momentul începerii atacului, nici locotenentul Salmon, nici oamenii săi *nu știau cine sînt adversarii!* A fost o scenă care s-a repetat, în această dimineață, în numeroase puncte ale litoralului african.

4. Sfîrșitul

Bătrînul mareșal Philippe Pétain se deșteptă, în dormitorul său de la Vichy, la ora șapte. De patru ore telegramele și mesajele privind debarcarea cădeau ca frunzele de toamnă. Mareșalul își punea tocmai haina de casă cînd doctorul Bernard Ménétrel, medicul său personal, îi anunță pe tonul cel mai calm și detașat cu putință evenimentele care se produseseră în cursul nopții în Africa.

— Americanii au debarcat în Maroc și Algeria, domnule mareșal.

După cîte își amintește Ménétrel, Pétain nu se arătă surprins; el începu să-și facă toaleta fredonînd un cîntec de vînătoare și nu se opri decît pentru a spune cu vocea sa obișnuită:

— Ia te uită! Foarte curios! Chiar despre asta am visat azi-noapte!

În trenul special al lui Hitler, vestea debarcării se primise către orele trei dimineața. Acum, în jurul orei opt, în timp ce trenul se apropia de München, führerul era în picioare, extrem de surescitat, dînd ordine incoerente și vociferînd.

UN ADVERSAR SIMPATIC

La cartierul său general, Alphonse Juin știa că venise momentul. De cîteva ore aștepta și acum nu avea decît un singur gînd: să se sfîrșească, să se oprească lupta, să înceteze glasul ucigător al tunurilor. Timpul trecea inexorabil, mărind pericolul ca drama care se desfășura să se transforme într-o tragedie.

În tăcere, trăgînd din pipă, Darlan îl asculta pe generalul Juin care îi expunea situația. Pretutindeni cădeau oameni, făcîndu-și datoria, executînd ordine pe care în sinea lor le dezaprobau. Era aproape ora cinci după-amiază. În mai puțin de două ore întunericul avea să se lase.

După o îndelungă clipă de reflecție, Darlan se hotărî. Dacă germanii ar fi să sosească în Africa, n-ar putea-o face cu siguranță decît a doua zi dimineața cel mai devreme.

— Du-te acum — îi spuse el lui Juin. Pune mîna pe generalul acela american și aranjează lucrurile înainte de căderea nopții. Nu mai e nici o clipă de pierdut!

Se întuneca văzînd cu ochii. Soarele se lăsa dincolo de zare, îndărătul unei pînze ușoare de aburi, în timp ce o mașină americană, condusă de colonelul american John C. Knox, luneca grăbită spre cartierul general francez de pe înălțimile de la El-Biar.

Mașina pătrunse în curte și cei care sosiseră cu ea coborîră. Și dintr-o dată generalul Juin, comandantul suprem al forțelor armate franceze din Africa de Nord, și generalul Ryder, comandantul forțelor de debarcare, se găsiră față în față.

Avînd brațul drept inert, francezul făcu salutul militar cu mîna stîngă, pe care apoi o întinse generalului american. Juin găsi că adversarul său, surizător și acum destins, era „simpatic". Alături de comandantul-șef se găsea ofițerul francez îmbrăcat în uniformă de gală, care, potrivit protocolului, avea să îndeplinească un rol important în clipele următoare. Printr-o ciudată coincidență, acest ofițer nu era altul decît maiorul de cavalerie André Dorange, același care în cursul nopții precedente îl eliberase pe Juin și-și îndreptase revolverul asupra lui Robert Murphy. Diplomatul uitase acum aceste peripeții și se afla și el de față, împreună cu Pendar.

— Predarea — își amintește acesta din urmă — a fost surprinzător de franceză și s-a desfășurat ca în frescele istorice din muzeele Europei.

Dorange, rigid, dădea onorul. Cu pieptul scos în afară, ofițerul francez ținea o sabie scoasă din teacă, în mijlocul a șase soldați care prezentau armele.

Cu un gest simplu și în același timp solemn — își amintește Kenneth Pendar — el îi întinse sabia lui Ryder, mai emoționat decît ar fi îndrăznit să pară, oferindu-i americanului mînerul, semn că prin această sabie întregul oraș Alger se preda șefului trupelor aliate.

Plin de lumină și de animație, orașul se umplea de o rumoare veselă, de strigătele mulțimii, de zgomotele claxoanelor. În văzduhul nopții care cădea se înălțară sunetele trompetelor vestind încetarea focului la Alger.

Ostilitățile din Africa de Nord au luat sfîrșit în după-amiaza zilei de miercuri, 11 noiembrie, la orele 18.40. „Torța" arsese...

Moment de bucurie nestăvilită la Alger: s-a anunțat încetarea focului în întreaga Africă de Nord.

„DORA" transmite...

Una din cele mai fantastice — şi, în acelaşi timp, cele mai reuşite — operaţiuni de pe „frontul din umbră" în anii celui de-al doilea război mondial a fost întreprinsă de un grup de agenţi secreţi din Elveţia, conduşi de un... savant geograf maghiar, care, în acei ani de restrişte, şi-a schimbat profesiunea pentru a lupta pe această cale împotriva hitlerismului.

Cum a reuşit „Dora" să pătrundă pînă în vîrfurile ierarhiei militare naziste, în comandamentul suprem al Wehrmachtului, să afle data exactă a dezlănţuirii atacului împotriva Uniunii Sovietice, precum şi alte informaţii de importanţă capitală; cum au fost dejucate intenţiile contraspionajului hitlerist de a se debarasa de îndrăzneţii şi ingenioşii săi oponenţi; cum s-a creat printr-o muncă tenace, de ani de zile, o reţea cu ramificaţii din cele mai nebănuite — ne povesteşte în paginile ce urmează însuşi conducătorul acestei reţele, dr. Radó Sándor.

Pasajele ce le veţi citi sînt selectate şi prezentate de Ion Aszody. Dar mai întîi cîteva cuvinte despre fascinanta personalitate a autorului maghiar.

1. O VIAŢĂ ZBUCIUMATĂ

În curgerea anilor, cel de-al doilea război mondial se îndepărtează tot mai mult de noi — dar, în acelaşi timp, se şi apropie. Cred că nu e nici o contradicţie în această constatare, căci în anii din urmă despre acest subiect s-au scris mult mai multe cărţi decît în deceniul imediat următor marii conflagraţii. Printre ele se numără şi lucrările consacrate activităţii de informaţii şi contrainformaţii. Volumul din care publicăm, în traducere, unele fragmente [Radó Sándor: Dóra jelenti... (Dora transmite...), Ed. Kossuth, Budapesta, 1971] face parte din această categorie, deşi în multe privinţe, prin multitudinea problemelor abordate, „sparge" acest cadru oarecum strîmt. Autorul, dr. Radó Sándor — profesor universitar, laureat al Premiului Kossuth, doctor în geografie şi cartograf de renume mondial — descrie nu numai geneza reţelei de informaţii „Dora", ci şi propria sa viaţă, extrem de zbuciumată şi plină de vicisitudini. El povesteşte cum a devenit comunist şi, în 1919, pe vremea Republicii Sfaturilor din Ungaria, la nouăsprezece ani, cînd îi răsăreau „primele tulele de barbă", comisar politic al artileriei în una din diviziile Armatei Roşii maghiare.

Din fiecare pagină a cărţii sale transpiră pasiunea pentru ştiinţele geografice, cartografie şi istorie. Radó Sándor mărturiseşte că lungile decenii petrecute în emigraţie şi muncă ilegală „au devenit parte organic integrantă a vieţii sale." (pp. 6—7) Cartea e plină de numele unor conducători politici, scriitori, artişti şi oameni de ştiinţă celebri, pe care autorul îi numeşte prieteni, sau cu care a avut, într-un fel, legături. Spicuim un moment de la Moscova, petrecut în 1921: „... Trecînd întîmplător tocmai atunci pe acolo, Lenin s-a oferit drept interpret. El nu s-a mulţumit însă cu mijlocirea convorbirii, ci a participat activ la ea. ... Auzind că preocupările mele ştiinţifice vizează geografia şi cartogra-

fia, a spus cîteva cuvinte despre faptul că problemele imperialismului implică necesitatea unor forme speciale ale reprezentării cartografice ... Lucrînd apoi la prima mea operă cartografică amplă — «Atlasul imperialismului», apărut la Berlin în anul 1929 — am căutat s-o realizez în spiritul indicațiilor lui Lenin. Cred că nici nu mai este necesar să remarc că, datorită sprijinului lui Lenin, am obținut toate hărțile de care aveam nevoie." (pp. 44—45)

„În anii din urmă au apărut, în toată lumea, numeroase articole și cărți consacrate activității desfășurate de mine în timpul celui de-al doilea război mondial — scrie, în prefața cărții sale, Radó Sándor. Obiectivul multora dintre aceste publicații era goana după senzațional, însă culmea în materie de deformări și minciuni o constituie cartea a doi ziariști francezi, apărută în anul 1966, sub titlul «Războiul a fost cîștigat în Elveția»[1]). Autorii — Pierre Accoce și Pierre Quet — vor să demonstreze că victoria cucerită de către Uniunea Sovietică în al doilea război mondial nu se datorește succeselor militare ale Armatei Roșii, ci activității grupului elvețian al serviciului de informații sovietic".

Cu ocazia primei noastre întîlniri, dr. Radó Sándor mi-a răspuns astfel la întrebările puse de mine asupra acestui subiect: „Dacă am să-mi scriu vreodată memoriile, doresc să clarific aceste probleme, și voi rezerva un rol de seamă și dezmințirii intențiilor tendențioase ale unor autori de a încerca să reabiliteze — fie și indirect — așa-numita onoare militară a imperialismului nazist." („Korunk", 1967, nr. 10). Memoriile au apărut — și trebuie să recunosc că a spicui din ele înseamnă să-ți asumi o sarcină dificilă. Cartea aceasta, consacrată activității de informații, nu vizează cîtuși de puțin senzaționalul; ea urmărește „traiectoriile" unui mare număr de personaje, fiecare pagină fiind profund revelatoare nu numai pentru activitatea grupului de agenți informatori din Elveția, ci și pentru epoca pe care o analizează. Alături de alte considerente, aceasta este unul ce diferențiază cartea de alte lucrări similare.

Aproape toți „biografii" lui Radó Sándor afirmă că, înainte de a fi organizat rețeaua elvețiană, el ar fi fost instruit într-o școală specială etc., etc. „De fapt, nu mi-a dat prin gînd vreodată să intru în serviciul de informații — scrie Radó în prefața cărții sale. Nu am fost niciciînd instruit în mod special... Pentru mine, cea mai atrăgătoare a fost dintotdeauna munca științifică, și sînt fericit că, în ciuda nenumăratelor piedici, am reușit să-mi ating acest țel."

Să vedem, înainte de toate, cum a devenit Radó Sándor un informator. În octombrie 1935, el a plecat de la Paris la Moscova pentru a rezolva acolo unele probleme de ordin științific. La Paris, el conducea agenția de presă antifascistă „Inpress", care difuza știri despre teroarea fascistă dezlănțuită în Germania și demasca tendințele agresive ale imperialismului german renăscut. La Moscova, șeful serviciului de informații sovietic s-a întreținut cu savantul maghiar. Din convorbire a reieșit că pentru Uniunea Sovietică, în viitor, pericolul cel mai amenințător avea să fie Germania nazistă și Italia fascistă. Serviciul de informații sovietic își propusese deci să urmărească mai atent activitatea acestor două puteri în arena vieții internaționale. S-a căzut de acord asupra stabilirii lui Radó — un poliglot — în Belgia sau Elveția, unde urma să înființeze o agenție cartografică, mai ales că el se afiase în fruntea unei astfel de instituții (Pressegeographie) în Germania. Intenția de strămutare în Belgia a eșuat; de aceea, Radó s-a stabilit în Elveția în mai 1936, obținînd și autorizația de funcționare pentru agenție, precum și vizele de intrare pentru soția și soacra sa.

Radó a închiriat o locuință la Geneva, într-o clădire cu șase etaje de pe rue de Lausanne; din motive conspirative, a renunțat să instaleze noua agenție, denumită Geopress, la alt sediu. În august 1936 agenția și-a început activitatea, fiind pe atunci unicul organ de acest fel din lumea întreagă, și ocupîndu-se de editarea unor hărți de actualitate. Un mare număr de ziare și reviste cumpărau hărțile; „printre abonații noștri se număra pînă și ex-kaiserul german Wilhelm al II-lea" — remarcă Radó.

Organizarea grupului de informatori din Elveția a durat ani îndelungați, ritmul și perfecționarea tehnică a organizării fiind însă dictate de evoluția evenimentelor internaționale. La început, Radó pleca la Paris spre a prelua informațiile obținute. Tot la Paris s-a întîlnit, în iunie 1937, cu agentul Centralei din Moscova, care purta numele conspirativ de *Koleo*. Numai acestuia putea să-i predea Radó rapoartele sale. În aprilie 1938, contrar regulilor conspirative, *Koleo* își făcu apariția la Geneva, anunțînd că Radó avea să conducă independent, în viitor, grupul elvețian. El îi făcu cunoștință cu ziaristul Otto Pünter, a cărui misiune principală era aceea de a obține informații militare despre Germania și Italia. Pünter obținu numele conspirativ de *Pakbo*. Pe la sfîrșitul anului 1939 se prezentă la Radó „o femeie înaltă, zveltă, fragilă" care își zicea *Sonia* și venea din partea Centralei. Atunci s-a pus problema creării unei legături radiofonice directe. Pe parcursul activității de procurare a informațiilor se adunau tot mai multe date care trebuiau transmise cît mai repede Centralei...

Agenția Geopress se dovedi a fi un excelent organ de acoperire, căci, deși odată cu izbucnirea războiului veniturile firmei scăzură, ea nu suscită bănuielile autorităților elvețiene. Geopress aproviziona Elveția cu hărți, aproape fiecare ziar mai de seamă fiindu-i abonat, și, în afară de aceasta, își putea trimite, netulburat, hărțile destinate clienților din Italia și Germania. Așadar, grupul nu întîmpina dificultăți de ordin material. Avea însă nevoie de un post de radioemisiune și de radiofoniști specializați, de un „domiciliu", de coduri și cifruri. La începutul anului 1940, cu ajutorul *Soniei*, se realizâ legătura radiofonică permanentă cu Centrala. Englezul Alexander Foote, care — sub numele conspirativ de *Jim* — făcea parte din grupul *Soniei*, împreună cu un alt tînăr englez cu numele conspirativ de *John* (a mîndoi luptaseră în brigăzile internaționale din Spania împotriva fasciștilor) au învățat de la *Sonia* regulile conspirative, cifrarea și radiotelegrafia.

Dar toate acestea nu erau suficiente. Materialul informativ creștea și se aglomera proporțional cu numărul agenților organizați: în mai 1940, naziștii porniseră ofensiva din Occident, ceea ce declanșă o nouă avalanșă de informații. De aceea, în vara anului 1940, Radó obținu colaborarea radiotehnicianului Edmond Hamel (nume conspirativ: *Eduard*) și a soției acestuia, Olga (nume conspirativ: *Maud*) — ambii antifasciști. Pe baza dispoziției *Directorului* (Centrala), instruirea lor îi reveni tot *Soniei*, care își instală propriul aparat tot în prăvălia lui *Eduard*. *Jim* deveni radiofonistul grupului *Dora* după plecarea *Soniei*. Dealtfel, numele conspirativ *Dora* — al lui Radó Sándor — era cunoscut doar la Centrală. *Jim*, de pildă, îi spunea *Albert*.

Jim se mută la Lausanne, și, în martie 1941, realiză legătura cu Centrala. Între timp, *Eduard* montă un alt post de emisie-recepție de mare randament, cu care lucra *John*. *Jim*, care nu știa unde stă Radó, ținea legătura cu el prin intermediul lui *John*; apoi, în primăvara anului 1941,

---

1) *Pierre Accoce — Pierre Quet: La guerre a été gagnée en Suisse.*

„DORA" transmite...

după plecarea lui *John*, materialele erau transportate la Lausanne și predate lui *Jim* de către soția lui Radó, Lene (nume conspirativ: *Maria*). *Jim* le cifra și le transmitea apoi Centralei.

Astfel, încă înainte de atacul hitleriștilor împotriva Uniunii Sovietice, grupul avea două posturi de radioemisiune și trei radiotelegrafiști specializați. Iar acum să-i dăm cuvîntul lui Radó Sándor.

2. ÎN SANCTUARUL WEHRMACHTULUI: OKW

„Într-o zi de mai sosi de la Centrală o telegramă uluitoare. Mi se dădea dispoziția să iau neîntîrziat legătura cu Esther Bösendorfer, care locuia la Geneva, să-i spun o anumită parolă și să preiau conducerea grupului ei... Consideram că măsura este în dezavantajul nostru, deoarece Esther Bösendorfer știa prea multe despre noi. Pe deasupra, mi se cerea să-i comunic adresa noastră, ba chiar s-o invit uneori, căci, la urma urmei, ne cunoșteam de multă vreme, pe linie de partid. Pînă atunci, nimeni în afară de *Kolea* și de *Sonia*, nu știa unde locuiesc... Numele conspirativ al Estherei Bösendorfer era *Sissy*, iar grupul ei se ocupa cu obținerea informațiilor referitoare la economia de război a Germaniei... Nu căutam material informativ despre alte țări europene, și nici nu primisem asemenea sarcină. Afirmația se referă îndeosebi la Elveția neutră — exceptînd, firește, informațiile care aveau vreo legătură cu agresiunea germană...

În ianuarie 1941, *Pokbo* luă din nou legătura cu *Gabel*, unul dintre cei mai buni informatori ai săi... de fapt, emigrantul german Poisson.

Informația care urmează i-a „scăpat-o" lui *Pokbo* secretarul ambasadei japoneze. Am transmis-o Centralei prin telegrama următoare. *6.VI. 1940. Directorului. Conform afirmației ataşatului japonez, Hitler ar fi declarat că după victoria rapidă ce urmează a se obține în Occident, începe ofensiva germano-italiană împotriva Rusiei.*

La începutul anului 1941 ne parveneau știri tot mai neliniștitoare: *21. II. 1941, Directorului. Conform informațiilor obținute de la un ofițer elvețian, în momentul de față Germania are 150 divizii în Est. Respectivul e de părere că Germania va ataca la sfîrșitul lui mai. Dora.* În dimineața zilei de 17 iunie, *Sissy* m-a sunat la telefon, acasă, într-o vădită stare de surescitare, spunîndu-mi că primise o știre importantă. M-am dus imediat la ea. Încă în aceeași noapte am transmis următoarea telegramă cifrată: *17. VI. 1941. Directorului. Pe frontiera sovieto-germană se află circa 100 divizii de infanterie, din care o treime motorizate. În afară de aceasta, 10 divizii blindate. Dora.*

Curînd, *Sissy* a aflat — dintr-o sursă atunci încă necunoscută mie — data exactă a dezlănțuirii atacului: 22 iunie, și informă prompt Centrala... După război am aflat că, din Japonia, Richard Sorge informa de asemenea marele stat-major sovietic asupra pregătirilor de război ale nemților. La 22 iunie am deschis aparatul de radio și am auzit, împreună cu soția mea, declarația lui Hitler... Trupele germane invadaseră teritoriul sovietic! Așteptam nerăbdători noile instrucțiuni ale Centralei. Ne pregăteam cu toții pentru o muncă extrem de grea și plină de răspundere."

...„Noul colaborator al lui *Pokbo*, căruia îi dăcusem numele conspirativ de *Long*, era un informator de profesie, ofițer al Legiunii de Onoare, un agent de seamă al Biroului 2 al marelui stat-major francez. Pentru că în 1940 nu fusese dispus să colaboreze cu oamenii lui Pétain, emigrase în Elveția și se alăturase partizanilor lui De Gaulle... Într-o noapte de octombrie, semnalul de apel al Centralei se pierdu în eter. *Jim, Eduard* și *Maud* stătură nopți în șir lîngă aparat, căutînd să distingă semnalul Moscovei, în haosul de șuierături și fluierături ale altor posturi. Numai evacuarea putea explica faptul că, într-o asemenea situație de mare tensiune, Centrala întrerupsese legătura... La sfîrșitul lui noiembrie sau începutul lui decembrie, cînd — în ciuda unor pierderi extrem de grele — germanii mai exercitau încă o teribilă presiune asupra Moscovei, s-a restabilit legătura cu Centrala. Liniștiți de acum, transmiteam în ritm rapid materialul informativ care s-a adunat și care conținea date esențiale, provenite mai cu seamă din sursele lui *Long*. De exemplu:

27.X.1941. Directorului.

Un colaborator al cabinetului lui Ribbentrop (pe care îl vom numi, în continuare, Agnes) i-a comunicat telefonic, de la Berlin, unui redactor al ziarului „Neue Zürcher Zeitung": I. Tancurile companiilor de propagandă se află la Briansk, așteptînd intrarea în Moscova. Momentul acesta s-a fixat, pentru 14, iar mai apoi pentru 20 octombrie. 2. De cîteva zile, unități de artilerie grea pentru protecția coastei și unități de artilerie de pe linia Maginot și de la Königsberg se află în drum spre frontul moscovit. Presei germane i s-a interzis să scrie despre bătălia de la Moscova. Dora. Respectiva sursă de informații a lui *Long* nu era altcineva decît cunoscutul publicist Ernest Lemmer, redactorul unui buletin german de politică externă, și, din 1940, corespondent al ziarului „Neue Zürcher Zeitung" în capitala celui de-al treilea Reich. Mai tîrziu, acest informator sus-pus i-a comunicat lui *Long* date importante din cabinetul lui Ribbentrop. După război — precum se știe — Lemmer (decedat de curînd) a fost, mult timp, membru al guvernului vest-german...

În Elveția, eram informați asupra haosului creat la marele cartier general al lui Hitler în urma întorsăturii luate de bătălia în fața Moscovei. În primele zile ale anului 1942 ne-a parvenit știrea că — pentru recuperarea imenselor pierderi — Hitler lansase în Germania apelul pentru războiul total, ceea ce însemna mobilizarea generală a rezervelor umane și industriale ale celui de-al treilea Reich. Au fost chemați sub arme aproximativ două milioane de oameni. Am semnalat că *Agnes avertiza să nu se spere într-o înfrîngere rapidă a germanilor. În ciuda imenselor pierderi materiale și umane, forțele armate germane și industria germană mai dispuneau de suficiente resurse.*

...„La începutul anului 1942, dintre toți colaboratorii lui *Sissy* cel mai folositor se dovedi a fi *Taylor* — numele conspirativ al juristului Christian Schneider... La declanșarea luptelor de la Stalingrad, *Taylor* era uluitor de bine informat. Concretețea și amănunțimea datelor furnizate de el începuseră să ne dea de bănuit: care nu ni se stre-

coară, pentru derutare, informații false? Omul era un simplu traducător la Biroul Internațional al Muncii; înainte vreme nu ne furnizase date valoroase...Aveam deci motive să fiu îngîndurat... Spre uimirea mea, *Directorul* — altminteri, extrem de prudent — manifesta un interes deosebit față de materialul primit de la noi și ne propuse să-l activăm cît mai mult pe *Taylor*... Acesta ne-a mărturisit că un amic al său se revoltase la culme aflînd că informațiile sale deosebit de prețioase asupra frontului de est (sovietic), transmise la Londra prin serviciul de informații elvețian, nu fuseseră utilizate de britanici, ci azvîrlite la coș. *Taylor* îi comunicase lui *Sissy* că, împreună cu prietenul său sînt gata să ajute Uniunea Sovietică fără vreo pretenție de remunerație, doar contra simplă rambursare a cheltuielilor, deoarece și-au dat seama că țara aceasta este dușmanul cel mai neîmpăcat al hitlerismului și că soarta războiului depinde de lupta ei.

Prietenul lui *Taylor* pusese o singură condiție: să nu încercăm a-i afla adevărata identitate, adresă și ocupație. *Taylor* ne-a comunicat doar atît că omul locuiește la Lucerna. Iată cum a ajuns printre noi, în noiembrie 1942, o persoană care — de atunci încolo — a avut un rol de seamă în munca noastră. I-am dat numele conspirativ de *Lucy*, întrebuințat dealtfel numai în telegramele trimise *Directorului*...

Vrînd să pun la încercare posibilitățile de informații ale lui *Lucy* i-am dat sarcina să afle ce anume știe statul-major german despre Armata Roșie, despre amplasarea trupelor pe front, despre comandanți etc. Peste trei sau patru zile, *Sissy* mi-a dat cîteva pagini de text dactilografiat, informația aceasta ne-a uluit, deoarece primiserăm un referat complet asupra problemei ridicate... Firește, aceste date au fost „distilate" de către nemți din rapoartele cercetașilor pe front, și din informațiile obținute de la prizonieri, căci, după cum scrie Paul Carell: „Germanii nu putuseră pătrunde marile planuri strategice ale comandamentului suprem sovietic... Nu exista un serviciu german de informații în statele-majore sovietice."[2])...

Adevăratul nume al lui *Lucy* s-a aflat numai după 1944, cînd grupul nostru a căzut... Atunci s-a rostit pentru prima dată numele lui Rudolf Rössler, cu ajutorul căruia noi pătrunsesem în sanctuarul Wehrmachtului, în OKW (Oberkommando der Wehrmacht), comandamentul suprem al forțelor armate germane... Odată cu preluarea puterii de către naziști, Rössler emigrase în Elveția împreună cu soția sa, devenind un neîmpăcat dușman al hitlerismului. Probabil el și-a creat legături cu așa-numitul birou Ha (serviciul de informații elvețian) încă înainte de război, furnizîndu-i informații militare despre Germania. Rössler își primea materialul informativ de la personalitățile oficiale de seamă din opoziția antihitleristă din Germania, precum și de la germani emigrați în Elveția. Cine erau aceste persoane? Cum a luat ființă organizația lor antinazistă? Cum ajungeau informațiile, din Berlin, peste frontiera germano-elvețiană, la Rössler? Iată o serie de întrebări pentru care nici pînă astăzi nu s-a găsit un răspuns clar.

[Informațiile furnizate de Rudolf Rössler proveneau din mai multe organe oficiale, semnalate de către Radó Sándor cu diferite nume conspirative. În felul acesta, în telegramele adresate Centralei din Moscova, *Werther* însemna *Wehrmacht*, *Olga* — *Oberkommando der Luftwaffe*, *Anna* — *Auswärtiges Amt*, și așa mai departe. „Nici Rössler, și nici altcineva, în afară de Moscova, nu le cunoștea." (Radó Sándor: *Dora transmite*, p.212). «Pornind de la ideea că oamenii rețelei purtau nume conspirative asemănătoare numelor lor reale sau numelui domiciliilor lor (lucernezul Rössler = *Lucy*; Schneider = *Taylor*, adică: croitor; Radó = *Dora* etc.) unii credeau că în spatele numelui de *Werther* se poate ascunde numai și numai căpitanul de stat-major german dr. Wilhelm Schneidt, care era autorul unei valoroase disertații asupra romanului „Suferințele tînărului Werther" de Goethe. Toate acestea însă nu sînt decît vorbe goale, un joc onomastic cu desăvîrșire lipsit de temei. Marea majoritate a numelor conspirative le-am dat eu, cu desăvîrșire sub impulsul primei inspirații» — spune doctorul Radó. („Korunk", 1967, nr. 10.) L-am întrebat dacă este adevărat că „rețeaua Rössler" primise mulți bani pentru informațiile furnizate; Radó mi-a răspuns: „*Lucy* a primit o sumă ridicolă. Ceea ce oferea el nu se putea evalua în bani. Pe «piața» informațiilor nu existau «mărfuri» asemănătoare, așa că, pur și simplu, ele nu aveau curs... Nu, Rössler nu lucra pentru bani; nici el, nici informatorii săi. Nu erau comuniști, dar erau antifasciști din convingere."

În toamna anului 1942, grupul *Dora* avea de-acum trei posturi de emisie: al lui *Jim*, la Lausanne, al lui *Eduard* și *Maud*, precum și al Margaretei Bolli (nume conspirativ: *Rosa*) la Geneva. Ion Aszody].

3. „TRIO ROȘU" ÎN ACȚIUNE

„La sfîrșitul anului 1942, agenții germani au reușit să depisteze și să aresteze, în Europa occidentală, mai mulți informatori sovietici. Cîțiva dintre ei fuseseră, în diferite momente, mai mult sau mai puțin în legătură cu unii membri ai grupului elvețian... Gestapoul a obținut date destul de amănunțite despre mine, și... un „cadou" de incomensurabilă valoare: cifrul care mi se adusese odinioară la Geneva. De atunci, adică aproximativ din decembrie 1942, nemții au fost în măsură să controleze o parte din schimbul de mesaje dintre noi și Centrala de la Moscova. Nu cunoșteau cifrul lui *Jim*, astfel că n-au putut descifra telegramele pe care, cu începere din toamna anului 1942, i le-am predat spre cifrare lui *Jim*... La 23 aprilie 1943, *Directorul* mi-a trimis o telegramă prin care conducerea Centralei îmi cerea date concrete asupra informatorilor berlinezi ai lui *Lucy*. Nemții au descifrat această telegramă — și nu este greu de imaginat cu cîtă nerăbdare așteptau răspunsul! Din fericire, Rössler era un om foarte circumspect, așa că n-a comunicat nici un fel de date personale sau de serviciu despre *Werther*, *Olga* și despre sine însuși... Dealtfel, nemții nu au reușit să identifice numele conspirative descifrate în telegrame. De pildă, Otto Pünter figura pe lista neagră a Gestapoului încă de pe la începutul anilor '30, însă nemții habar nu aveau că este identic cu *Pakbo*. Nu știau nici că numele conspirativ *Sissy* aparține Estherei Bösendorfer, pe care ei o descoperiseră de mult... Se înțelege de la sine că dacă germanii ar fi stabilit identitatea dintre *Sissy* și doamna Bösendorfer, agenții secreți i-ar fi putut supraveghea fără mare bătaie de cap întîlnirile cu *Taylor* și, pînă la urmă, ar fi putut afla cine este *Lucy*... Cred că nu este necesar să explic ce anume ar fi urmat..."

.... Postul de radiolocație al Abwehrului ne depistase două posturi de emisie încă din iulie 1941, împreună cu postul de emisie al Centralei, în timpul «lucrului» — dar știa doar atît că la Geneva și Lausanne funcționează în total trei posturi, și de aceea Abwehrul ne poreclise «*Trio roșu*» («*Rote drei*») sau «*Troica roșie*». În serviciul special de con-

2) *Paul Carell:* Verbrannte Erde. *Frankfurt/Main 1966.*

„DORA" transmite...

trainformații al amiralului Canaris știrea că trei posturi de emisie din Elveția mențin legătura permanentă cu Moscova a stîrnit o veritabilă panică. Germanii nu aveau posibilitatea de a căuta fățiș — pe teritoriul unui stat neutru — posturile de radio ilegale; de aceea au trimis în Elveția agenți secreți... La sfîrșitul lunii aprilie 1943 ziarele elvețiene publicau știrea că pe malul francez al lacului Léman apăruseră radiolocatoare instalate pe automobile, pentru a detecta un post de emisie ilegal francez. În realitate, operațiunile de localizare se efectuau din trei părți deodată — pe frontierele franceză, italiană și germană — și nu se căutau posturi franceze ci ale noastre, de la Geneva și Lausanne... La începutul verii a căzut *Bill*, secretara comisiei militare germane pentru achiziții din Elveția; făcuse parte din grupul *Sissy* și ne furniza informații valoroase. Atunci nu știam din ce cauză a căzut. Azi, vedem chestiunea mai limpede. De bună-seamă, serviciul de contrainformații german a aflat din radiogramele interceptate că fata face parte din grupul nostru deoarece în una din radiograme se menționa locul ei de muncă. Iată, pentru exemplificare, un text:

18. V. 1943. Directorului, de la Bill. Conform unor date provenite din anturajul generalului Müller, în a doua jumătate a lunii aprilie Germania se pregătea să ocupe Elveția... Germanii contează serios pe ajutorul coloanei a cincea, organizată în rîndurile corpului ofițeresc elvețian. Se proiectează numai ocuparea regiunilor industriale, oferindu-i-se armatei elvețiene posibilitatea de a se retrage în munți. Conform unei informații provenite din anturajul generalului Müller, comandamentul suprem german intenționează să utilizeze în vara anului 1943, pe frontul de est, un contingent masiv din noul tip de tancuri denumite Tiger. — Dora.

Bill a scăpat cu o simplă concediere, dar din fericire nu știa cine este *Sissy* și unde locuiește... Germanii nu s-au mulțumit cu faptul că ne localizaseră posturile, ci începuseră — cum am spus — să ne descifreze telegramele și ne trimiteau pe cap tot felul de agenți și de provocatori. Totodată, exercitau presiuni asupra guvernului elvețian, pe cale diplomatică, în scopul de a ne paraliza activitatea. În cursul anului 1943, reprezentanța diplomatică germană a revendicat de cinci ori arestarea mea... Noroc că faptul nu s-a consumat, deoarece guvernul federal nu dădea niciodată curs notelor germane respective. Comandamentul militar elvețian considera că numai victoria coaliției antihitleriste poate constitui o garanție pentru evitarea invaziei germane. Tocmai de aceea autoritățile federale erau îngăduitoare față de activitatea informatorilor puterilor aliate, ușurîndu-le astfel munca. Aceasta era situația — complicată și primejdioasă — în care grupul nostru își desfășura activitatea, în primăvara anului 1943, în ajunul marilor operații militare decisive."

„Iată-mă ajuns la faza cea mai importantă a activității noastre de informatori: cea premergătoare bătăliei de la Kursk. În perioada aceea ni se cereau informații asupra intențiilor statului-major german. În lupta dintre cele două servicii secrete — sovietic și german — se crease o situație paradoxală, devenită apoi tragică pentru nemți. Atît pe front, cît și în interior, comandamentul militar german păstra cu cea mai mare strictețe secretul planului de ofensivă. Totuși, cîteva detalii fuseseră sesizate. Contraspionajul german o știa prea bine; dar era incapabil să împiedice punerea în circulație a informațiilor. La acea epocă trebuia — și eram capabili — să răspundem Centralei la întrebări ca acestea: «*Lucy* și *Werther* să stabilească: 1. Concret, în care dintre punctele sectorului sudic al frontului de est urmează să înceapă ofensiva germană? 2. Cu ce forțe și în ce direcție vor să dea lovitura? 3. În afară de sectorul sudic, unde și cînd se proiectează vreo ofensivă germană pe frontul de est?»

După cum notează mareșalul Jukov în memoriile sale, șeful de stat-major A.M. Vasilevski i-a fixat centralei serviciului de informații sarcina de a „stabili efectivul și pozițiile rezervelor aflate în spatele trupelor inamice, modul de regrupare a trupelor, transferarea lor din Franța, Germania și alte țări". La grupul nostru, rolul de căpeteriie în furnizarea răspunsurilor la întrebările puse a revenit informatorilor berlinezi cu care lucra *Lucy*.

Una dintre informații — cea primită de la *Werther* la 4 iulie — este deosebit de interesantă pentru faptul că pe baza ei se putea conchide incapacitatea Abwehrului de a dibui adevăratele planuri ale comandamentului suprem sovietic. La Berlin se aștepta un atac al rușilor. Informat prin dezertorii trecuți în liniile sovietice, comandamentul știa că germanii fixaseră drept dată a ofensivei ziua de 5 iulie, orele trei dimineața. În felul acesta, încă înainte de a se fi dat glas bateriilor germane, artileria sovietică a declanșat focul asupra tunurilor și punctelor de observație ale inamicului. Constatînd pregătirea de artilerie pornită neașteptat în sectorul central al frontului, germanii au crezut că este vorba de o ofensivă amplă... Pînă la urmă, generalii hitleriști și-au dat seama că, pentru moment, Armata Roșie nu intenționa să atace. Atunci au ordonat asaltul împotriva pozițiilor rusești. În toiul bătăliei, unul dintre informatorii lui *Lucy* furniza date asupra pierderilor: *13. VII. 1943. Directorului. Urgent. De la Teddy, Berlin, 11 iulie. Informația provine de la corpul operativ al OKW... Armatele 2 și 4 blindate suferă neașteptate pierderi masive. Jumătate din diviziile motorizate și blindate aflate în ofensivă de la 7 iulie sînt în situația de a trebui să fie refăcute cu oameni și armament...*

Utilizîndu-și aproape toate rezervele pentru asaltul împotriva cotului de la Kursk, inamicul, decimat în ofensiva neîntreruptă, nu a fost capabil să pareze contraatacurile și s-a văzut nevoit să bată în retragere. În felul acesta a eșuat operațiunea „Cidadela" în care-și pusese atîtea speranțe marele cartier general german. Armata Roșie își începu contraofensiva de proporții fără seamăn."

„Evident, Himmler era nemulțumit de faptul că identificarea grupurilor ilegale deja depistate în Europa — și, printre acestea, cele din Elveția — merge foarte anevoios. De aceea, l-a trimis în Elveția pe favoritul său, SS-Brigadenführer (general) Walter Schellenberg. Fiind unul din comandanții serviciului de siguranță (SD), acesta conducea sectorul care se ocupa de urmăriri și contraspionaj în afara granițelor Germaniei. În anul 1942 și în 1943, Schellenberg a avut cîte două întrevederi cu colonelul-brigadier Roger Masson, șeful organelor de informații și contraspionaj elvețiene. În iunie 1943 guvernul elvețian l-a amenințat pe Masson cu sancțiuni, spre a-i zădărnici călătoria proiectată la Berlin. Colonelului însă puțin îi păsa. Oamenii săi de în-

(Continuare în pag. 193)

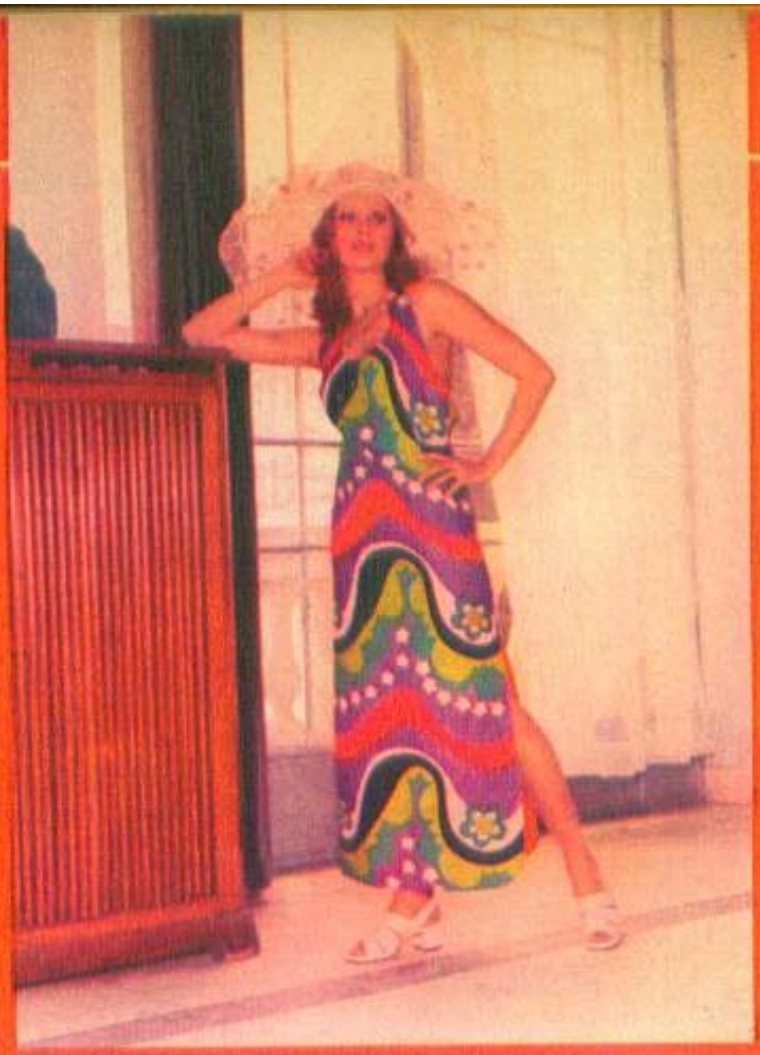

Pentru serile de vară (pe litoral), imprimeul gigant, umerii și spatele gol, pălăria romantică din organdi, cu boruri imense iată un vis vestimentar ce pretinde vîrsta de 20—25 ani, siluetă de manechin, un gust nițel extravagant și puțin curaj. Curaj, fetelor!

moda'73

VOM ÎMBRĂȚIȘA MÎINE CE-AM RESPINS IERI?

de Sanda DIMA
Fotografii color de S. STEINER

moda'73

VOM ÎMBRĂTIȘA MÎINE CE-AM RESPINS IERI?

Ceasul socotelilor nu e ușor pentru nimeni, nici măcar pentru modă. Puține gesturi sînt atît de împovărătoare ca trasul acelei liniuțe sub faptele noastre de la capătul unei luni, al unui an, al unei vieți. Acum, cînd ne firitisim exuberanți cu toții și ne convingem că privim noul an drept în ochi, cu nesfîrșită încîntare, să nu ne prefacem că nu mai tragem cu ochiul și în spate, acolo unde am lăsat adunările sau scăderile. Și mă întreb aici la rubrica de modă a almanahului nostru, unde nu putem «filozofa» decît cel mult asupra destinului «cîrpelor» noastre iubite și hulite, mă întreb cum se poate înfățișa moda '72 la această oră a bilanțurilor. E limpede: pocăită. Cu cenușă în cap. Cu sacul pe umeri. Umilită. Căci oricît ne-ar plăcea să ne mințim uneori, — chiar și cînd e vorba de rochiile noastre! — să recunoaștem că rareori o modă a fost atît de lipsită de personalitate, de idei, de farmec, ca moda acestui an 1972.

Mai întîi și-ntîi, că a plagiat fără rușine. Pe față. Treaba aceasta o face moda, ce e drept, de cînd e modă: nu schițează un pas înainte pînă nu alunecă cu cîțiva înapoi. Dar și atunci copie cu cap, cu grijă, cu jenă. Și caută de obicei frumosul, redescoperă detaliul amuzant, urmărește linia șic. Dar anul acesta moda s-a întors cu fața, și a luat de acolo cu îapca, spre una dintre cele mai urîte — și încă de tristă și proaspătă amintire — pagini ale istoriei sale: moda din jurul anilor ultimului război mondial. Iar de acolo s-a întors cu porunca să ne radem sprîncenele și să le înlocuim cu o liniuță firavă și uimită de creion. De acolo a adus gura violent însîngerată de vampir. De acolo, buclișoarele ori părul lipit de cap și strîns într-un conci infim în creștet — coafură bună pentru orele în care asudăm la frecatul parchetului. De acolo, turbanul sau basmaua legată ca la spălatul rufelor. De acolo, pantofi cu tălpi groase precum copitele de hipopotam. Sau basca de școlăriță înfundată pe cap pînă la sprîncene. Iar din proprie și proaspătă inițiativă a hotărît să desființeze sînii: toate rochiile strînse fest pe piept, pînă la anularea totală a dulcilor însemne ale maternității. Recunoașteți că o asemenea colecție de recomandări ne poate poci pe viață. Noroc că nimic nu e «pe viață» în modă, și că ne putem înduioșa de soarta modei tocmai pentru că, vorba lui Cocteau, moare întotdeauna rînără: adică la timp. Altfel ar mai merita să o mai detestăm din cînd în cînd și să o trădăm fără scrupule.

Ca să nu cădem în acest păcat și ca să nu o ignorăm chiar cu totul, pînă la a-și pierde însăși rațiunea de existență, moda a hotărît să nu ne fie dezagreabilă chiar pînă în pînzele albe. Să ne mai facă unele concesii, să fie puțintel amabilă cu noi. A pornit deci în căutarea feminității cam pierdute în anii modelor geometrizate, pantalonizate și sportivizate. A pornit și a regăsit, pe drum, flu-ul: pliseurile, godeurile, cloșurile. A regăsit voalurile și catifelele. Mînecile largi și bufante. Bucheţelele de flori artificiale. Decolteurile ce lasă complet gol spatele și umerii. Gulerele și manșetele albe de elevă îngrijită. Imprimeurile mărunte, cu buline sau floricele așezate ordonat pe albul sau bleumarinul fondului.

Iar nevoia aceasta a modei de feminitate vaporoasă și delicată s-a dezlănțuit mai ales în zona rochiilor de seară: continent al modei sortit să rămînă totdeauna prea puțin populat, dar spre care se îndreaptă întotdeauna visele noastre vestimentare cele mai aprinse, cele mai romantice și mai irealizabile. Aici au năvălit mătăsurile brodate cu ștrasuri, cu paiete, cu perle. Aici s-au instalat rochiile de voal care au consumat metrajul unei jumătăți de balot. Aici ne-am scăldat în catifele și taftale. E drept că baia am luat-o mai ales în... paginile jurnalelor de modă. Și, cel mult, pe scena spectacolelor de revistă. Pentru că viața noastră și decorul ei cotidian nu prea au multe în comun cu decorurile și costumele de teatru...

Cam așa și-a încheiat existența moda anului 1972, existență lipsită de glorie, artificioasă și ostentativă: acoperindu-și cu paiete și mărgele golurile de idei și vacuumul de creație. A fost un an greu pentru creatorii de modă, orice-ar zice ei: deruta și vălguirea inspirației, neputința de a găsi vreo noutate-șoc, după oboseala miniului și eșecul maxiului, i-au făcut să apeleze mai curînd la cuvinte decît la idei vestimentare. E amuzant să citești explicațiile, justificările, profesiunile de credință cu care moda nouă apare în arenă de fiecare dată: exact aceleași cuvinte și aproape exact aceleași argumente pentru susținerea unei cauze și a celeilalte, complet opuse. De fiecare dată apare argumentul distincției: dar distincția absentează adesea. De fiecare dată se lansează cuvîntul de ordine al confortabilității: dar cum să te simți la îndemînă în niște anteriuri preoțești ori în niște minuscule miniuri? De fiecare dată e invocată feminitatea: chiar și atunci cînd pantalonul e declarat vedetă, chiar și atunci cînd pijamaua e recomandată la soarele elegante. În cine să mai crezi, pe cine să mai iei în serios?

Sigur, numai sfîntul bun-simț și putința — mereu și sîrguincios antrenată — de a discerne noi înșine șicul de șoc. Capacitatea de a alege. De a spune da. Și, mai ales, de a spune nu. Mare lucru să știi a spune nu: în materie de modă (ca și în materie de iubire!).

Oare la ce va trebui să spunem **da** și la ce **nu** în acest 1973 care dă năvală peste noi, cu toată încărcătura lui de speranțe, de iluzii și de sigure decepții? Care e prognoza modei viitoare? La ora la care scriu aceste rînduri, secretele se țin încă sub lăcată, creatorii de modă se învăluie în mister, orizontul e încă în ceață. Dar eu sînt gata să pariez că moda '73 va începe prin a nega cam tot ce a susținut în '72; aceasta e singura și marea constantă a modei: inconstanța. S-au purtat hainele largi, raglan ori chimono? Pot să jur că, curînd-curînd, vor reapărea redingotele strîmtuțe. S-au lansat pălăriile cu boruri largi și ondulate? Gata, la coș cu ele; precis că ne vom trînti pe cap niște castroane strîmte și lipite de frunte. S-au purtat imprimeurile mărunțele și bătrînești? Ca mîine reapare gustul desenelor gigantice și violent colorate. Și uite-așa ne vom entuziasma azi pentru ce-am urît ieri, mereu-mereu, la nesfîrșit. Cît ne-o ține gustul pentru modă: adică cît vom fi tinere. Și ce femeie adevărată își poate îngădui gîndul tragic că nu mai e tînără?

Dacă vom mai lua ceva cu noi din moda '72 în '73, s-ar putea să fie lungimea: cea potrivită și cumsecade din jurul genunchiului. Și poate pliseurile: prea le-am refuzat multă vreme ca acum să nu reziste și ele ceva mai multă vreme. Și, în orice caz, pantalonul: chiar dacă nu de dimineață pînă noaptea, în orice caz la sport și în vacanțe: unde îi și era, de fapt, locul. Oricum, să-i spunem modei '73, mai cu inima strînsă, mai cu brațele deschise, bun venit! Poate-poate, cine știe, ea ne va dezlega taina acelei rochii miraculoase în care să apărem splendide, vesele, tinere, fără cusur, fără griji: așa cum ne dorim în ceasurile în care răsfoim, visînd, revistele de modă.

Ca să începem cu paltonul acestei ierni,
să spunem că el a recîștigat lărgimi
de mult pierdute (aspirînd chiar
la cloșurile rochiilor subțiri, de vară),
că se poartă — oricît ni se părea
înainte vreme că nu merge! —
cu pantaloni și că vulpile mai trebuie
să se ferească și anul acesta
de pușca vînătorului:
ce să facă, bietele,
blana lor e încă în gustul modei!

Rochiile roșii, — lungi,
din voal sau dantelă,
cu fustele ușor evazate și mîneci colante —
iată una dintre obsesiile modei actuale.

Mai spre zilele calde ale vacanței, putem urca pe costumul nostru
toate culorile penajului de colibri, putem chiar săvîrși erezia
de a pune alături verdele de roșu și de albastru,
putem purta pantaloni imprimați de pijama și taior elegant din
gabardină.
Cu condiția ca rezultatul să fie atît de armonios
și de nostim ca cel din poza de față.

moda'73

Cum vedeți, au reintrat puternic în modă mătăsurile grele, pliurile, mînecile bufante, florile artificiale, festoanele: exact moda de acum treizeci de ani.

Jachetă și șapcă ecosez
fustă în pliuri,
bluză cu fundă la gît:
ținuta cel mai des
întîlnită în garderoba
acestui an.

Mireasă anului '73
își poate îngădui o rochie (din dantelă)
cu buline brodate și,
în loc de parura clasică,
o imensă pălărie florentină
de care e prins voalul.

moda'73

Pentru primăvară și vară, costumul cu pantalon ține neapărat să adopte stilul marinăresc: alb-bleumarin, dungi, beret cu ancoră și o mică lavalieră în picouri, nostimă chiar dacă nu e strict vaporeană.

Pentru tinerii amatori de ținute sport, un sacou lung doar pînă în talie și prins într-un cordon, purtat cu pantaloni din aceeași stofă de un gri deschis și cu o bluză sport roșie.

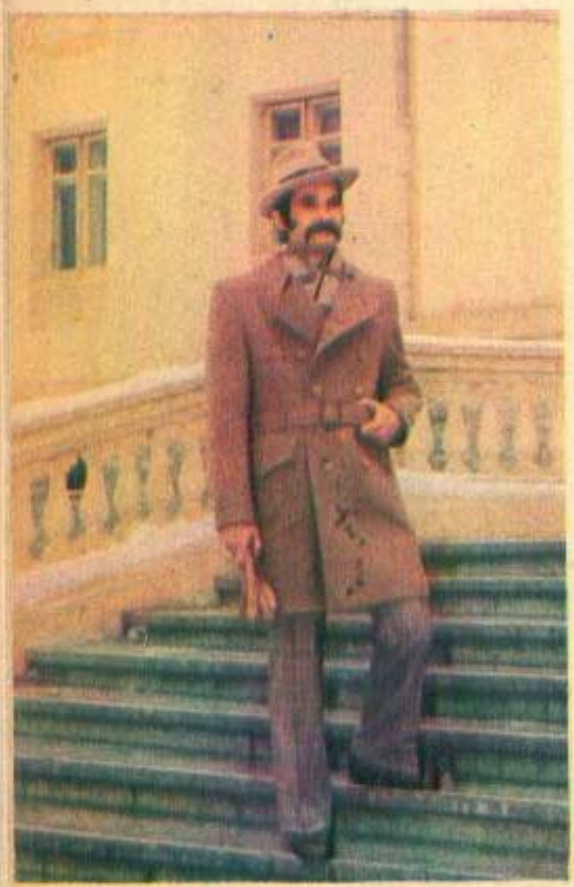

Și ca să nu uităm niciclnd nici trandafirii, nici bărbații, să spunem că pardesiul masculin a renunțat la lungimile și cambrurile excesive, că a rechemat cordonul în talie și și-a lărgit gulerele și reverele.

Taiorul de seară, alb, cu jachetă clasică și fustă lungă, purtat cu o bluză oranj ce lasă umerii și spatele gol: o idee interesantă ce îmbină sobrietatea cu elementul picant, insolit.

La primăvară — cînd stofa în carouri și gama nuanțelor castanii vor fi șlagărul modei — va trebui să ne scurtăm serios pardesiul, dacă cumva ne-a cucerit efemera vogă a maxiului. Dar la cizme tot nu vom renunța.

moda'73

Buline, catifea,
decolteuri croazate ce lasă spatele gol,
funde, coafuri paj:
toate, detalii ale modei actuale,
preluate aidoma dintr-o pagină nu prea îndepărtată
(și nu prea strălucită!) a istoriei modei.

Două idei pentru rochiile elegante
ale tinerelor fete:
tafta, fusta lărgută,
bustul foarte strîmt,
mîneci balon sau prinse în funde, cordon metalic subțire.
Cui îi place...

Parcă e
de preferat totuşi
această vaporoasă
rochie din voal negru
(sau bleumarin închis)
cu o linie romantică
şi volane împodobind
decolteul şi mînecile.

moda'73

O combinație foarte amuzantă
între o fustă roșie (lungă!),
cu nasturi și cordon ce-i dau un aer sport,
și o bluză din voal roz,
cu mîneci foarte bufante și volănașe,
realizată în stil elegant.

La costumele de seară,
vestonul e lung,
încheiat la un rînd
(sau la două rînduri)
și are gulerul și reverele
prelungi și subțiri.

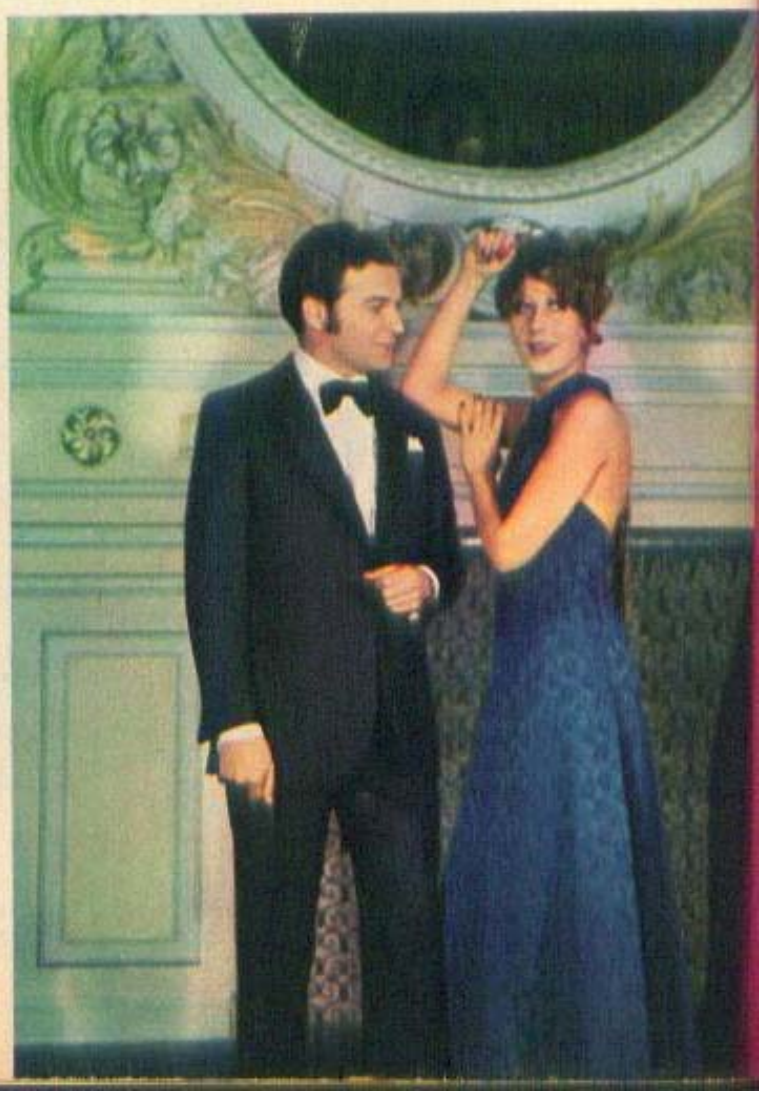

film

CINEMATOGRAFUL ȘI VIEȚILE MARILOR OAMENI

de Constantin POPESCU și M. MIHAIL

De multe ori am luat-o în nume de rău cinematografului pentru că s-a amestecat în viețile marilor oameni, pentru că s-a hrănit pe seama lor, pentru că și-a făcut, adesea, din biografii mai mult sau mai puțin înțelese, mai mult sau mai puțin fericite, o «sursă de inspirație».
Recunoaștem că din astfel de «indiscreții» nu prea s-au născut capodopere, că adeseori viața unui muzician sau a unui pictor a fost doar un prilej speculativ, dar nu de puține ori filmul ne-a adus în față, cu pregnanță, destine exemplare, mari pilde de încordare a voinței umane, de supunere a timpului și — rar, ce-i drept — sugestia a ceea ce poate să însemne misterul creației.
Bune sau rele, modeste sau ambițioase, plicticoase sau strălucitoare, aceste «filme de biografie» au însemnat însă mai totdeauna triumful unui mare actor. Interpreți de prima mînă ai ecranului și-au luat asupra lor greaua povară de a-l întruchipa pe Beethoven sau pe Ceaikovski, pe Van Gogh sau pe Goya, și-au asumat copleșitoarea răspundere de a ne face să trăim, o clipă, în preajma geniului.
Galeria lor este mare, trecerea noastră în revistă nu poate fi — din motive lesne de înțeles — exhaustivă, în preocupările noastre nu au intrat personalitățile istoriei, dar sperăm că cel puțin față de cîteva creații memorabile ne-am făcut datoria.

ISADORA DUNCAN—
vanessa redgrave

Cinematograful naşte zi şi noapte legende. Se spune, de exemplu, că unul dintre idolii din copilărie ai actriţei Vanessa Redgrave ar fi fost «dansatoarea cu picioarele goale», Isadora Duncan. Persoanele informate susţin chiar că, odată, Vanessa a fost găsită în bibliŏteca tatălui său (Sir Michael Redgrave) citind viaţa romanţată a marii balerine. Regizorul Karel Reisz a avut motivele sale bine întemeiate pentru care, în 1969, i-a încredinţat actriţei, cunoscută de noi în *Blow-up*, rolul Isadorei: «Trăsăturile Vanessei — spune cineastul — amintesc izbitor trăsăturile balerinei, ca şi linia corpului ei, dealtfel. În unele fotografii ale Isadorei Duncan, asemănarea este de-a dreptul frapantă. În afară de asta, Vanessa ştie de minune să poarte peplul şi veşmintele dansului grec. Văzînd-o dansînd în faţa aparatului, aveam impresia — colaboratorii mei şi cu mine — că vedem animîndu-se unul dintre multele desene de pe vasele greceşti făcute de Raymond, fratele Isadorei, spre a-i servi drept surse de inspiraţie pentru atitudinile ei».

Cît despre interpretă, dorinţa ei a fost «să nu-şi dezonoreze modelul», iar toţi cei care au văzut-o depun mărturie că Vanessa a întrecut orice închipuire.

CEAIKOVSKI—
smoktunovski

«Indiferent de ceea ce gîndesc snobii, — declară Igor Talankin, autorul filmului realizat în 1970 — *Ceaikovski* rămîne pentru mine ceea ce este Puşkin pentru poezie... Este un model de umanitate nepieritoare, expresia supremă a spiritului. Plecînd de la aceste teze generale am căutat forma de expresie. Biografia lui Ceaikovski este săracă în fapte.

La drept vorbind, biografia sa este muzica. De aceea, înainte de toate, filmul nostru este un film despre muzică, cel mai mare dintre miracole. Încercăm să descriem muzica, să-i pătrundem enigma».

Fără un Ceaikovski-Smoktunovski, nu cred că cineastul s-ar fi apropiat prea mult de acest miracol. Actorul, pe care nu o dată l-am numit genial, stabileşte după propria lui voinţă dimensiunile filmului. În faţa noastră am avut un artist care îşi anticipează destinul, care ştie că izbînda îl va întîmpina tîrziu, la capătul îndoielilor şi al chinurilor. Ochii lui Smoktunovski — să încercăm să ne reamintim — alunecau tot timpul dincolo de obiectele lumii acesteia. Chiar cînd se aşeza la pian, privirea îi rămînea pierdută undeva, departe. Pentru el, miracolul muzicii era o realitate obsedantă, hărţuitoare, iar marea durere a artistului părea a fi aceea de a nu putea striga: «ascultaţi, există»!

CINEMATOGRAFUL ȘI VIEȚILE MARILOR OAMENI

CINEMATOGRAFUL ȘI VIEȚILE MARILOR OAMENI

JOHANN SEBASTIAN BACH—

gustav leonhardt

Marele cantor de la Leipzig avea dreptul la un portret cinematogrfic autentic, nobil și simplu, măreț și uman, pe măsura imensei sale personalități. Din păcate, nimeni în trecut nu s-a gîndit vreodată să se apropie de acest zeu al muzicii, inaccesibil încă (un trist adevăr!) unor straturi destul de largi ale publicului consumator de artă (și de film). Relativ de curînd (în 1968), regizorul vest-german Jean-Marie Straub a încercat să transpună în stilul lui foarte personal acea capodoperă a literaturii memorialistice germane care este *Cronica Annei Magdalena Bach*. Paginile de cald lirism și de un patetism discret ale cărții au devenit o lungă suită de secvențe statice, în care cîțiva actori reduși la situația de personaje de «tablou vivant», costumați respectiv în Johann Sebastian Bach, în Anna Magdalena Bach, în principele elector etc., sînt filmați în planuri de o exasperantă fixitate.

FRIEDEMANN BACH—

gustav grűndgens

Dintre toți fiii marelui Bach, Wilhelm Friedemann a fost cel cu personalitatea cea mai prodigioasă, cu viața cea mai agitată. O viață tragică, de artist nomad, sfîșiată de contradicții, de impulsurile unei fîri rebele, sfidînd conformismul și meschinăria provincială a curților germane din veacul al XVIII-lea. Inspirat din romanul biografic *Tragedia unui geniu* de A.E. Brachvogel (tradus și la noi), regizorul Traugot Müller a încredințat dificila sarcină de a evoca pe ecran figura turmentată a lui Friedemann Bach unui mare artist (de teatru și film), lui Gustav Grűndgens. El întruchipează pe «muzicantul rătăcitor» (așa cum sună titlul francez al filmului) cu un chip bîntuit de patimi, transfigurat de geniul său creator, rînd pe rînd melancolic, exaltat, visător, halucinat, de o tragică măreție. A fost una dintre rarele izbînzi ale filmului muzical biografic. Și o certă reușită cinematografică.

JOHANN STRAUSS—

Recordul în materie de ecranizări muzicale l-a bătut, cu siguranță, biografia lui Johann Strauss. Figura legendară a celui mai popular compozitor de valsuri, universal adorat, figură controversată, contradictorie, asupra căreia nici biografii nu cad de acord, ne-a fost prezentată de fiecare dată sub alt aspect, cu o identitate diferită, de la modul vesel, operetistic, la cel dramatic sau sentimental-melancolic. L-am întîlnit astfel ca artist generos, creator de armonii divine, nemuritoare, capelmaistru cu vioara vrăjită, dar și ca om superficial, cuceritor frivol, soț infidel, personaj vanitos și amator de chefuri. Din noianul de filme care i-au fost consacrate n-am putea, desigur, trage o concluzie asupra caracterului său. Pe cineaștii din epoca filmului mut l-a ispitit mai întîi lumea lui, farmecul epocii sale, acel «fîn de siècle» vienez, apoi el însuși ca

fernand gravey,

personaj bun pentru dramă sau comedie, cu sau fără mustață, cu sau fără baghetă și vioară. În 1929, Hans Stüwe a fost un Strauss elegant, erou de aventuri galante *(Regele valsului)*. În 1931, Gustav Fröhlich a întruchipat un Strauss în plină tinerețe, artist visător, îndrăgostit, romantic *(Valsul etern)*. În 1933, Willy Fritsch conturează un Strauss frivol, într-o memorabilă comedie muzicală, *Războiul valsurilor*, în care ni se relata cu mijloace de comedie bufă războiul vesel dintre Strauss și Lanner (invitați la Londra pentru a cînta la festivitățile mariajului reginei Victoria), dintre ei și, respectiv, taberele de suporteri și de vajnice admiratoare. Tot în stil operetistic a fost Strauss-ul bonom și tomnatic evocat de Paul Hörbiger în alte trei filme din anii '30: *Un vals pe Neva, Trandafirii din Sud* și *Regele valsului*. Cel mai autentic Strauss rămîne însă, fără îndoială, cel interpretat de actorul francez **Fernand Gravey**, în filmul realizat de Julien Duvivier (alt francez) la Hollywood. Aci găseam admirabil redate relațiile artist-societate, contactul nemijlocit al compozitorului cu natura, sursă generoasă de inspirație, climatul senin sau dramatic al iubirilor reflectat în muzică, spectacolul tainic și sublim al gestației operei de artă (memorabila scenă din Pădurea vieneză). Filmul se numea *Valsul nemuritor* și a cunoscut la noi (în diverse epoci) un succes neobișnuit.

gustav fröhlich

VAN GOGH—
kirk douglas

Legenda cinematografică susține că dorința lui Douglas de a-l interpreta pe *Van Gogh* a fost atît de mare, încît nu poate fi comparată decît cu visul acelor actori care nu vor să moară înainte de a apuca să fie *Hamlet*. «În afară de geniul său exploziv, — spune Kirk Douglas — ceea ce m-a atras a fost singurătatea lui Van Gogh. Oricine a simțit măcar o dată în viață singurătatea, trebuie să înțeleagă existența artistului. Tragedia lui Van Gogh a fost aceea a unui om care avea nevoie acută de alți oameni dar cu care ajungea la relații imposibile, pe care nici el însuși nu le mai putea admite».

În filmul lui Vincente Minnelli, realizat în 1958 — și care are ca punct de plecare romanul lui Irving Stone «Lust for Life», tradus la noi «Bucuria vieții», — Kirk Douglas reface, la cotele unei intensități dramatice rar întîlnite, destinul unui artist damnat și neînțeles, al unui om care a căutat cu disperare izvoarele vieții. Beneficiind de replica unui mare partener, Anthony Quinn în Gauguin, Douglas s-a lansat cu toate forțele într-un recital de zile mari.

VOLTAIRE—
george arliss

Figură profund originală, de mare forță spirituală, «patriarhul de la Ferney» a fost arareori reprezentat pe ecran, și atunci mai mult ca personaj episodic în reconstituiri istorice avînd ca erou principal fie pe vreunul dintre cei doi Ludovici (XIV sau XV), fie pe Frederic cel Mare al Prusiei, marele său prieten. O singură dată i s-a dedicat un film întreg *(Voltaire)*, și anume în 1933, rod al colaborării unui regizor de proveniență teatrală, John Adolphi, cu un mare actor de teatru și film, George Arliss. «Ne-am dat seama, spunea Arliss, că nu putea fi vorba să-l urmărim pe Voltaire de-a lungul vieții sale lungi și agitate. Și am ales din existența sa un episod, capabil să dea despre caracterul, fizionomia și filozofia sa ideea cea mai fidelă și totodată mai originală. Ceea ce am vrut noi să arătăm în film a fost influența lui Voltaire și a filozofiei sale asupra Franței dinaintea revoluției, lupta lui continuă împotriva intoleranței religioase. De aceea ne-am și oprit asupra afacerii Calas, un «eretic» care a fost torturat și executat de fanatici. În filmul nostru am arătat dealtfel cum acesta a fost condamnat mai mult pentru ideile sale politice decît pentru convingerile sale religioase. Voltaire a fost unul dintre vajnicii săi apărători; pentru aceasta i-au fost arse operele și efigia, pentru pamfletele și proclamațiile sale a fost urmărit de adversarii săi». Arliss, interpretul, a fost cu adevărat magnific. Trupul slab, adus de spate, și chipul brăzdat de riduri, evocă în chip halucinant portretele scriitorului și faimosul bust al lui Houdon.

harry baur,

rené deltgen,

BEETHOVEN–

Figura grandioasă a lui Ludwig van Beethoven, «titanul de la Bonn», a fost rareori adusă pe ecran. I-a înspăimîntat pe cineaşti uriaşa personalitate a demiurgului, viaţa lui austeră cu desfăşurare de tragedie greacă, destin eroic prin excelenţă. Un prim Beethoven pe ecran a fost, în anii filmului mut, celebrul Fritz Körtner. Desigur, a face din Beethoven erou de film mut pare o aberaţie, un nonsens. Să evoci figura titanului fără muzica lui! Fiindcă ceea ce se numea pe atunci muzică de acompaniament însemna aci, în cel mai fericit caz, improvizaţiile unei precare orchestre de café-concert (mai neaoş: de lăutari) sau acordurile unui pian (adesea dezacordat), la care o bătrînă oarecare masacra conştiincios *Sonata lunii*, alternînd foarte aproximative pasaje din *Patetica* cu inevitabila *Für Elise*. A venit însă era sonorului şi Abel Gance l-a invitat pe ilustrul Harry Baur să dea viaţă nobilei figuri în filmul său *Un grand amour de Beethoven* (la noi: *Nemuritoarea iubire*). Şi Baur a fost ca de obicei măreţ, chiar dacă uneori se lăsa purtat de unele excese temperamentale. Ne-a rămas în memorie acea admirabilă invenţie sonoră prin care ni se reda surzenia eroului. Din momentul declanşării ei, întreg universul perceput de el devenea absolut mut. De aci încolo, pasajele de o linişte înfricoşătoare, nefirească, alternau rapid cu secvenţele sonore. Şase ani mai tîrziu, Beethoven reapare într-o altă postură, în alt context. E vorba de un Beethoven tînăr, violent, frămîntat de îndoieli, care-şi caută împlinirea artistică, o scurtă dar dramatică apariţie în filmul *Mozart* (1942), o interesantă compoziţie a actorului René Deltgen. În 1949, un regizor austriac, W. Kolm Veltee (căruia îi mai datorăm un *Schubert*), reia personajul într-un film semnificativ intitulat *Eroica*. De astă dată sorţii au căzut asupra unui alt mare actor (de teatru şi film), vienezul Ewald Balser (cîndva un *Rembrandt* remarcabil). Alegerea lui a fost determinată în primul rînd de uluitoarea sa asemănare cu «titanul» aşa cum îl cunoaştem din materialul iconografic beethovenian, apoi de impresionantul registru dramatic al societarului de la Burgtheater. Balser a găsit mai ales tonul şi stilul interpretativ care conveneau unei cît mai fidele reconstituiri.

ewald balser

CINEMATOGRAFUL ȘI VIEȚILE MARILOR OAMENI

HECTOR BERLIOZ—
barrault

Ceea ce te izbea în primul rînd în admirabilul film al lui Christian-Jaque, *Simfonia fantastică*, era atmosfera de exacerbare romantică, tonul exaltat, pătimaș, febril, în care era relatată viața tumultuoasă a lui Berlioz, muzician damnat, marcat de zei și renegat de ai lui, neînțeles, trădat și hulit, nefericit în dragoste, bîntuit de demonii lui lăuntrici, tîrît de ei pe culmi înfricoșătoare, inaccesibile artiștilor cuminți, senini, fără drame. Nimeni n-ar fi putut retrăi mai bine destinul tragic al lui Berlioz în această nouă existență pe care i-a hărăzit-o ecranul, decît acel unic, inimitabil Jean-Louis Barrault. Peste veacuri, geniul lui Berlioz se regăsește în geniul interpretativ al unuia dintre marii actori contemporani. În fața-i suptă, în ochii arși de febră mistuitoare, regăsim chipul răvășit de stihii, blestemat la o neliniște eternă al creatorului *Simfoniei fantastice*.

CEAIKOVSKI—
chamberlain

Spre deosebire de Talankin, regizorul englez Ken Russell și-a construit filmul *Music Lovers* (intitulat inițial tot «Ceaikovski») pe o abundentă acumulare de date și accidente din biografia compozitorului, transfigurate însă de o sensibilitate ieșită din comun.

Factologia, amănuntul, întîmplarea se încarcă de semnificații, devin întruchipări ale neliniștii, incertitudinii, ispitei, înfrîngerilor. *Ceaikovski* văzut de Russell și interpretat tulburător de Richard Chamberlain, ipostaziază însăși condiția omului osîndit să suporte povara geniului. Cînd capătă conștiința imensei sale dăruiri, eroul se smulge din starea de grație în care plutise pînă atunci ca o zeitate, pentru a trăi, acut, o soartă asumată. Chamberlain realizează magistral trecerea de la tînărul bărbat impetuos, antrenat într-o existență frenetică, la artistul matur, neînțeles, uneori umilit, obligat să-și ferească mereu creația de atingerea «florilor răului».

«Prima dată am fost înspăimîntat cînd Russell mi-a propus rolul, — mărturisește interpretul — poate tot atît de înspăimîntat ca atunci cînd am început să pregătesc Hamlet și îmi venea să fug de la repetiții».

Se pare că succesul filmului (printre altele, a concurat la cupa pentru Oscar 1971) l-a lecuit pe Chamberlain de timiditate. Următorul rol, cel al lui *Byron*, l-a acceptat fără să mai stea mult pe gînduri

CINEMATOGRAFUL ȘI VIEȚILE MARILOR OAMENI

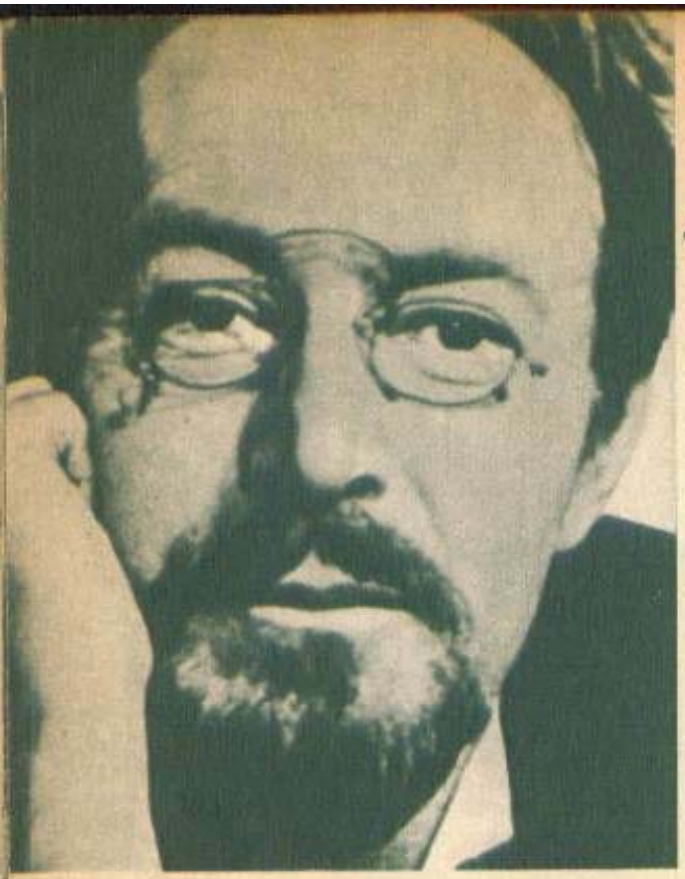

CEHOV—
nikolai grinko

Iutkevici este unul dintre puținii cineaști care nu au încercat să recompună o biografie, ci să sugereze, doar din cîteva episoade, cîteva întîmplări și o obsesie fundamentală — personalitatea unui scriitor de excepție. Filmul său *Subiect pentru o schiță* ni-l înfățișează pe autorul *Unchiului Vania* asaltat de o veșnică neliniște, hotărîndu-se cu greu să rămînă într-un loc, îngrijorat mereu ca nu cumva viața de pe alt petic de pămînt decît cel pe care se afla el într-un ceas anume să nu fie, într-un fel, mai plină de semnificații. Un interpret de vis, spiritualizat pînă în vîrful unghiilor, actorul Nikolai Grinko, — pe deasupra și înalt cît un plop — ne-a dăruit un Cehov pe care memoria noastră îl va reține multă vreme.

BENVENUTO CELLINI—
fredric march

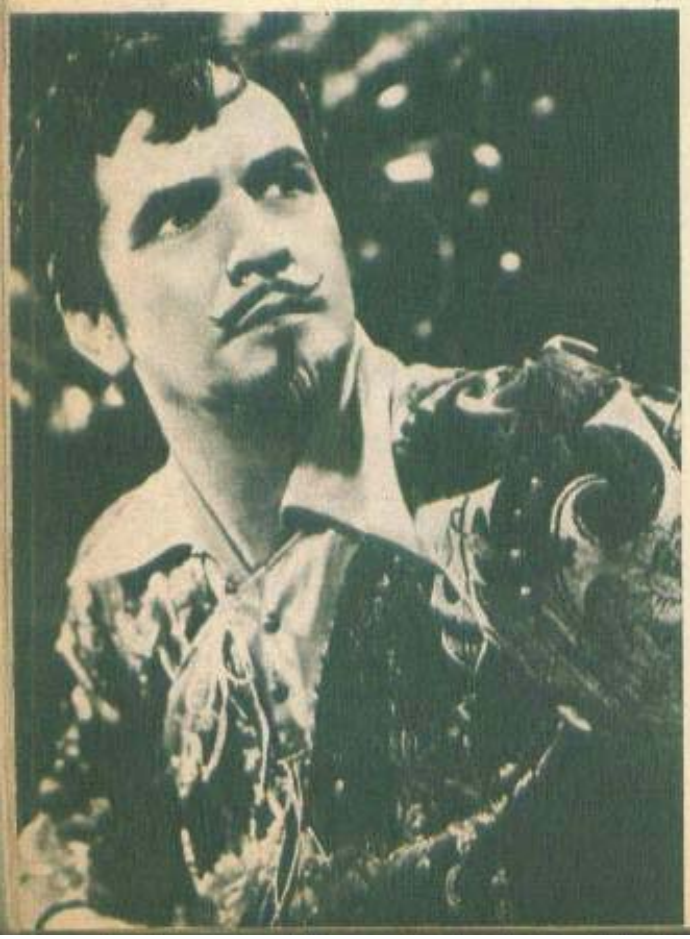

Din viața tumultuoasă a celebrului gravor, sculptor și giuvaergiu florentin din sec. al XVI-lea, Benvenuto Cellini, cineaștii americani au ales cum era de așteptat episoadele mult mai «cinematografice» ale notoriei sale activități de spadasin și cuceritor de inimi. Dealtfel, filmul se intitula fără echivoc *The Affairs of Cellini*, adică *Aventurile galante ale lui Cellini*. Și într-adevăr, regizorul de origine italiană Gregory La Cava reușea să înscrie pe această linie o adevărată lecție de scriitură cinematografică. El dăduse întregului film un ton de ușoară parodie, presărase mult umor peste întreaga sarabandă de aventuri amoroase și figuri pitorești: duci ramoliți, ducese foarte întreprinzătoare, muze de o frumusețe spectaculoasă și o tot atît de sublimă prostie, spadasini fioroși și ridicoli. Marele biruitor al filmului era însă frumosul Fredric March (era în 1934 și avea 36 de ani), seducător, sclipitor, ușor fanfaron, cinic, liber și îngrozit de orice perspectivă a unei înrobiri (mai ales sentimentală), aprig la mînie și iute de mînă (și de spadă), abia avînd timp să zămislească o operă de artă între două aventuri galante. Acesta era Benvenuto Cellini, artist renascentist văzut prin optica ironică, nonconformistă a lui La Cava, conturat cu verva și insolența olimpiană a lui March.

VERDI—
fosco giachetti

Marile figuri ale operei lirice italiene au fost tratate pe ecran, cum era și firesc, cu tot respectul și admirația cuvenite. Cineaștii Italiei le-au dedicat filme omagiale, depășind în majoritatea cazurilor formula unei evocări pioase sau acel obișnuit amestec de documentar și melodramă, agrementat cu vaste fragmente de operă. Iată de exemplu pe patriarhul muzicii lirice italiene, pe maestrul necontestat al melodiei, Giuseppe Verdi, înfățișat ca artist și cetățean, devotat artei sale dar și militant pentru cauza majoră a libertății poporului său. Este imaginea pe care am găsit-o perpetuată în trei filme succesive: *Giuseppe Verdi* (1938) de Carmine Gallone, cu Fosco Giachetti: *Giu-*

MASCAGNI — pierre cressoy

PUCCINI — gabriele ferzetti

CARUSO — mario lanza

seppe *Verdi* (1953) de Raffaele Matarazzo, cu Pierre Cressoy, şi *Casa Ricordi* (1954) de Gallone (personaj episodic). Cei doi actori din primele versiuni au jucat cu multă convingere, distincţie şi cu un stil sobru, evitînd orice alunecare spre patosul melodramei. Acelaşi Pierre Cressoy din *Verdi* avea să dea viaţă după un an unei alte mari figuri a operei italiene, lui Pietro Mascagni, unui dintre promotorii verismului, compozitor de o universală şi binemeritată popularitate. Interesant în filmul lui Giacomo Gentilomo, *Melodii nemuritoare*, era faptul că el se axa integral pe actul de gestaţie al unei opere *(Cavalleria Rusticana)*, secvenţele succedîndu-se într-un tempo dramatic de un suspense demn de Hitchcock, pînă în explozia-triumfului final. O altă mare personalitate a liricii italiene, Giacomo Puccini, acel gentleman milanez, sărbătoritul compozitor al *Boemei* şi al *D-nei Butterfly*, ne-a fost prezentat de acelaşi specialist al genului, Gallone, într-un film biografic, *Puccini* (1952), desigur romanţat, în care frămîntările creatoare sînt în permanenţă legate de cele cîteva poveşti de dragoste pe care le-a trăit. Gabriele Ferzetti (protagonistul *Aventurii* lui Antonioni) a deţinut rolul titular cu sobrietatea şi eleganţa-i caracteristice.

Acestor muzicieni trebuie să le alăturăm desigur pe Enrico Caruso, interpret magnific, care a dat viaţă ariilor nemuritoare din operele lor. Filmul care i-a fost dedicat, *The Great Caruso*, era o relatare dramatică a vieţii şi carierei sale, urmărită din copilărie, cu inevitabilele concesii făcute capitolului sentimental (filmul avea de fapt la bază cartea de memorii a soţiei sale, Dorothy Caruso) dar cu admirabile pasaje lirice (un regal oferit melomanilor, cu fragmente de spectacole de la Scala şi Metropolitan). O stranie coincidenţă: tenorul Mario Lanza, compatriotul şi interpretul lui Caruso, născut în 1921, anul morţii acestuia, moare ca şi el în împrejurări tragice, în plină glorie, în plină forţă creatoare.

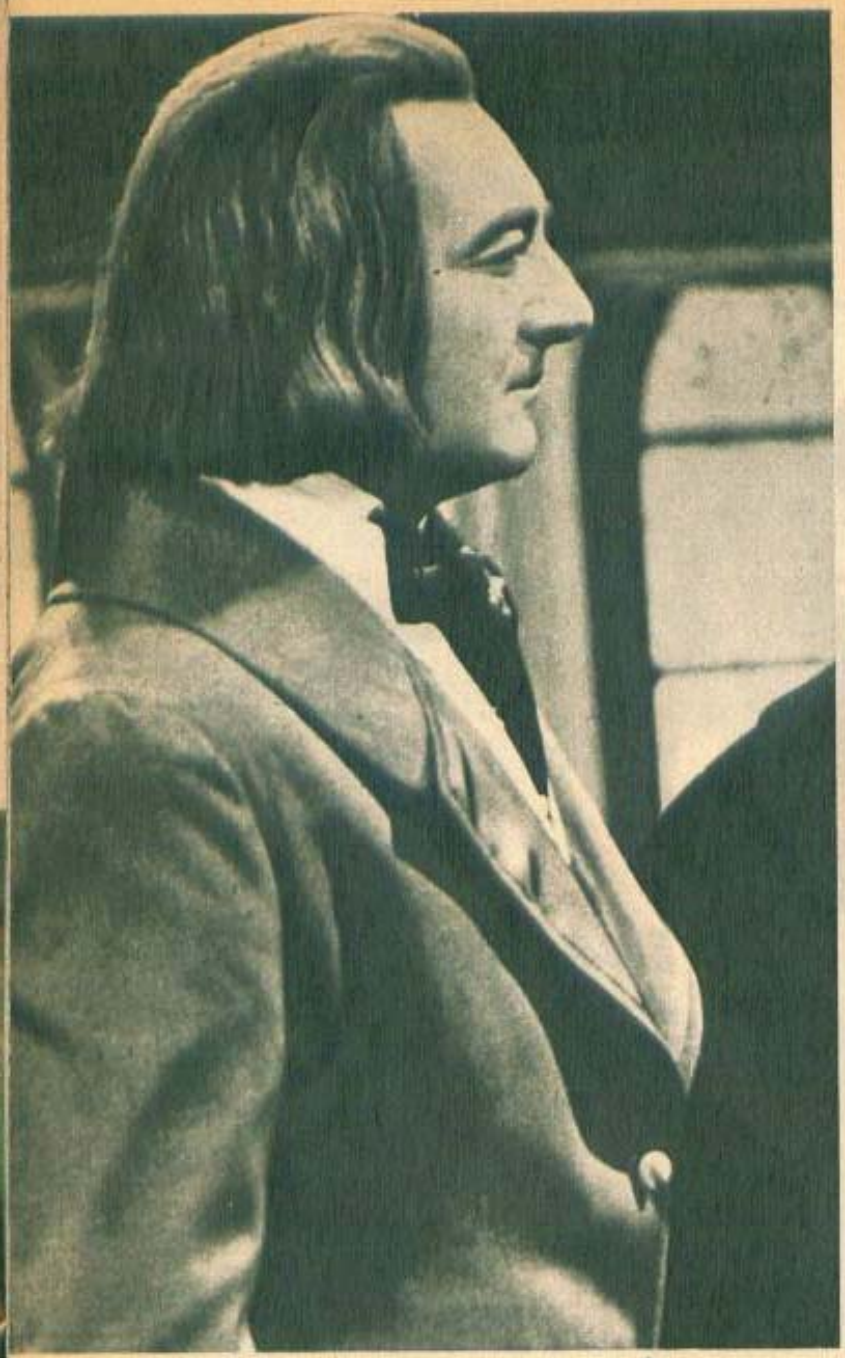

LISZT—
imre sinkovits

Vis de dragoste este un film inegal, şovăind între a fi un «portret psihologic» şi o istorie romanţată a muzicianului, între realitatea strictă şi legendă. Cu toate rezervele ce se pot formula la adresa regizorului Marton Keleti, creaţia actorului maghiar Sinkovits s-a impus, şi-a cucerit dreptul la un colţ din memoria noastră, dacă ar fi numai şi pentru acele cîteva secvenţe în care — după ce a izbutit să-şi găsească o poziţie confortabilă picioarelor sale uriaşe, după ce aruncă nervos mănuşile albe — se repede asupra planului ca o furtună. Dar nu sînt singurele raţiuni care ne îndeamnă să nu trecem nepăsători pe lîngă personajul creat de Sinkovits. Cu o mască fizică uimitoare, actorul duce pe umerii săi masivi un erou legat prin mii de fire nu numai de tainele artei, ci şi de înţelegerea profundă a adevărurilor vieţii, de idealul unei muzici oferite cu generozitate tuturor oamenilor.

CINEMATOGRAFUL ȘI VIEȚILE MARILOR OAMENI

GOETHE—

hans-heinz bollmann

Fără îndoială, Goethe, pontiful de la Weimar nu era un personaj ușor de abordat, un subiect «comod» pentru cineaști. Viața ilustrului autor al lui *Faust*, al lui *Werther* și al *Afinităților elective*, poet, savant și filozof, a cărui uriașă personalitate domină întreaga cultură europeană de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul celui de-al XIX-lea, nu oferea un material biografic prea spectaculos, bogat în evenimente dramatice. Afară poate de anii de tinerețe, epocă ferice aflată sub semnul primelor iubiri, al primelor contacte cu lumea teatrului. Tocmai această perioadă de intens lirism din viața lui Goethe l-a tentat pe compozitorul austro-ungar Franz Lehar să-i consacre binecunoscuta operetă Friederike (după numele unei prime iubiri a poetului, Friederike Brion, inspiratoare a primelor sale poeme de dragoste). În 1932, regizorul Friedmann-Frederich a transpus pe ecran această operetă, aducînd pentru prima oară în film figura marelui Goethe, în ipostaza de tînăr îndrăgostit. Tenorul Hans-Heinz Bollmann juca cu convingere rolul poetului și interpreta cu rafinamentul unui mare cîntăreț de lieduri piese ca: *Heidenröslein*, *O Mädchen, mein Mädchen* ș.a.

WOLFGANG AMADEUS MOZART—

hans holt, oskar werner

Desigur, nimeni decît compatrioții săi n-ar fi putut evoca mai veridic pe ecran figura strălucitoare a acelui prinț al muzicii universale care a fost Mozart. Există astfel, pe lîngă cîteva versiuni europene, mai mult sau mai puțin frivole, istorisind la modul convențional lirico-melodramatic povești de iubire relativ imaginare din viața compozitorului de la Salzburg (*Cînd zeii iubesc*, *Eine kleine Nachtmusik* și *Melodii eterne*, producție italiană cu Gino Cervi), doar două într-adevăr admirabile filme biografice, turnate în Austria, datorate aceluiași regizor, vienezul Karl Hartl, unul realizat în 1942, altul datînd din 1955, amîndouă intitulate *Mozart*. Prima versiune era interpretată de reputatul actor vienez Hans Holt, care reușea de minune să parcurgă toată gama de trăiri, sentimente și emoții, de visuri, bucurii, dezamăgiri și îndoieli din viața muzicianului. Era realmente emoționant în memorabila scenă a agoniei, cînd proiectează în delirul său personajele din *Flautul fermecat* pe fundalul sonor de grave acorduri ale *Recviemului*. În cea de-a doua versiune, regizorul a făcut apel la un actor tînăr, sensibil, cu ochi visători și zîmbet trist, pe nume Oskar Werner (doctorul din *Corabia nebunilor*). Mozart-ul său era melancolic și rece, inaccesibil, ca un adevărat zeu în exil.

MODIGLIANI—

gérard philipe

Viața de tristețe, de amărăciune cotidiană a lui Modigliani, alt artist de geniu, lupta lui cu o critică ostilă, lipsită de înțelegere, curajul său de a impune un stil nou în pictură, o viziune îndrăzneață, care rupea cu vechile tipare, restituind mai ales portretului o viață nouă, intensă, o linie neobișnuită, a fost transpusă pe ecran de un mare cineast dispărut, Jacques Becker, notoriu mai ales pentru arta cu care știa să compună o atmosferă. I-a fost dat lui Gérard Philipe, acel luceafăr al teatrului și filmului francez, a cărui moarte prematură a îndoliat lumea artelor, să readucă pe pînză figura zbuciumată a lui Modi, italianul, să retrăiască destinul lui tragic, lamentabila lui eșuare în infernul drogului și al alcoolului. Un amănunt straniu: Gérard Philipe moare exact la 37 de ani, ca și Modigliani...

REMBRANDT—

charles laughton, ewald balser

Alexander Korda numea *Rembrandt* «filmul vieții sale». Celor care-i reproșau că a costat prea mult, că aproape l-a ruinat, le răspundea calm, imperturbabil: «Știu, dar e atît de frumos!» Și cîtă dreptate avea! Cînd i-a încredințat lui Charles Laughton nobila misiune de a da viață pe ecran genialului maestru al picturii universale, actorul britanic se afla deja la apogeul artei sale actoricești. El s-a apropiat totuși de rol cu emoție, cu teamă și curiozitate, și l-a trăit apoi cu adevărat, clipă de clipă, într-o dăruire totală, așa cum i l-a sugerat Korda, așa cum și l-a închipuit el. Rembrandt-ul întruchipat de el este jovial, robust, senzual, un visător lucid, o natură generoasă, adevărat miracol de vitalitate creatoare. Toate evenimentele și întîmplările mărunte ale vieții sale sînt în film ocazii pentru a picta eventuale subiecte pentru viitoare tablouri. Artistul nu ne este decît rareori reprezentat în exercițiul artei sale. Îl surprindem în schimb în momentele sale intime de creație, impregnîndu-se de un climat, culegînd impresii, captînd expresii, îmbătîndu-se de culoare. Șase ani mai tîrziu, regizorul german Hans Steinhof reconstituia aproape după același scenariu biografia lui *Rembrandt*, avînd ca interpret pe actorul austriac Ewald Balser, glorie a scenei și a filmului austro-german. El a conturat un portret viguros, cu aceleași trăsături rabelaisiene. Interesant de notat e faptul că Richard Angst, operatorul acestui film (element esențial într-o astfel de reconstituire, unde preocuparea pentru cadru și compoziția plastică este predominantă), este același care colaborase cu Georges Perinal la imaginea vechiului film al lui Korda. De aci similitudinea uneori frapantă dintre anumite rezolvări de ordin plastic din ambele filme.

PAGANINI—

conrad veidt,

Aura de legendă țesută totdeauna în jurul lui Paganini, «violonistul demonic», și povestea vieții sale de artist damnat, proscris de biserică și hulit de cercurile filistine, bigote, poveste cu capitole de roman fantastic, erau argumente convingătoare pentru un film biografic. Personaj romantic, cel care fusese învinuit de a-și fi vîndut sufletul diavolului, vrăjitor al arcușului, a mai fost după cum se știe un mare cuceritor de inimi și un spadasin neîntrecut. Iată așadar cele trei elemente magice: dragostea, vioara și spada, cu care se putea confecționa oricînd o captivantă poveste cinematografică. Vom aminti dintre vechile versiuni realizate înainte de război pe cea mută, din 1923, cu un Conrad Veidt cu o mască realmente diabolică, pe cea interpretată de Ivan Petrovich, erou donjuanesc, într-un film muzical inspirat din opereta lui Franz Lehar *Paganini*, și imediat după război (1946), filmul britanic *Arcușul fermecat*, unde Stewart Granger, cu silueta-i osoasă, învești mîntată în negru, chipu-i prelung și pletele-i rebele, virtuos egal în vioară și spadă, era interpretul visat pentru un film spectaculos.

stewart granger

CINEMATOGRAFUL ŞI VIEŢILE MARILOR OAMENI

SCHILLER–

horst caspar

Personaj revoluţionar prin excelenţă, bardul marilor elanuri generoase de înfrăţire universală, de luptă împotriva tiraniei şi pentru libertatea de gîndire, poetul *Odei bucuriei* şi autorul vibrantelor drame istorice *Hoţii*, *Don Carlos*, *Wilhelm Tell*, n-a fost nici el solicitat de cineaştii în căutare de subiecte pentru filme biografice. O singură dată, după cîte ştim, s-a întîmplat acest lucru: cu 30 de ani în urmă, cînd regizorul vienez Herbert Maisch (cunoscut prin renumitele sale montări teatrale ale repertoriului clasic german) s-a încumetat să aducă pe ecran figura luminoasă, incandescentă, a acestui neînfricat luptător pentru drepturile omului, pentru libertate, marcînd triumful geniului împotriva forţei tiranice oarbe, reprezentată prin ducele de Württenberg. Interpretul său era un tînăr dar valoros debutant (pe ecran), Horst Caspar, care-şi făcuse deja un stagiu strălucit pe scenele din München şi Berlin. El reuşise să contureze ceva mai mult decît un chip de o expresivitate şi o autenticitate rară, izbutise mai ales să găsească patosul şi ardoarea juvenilă a personajului, noblețea caracterului său.

RIMBAUD–

terence stamp

Un prilej fericit a făcut ca în toamna lui 1970, la Roma, să fiu martora începutului de drum al filmului lui Nelo Risi. Pe vremea aceea, punctul de vedere al cineastului nu coincidea de loc cu cel al actorului ales să-l întruchipeze pe Rimbaud. Terence Stamp susţinea cu vehemenţă că *Un anotimp în infern* trebuie să fie un film numai şi numai despre omul Rimbaud, nu despre poet, în timp ce regizorul intenţiona cu totul altceva: scenariul, pe care l-a scris în colaborare cu Raffaele Capria, povesteşte două vieţi paralele, «cea a poetului care a deschis un secol de poezie» şi cea «a aventurierului care vindea puşti lui Menelik şi făcea negoţ cu cafea la Harrar». Interpretul s-a înfîrjit şi mai mult: «A vorbi de pe ecran despre poezia lui Rimbaud este ca şi cum te-ai apuca s-o traduci în altă limbă, se pierde totul. Personajul trebuie să fie un Rolling Stones. Primul Rolling Stones». Replica lui Risi a fost: «Este mai mult decît un contestatar. Este un geniu în stare pură, a reînnoit totul».

Duelul regizor-actor nu făcea decît să anunţe o colaborare fructuoasă. Dealtfel Stamp, cu toată fronda lui, avea mare încredere în cineast, altfel, spunea el, nu ar fi acceptat rolul, primul în faţa căruia a spus «da» după o pauză de doi ani: «Nu vreau să apar în orice fel de pelicule. Cred că am de-acum dreptul să aleg».

TOULOUSE-LAUTREC –

josé ferrer

În filmul *Moulin-Rouge*, regizorul John Huston a zugrăvit cu un penel mulat parcă în otravă viaţa atroce a unuia dintre pictorii cei mai originali ai veacului trecut, Henri de Toulouse-Lautrec. Drama unui artist nonconformist, agravată de complexele lui de fiinţă diformă, cu tot ce implică această condiţie tragică: inferioritate, umilinţă, refulare. Contrar aşteptărilor, Toulouse nu devine un mizantrop, ci întoarce celor ce-l umilesc o faţă generoasă, găsind pentru alţii mai nenorociţi decît el nesecate rezerve de bunătate. Fascinat de frenezia vieţii din jurul său (eram în «la belle époque»), el caută s-o fixeze pe pînză, aşa cum o vede el, fără milă, fără concesii, cu părţile ei de umbră. Şi sub acest raport filmul lui Huston marca o îndrăzneaţă încercare de juxtapunere viaţă-operă de artă. În afara valorilor picturale propriu-zise ale filmului (pe generic numai nume ilustre: Oswald Morris, operator, Paul Sheriff, decorator, Marcel Vertès, costumier), impresiona profund performanţa actoricească a lui José Ferrer, interpretul principal. Felul în care un om perfect normal a ştiut să reprezinte diformitatea, ferind-o de a cădea în «grand-guignol», conferindu-i noblețe şi umanitate, este absolut remarcabil, unic poate în istoria cinematografului.

CINEMATOGRAFUL ȘI VIEȚILE MARILOR OAMENI

FRANZ SCHUBERT—

hans jaray,

karl heinz böhm

claude laydu

O mulțime de cineaști din lumea întreagă au fost ispitiți să confecționeze cîte o versiune personală asupra vieții popularului compozitor vienez. Ei s-au aplecat mai puțin asupra existenței tragice a celui care a creat *Fata și moartea* sau *Călătorie de iarnă*, majoritatea oprindu-se asupra nefericitelor sale povești de dragoste, înecîndu-le în acordurile atît de familiare ale *Serenadei*, ale *Momentelor muzicale* și ale lui *Ave Maria*. Am avut astfel o colecție de portrete Schubert, de la cei din filmul mut la seria din epoca sonoră: un Schubert romantic (Nils Asther) și unul mai prozaic, tipul clasic de învățător cu capul în nori (Richard Tauber), un Schubert visător (Hans Jaray) și unul bonom (Paul Hörbiger), un Schubert melancolic (Bernard Lancret) și unul sumbru (Hans Schweiger). Dintre toți, ne-au reținut atenția Hans Jaray, în neuitatul film al lui Willi Forst *Leise flehen meine Lieder (Cîntecele mele te imploră)*, și Richard Tauber, în *Blossom Time (Cînd liliacul înflorește)*, poate cele mai apropiate, mai autentice portrete. După război, am avut de asemenea două meritorii încercări de a evoca cinematografic chipul și viața delicatului compozitor al *Simfoniei neterminate*: o versiune barocă, cu puternice accente romantice, sărbătoare a culorii și regal pentru melomani, semnată de regizorul italian Glauco Pellegrini: *Sinfonia d'amore (Simfonia dragostei)*, cu un Schubert (actorul francez Claude Laydu) trist, resemnat în fața eșecurilor, pendulînd între două iubiri, suava Therese Grobl (Lucia Bosé) și exaltata contesă Esterhazy (Marina Vlady), și o versiune nouă a încîntătoarei opere comice *Dreimäderlhaus (Casa cu trei fete)*, compusă de Berté pe motive biografice și muzicale schubertiene, în care Karl Heinz Böhm (fiul ilustrului dirijor Karl Böhm) dă viață unui Schubert visător, cu o aură romantică, într-o poate prea idilică viziune a unei Viene imperiale insolente, frivole și epicuriene.

ROBERT SCHUMANN—

Schumann, așa cum a fost el evocat în cele două filme ce i-au fost consacrate, cel german de Harald Braun (1943) și cel american de Clarence Brown (1947), folosind același story, e proiectat în lumina caldă a dragostei sale pentru Clara Wieck, pianistă faimoasă și mai tîrziu soție devotată. Primul film era intitulat *Trăumerei (Reverie)*, iar al doilea *Song of Love (Cîntec de dragoste)*. Și unul și altul, după cum o indică titlurile lor, căutau să ne înfățișeze dragostea împărtășită, ca generatoare a unor bucăți muzicale nemuritoare. Compozitorul de geniu care a fost Schumann, delicatul creator al *Scenelor de copii*, al *Carnavalului* și al *Dragostei de poet*, a avut norocul să fie evocat pe ecran de doi admirabili interpreți: de Mathias Wiemann în versiunea germană și de Paul Henreid în cea americană. Fiecare în partitura sa a știut să redea prin mii de nuanțe drama unui suflet nobil, exaltat, animat de idei revoluționare, generoase, drama unui muzician care, după ce-și află unica iubire în lumea muzicii, își va pierde mințile și puțin mai tîrziu însăși viața. În rolul Clarei Schumann-Wieck au strălucit de asemenea două actrițe mari: vieneza Hilde Krahl (în *Trăumerei*) și Katharine Hepburn (în *Song of Love*). Și una și alta sensibile, patetice, jucînd la o înaltă tensiune dramatică. De notat că în filmul lui Clarence Brown, un rol important este rezervat altui compozitor de geniu, lui Johannes Brahms (prieten devotat al familiei Schumann), a cărui figură este evocată și ea cu multă autenticitate de un mare actor dispărut, Robert Walker.

mathias wiemann,
paul henreid

VARIANTĂ LA

MONDO CANE

de Delia ȘTEFAN

desen V. OLAC

Publicînd aceste imagini, nu ne propunem să reflectăm principalele evenimente ale anului, cărora revista „Flacăra" le-a făcut loc, la timpul cuvenit, în paginile ei. Am intenționat, de data aceasta, să alcătuim un fel de mozaic, în care fiecare fotografie și toate laolaltă să vă spună ceva despre realitățile amare sau grotești ale unei lumi în criză, sfîșiată de contradicții, dominată de atotputernicia banului.

MONDO CANE

▲

Şi din gunoaie se poate trăi.
Se ascund aici comori sordide,
din care o existenţă poate fi prelungită încă o zi:
resturi de mîncare, pantofi scîlciaţi, cîrpe, cutii de conserve, sticle goale.
La concurenţă cu păsările de pradă,
oamenii scormonesc uriaşa grămadă de gunoi din cartierul Villa Amaro
al unuia dintre cele mai mari oraşe industriale braziliene, Belo Horizonte.
Peste 500 000 de oameni, jumătate din populaţia „Frumosului orizont",
trăiesc în cea mai tragică mizerie,
în Villa Amaro şi în celelalte cartiere de slumsuri de la periferii.
20 de familii şi-au găsit moartea anul trecut,
îngropate sub grămezile de gunoaie dislocate de ploaie.
Au trăit din gunoaie
şi au rămas îngropaţi dedesubtul lor.

◀*Ce fac acești doi domni, cu căștile la urechi și magnetofonul în față? E totuși greu de ghicit: ascultă înregistrări ale conversațiilor lor cu răposații. Domnul Constantin Raudive (stînga) a pus la punct o complicată metodă electronică de captare a vocilor celor dispăruți, care-i vorbesc ori de cîte ori sînt invitați. Pînă acum a reușit să înregistreze exact 72 000 de „glasuri" ale unor personalități ilustre sau nu. A imprimat anul acesta la Londra și un disc cuprinzînd selecții din experiențele lui. Succesul a fost imens, ca și cel al cărții lui pe aceeași temă. Interesul pentru tot ce vine „de dincolo" înregistrează azi în Occident o recrudescență de mari proporții. Oamenii se consolează cu gîndul vieții de apoi, ascultă avizi glasul răposaților, caută speranțe și certitudini la astrologi, chiromanți, magi și cărturărese. Credulitatea, nesiguranța, nevoia de sprijin moral sînt speculate cu vîrf și îndesat de o vastă și activă industrie a șarlatăniei.*

▲*Refuzul patronatului de a satisface revendicările legitime ale muncitorilor se soldează de multe ori cu pierderi grele pentru ansamblul economiei. „Greva de zel" a feroviarilor din Marea Britanie — survenită la interval destul de scurt după marea grevă a minerilor — a perturbat întreg traficul pe căile ferate ale Angliei, toate transporturile de pasageri și mărfuri. În această fotografie: mulțimea adunată în timpul grevei la gara Charing Cross din Londra, în așteptarea unor trenuri despre care nu se știa dacă vor mai veni sau nu.*

▲

Un semn al timpului:
această imagine de haos rutier este,
paradoxal,
o reclamă publicată de firma Fiat.
Textul sună ca un apel la caritate:
„Automobilul n-a murit.
Are numai nevoie să fie ajutat".
Pe chipul altădată radios al zeului-automobil se adună umbre,
avalanșa accidentelor,
poluarea, dificultățile circulației
furnizează argumente
inamicilor lui.
Automobilul caută idei
și soluții salvatoare,
ajungînd pînă la bine calculate
autodemascări
și patetice chemări la solidaritate.

MONDO CANE

▲ *În fața oficiilor de plasare, cozile nu se termină. Șomajul lovește tineri și vîrstnici, cadre de înaltă calificare și simpli muncitori. Dreptul elementar la muncă este continuu pus sub semnul întrebării în funcție de conjunctura economică, de interesele particulare ale firmelor. Amenințarea este permanentă, curba forței de muncă nefolosită urcă în marea majoritate a țărilor capitaliste atingînd cifre-record ale ultimilor ani. Sînt peste un milion de șomeri totali, înregistrați oficial, în Anglia și Italia, peste jumătate de milion în Franța, două milioane în Turcia, aproape douăzeci de mii numai în Berlinul occidental, peste șase sute de mii în Canada, peste cinci milioane în Statele Unite. Asigurarea locurilor de muncă este — alături de o salarizare care să țină seama de creșterea continuă a prețurilor — unul dintre principalele obiective ale luptei revendicative din țările occidentale.*

Tot ce e „kitsch" în plastică, literatură, vestimentație, decorație interioară, film, teatru etc. se bucură de o recentă, dar foarte mare, vogă în cercurile snoabe, căci numai ele pot aprecia cum se cuvine un „kitsch" autentic (unii îl condamnă fără drept de apel, alții nici nu știu ce e „kitsch"-ul, chiar dacă uneori le place). Și cum „kitsch" — adică lucru contravenind flagrant bunului-gust, contrafăcut, artificial, dulceag — s-a făcut de cînd lumea, amatorii rafinați, promotori ai modei prostului-gust, readuc în actualitate obiectele-„kitsch", arta-„kitsch", costumația-„kitsch" a deceniilor trecute. Iată, de pildă, această pereche — ea, Marisa Berenson, manechin, el, David de Rothschild, aristocrat și mare bogătaș — pozată pe un fundal și într-un cadru „kitsch", așa cum au apărut la un foarte select bal parizian, dînsa fiind îmbrăcată din cap pînă-n picioare în cel mai autentic stil „kitsch".

Marisa Berenson și David de Rothschild

Ultima ediție a Bienalei de la Milano a fost supranumită expoziția groazei — groaza, în primul rînd, alienarea, sentimentul de opresiune, violența și revolta fiind temele asupra cărora s-au oprit majoritatea artiștilor expozanți. Citām din prefața catalogului: „Sînt produse ale cadrului istoric în care trăim, determinate de avîntul epocii tehnologice, de civilizația de consum, cu toate circumstanțele, profețiile și miturile ei, cu toate dezechilibrele, sfîșierile și deziluziile care le însoțesc". Iată una dintre lucrările prezentate la Bienală, aparținînd sculptorului Giuliano Vangi: „Omul care sare peste zid".

Alături de zecile de milioane
de oameni care mor
în fiecare an de foame,
de triburile care trăiesc
în epoca de piatră,
de uriașa mulțime
a analfabeților
și de alte cumplite consecințe
ale subdezvoltării,
pe Pămîntul care privește spre Cosmos
mai există oameni
care trăiesc în sclavie.
Condamnate în repetate rînduri de O.N.U.
sclavia și instituțiile similare ei —
ca pedeapsa cu închisoarea pentru datorii,
cumpărarea femeilor,
exploatarea muncii copiilor —
supraviețuiesc pînă în anii noștri.
Numărul celor cuprinși
în forme directe sau indirecte de sclavie
este apreciat în documente O.N.U.
la peste 10 milioane.

MONDO CANE

Las Vegas, capitala jocurilor de noroc. Un univers al iluziilor, cu mecanisme reglate din umbră de calculatoare electronice și businessmeni versați. Milioane de americani se perindă în fiecare an prin orașul-miraj din deșertul Nevada. Unii vin să-și mai omoare timpul și urîtul, să-și umple viața cu ceasurile de tensiune petrecute în fața ruletei. Cei mai mulți n-au nici măcar banii de intrare într-un cazinou luxos ca acesta. Mînuiesc nopți la rînd pîrghiile automatelor de joc care împînzesc orașul, cu perseverența disperată a celui care aruncă șansei o ultimă provocare.

Imaginea aceasta face parte dintr-un film de ciné-vérité realizat de actorul și regizorul italian Gian Maria Volonté la Roma, în Piața Spaniei. Aici urma să aibă loc o manifestație a muncitorilor din fabricile ocupate. Volonté a venit cu echipa sa pentru a filma cîteva secvențe din documentarul pe care-l pregătea pe această temă. A avut prilejul să asiste la sosirea poliției și la reprimarea violentă a manifestației. El și operatorul lui n-au fost nici ei scutiți de lovituri. Filmul lui Volonté s-a îmbogățit cu momente de un realism dur, binevenite pentru documentarul care și-a propus să prevină condițiile luptei muncitorilor pentru drepturile lor.

Gestul-limită al disperării — sinuciderea — explicațiile și implicațiile lui sînt un obiect de studiu la ordinea zilei pentru sociologi, psihologi și psihiatri. Citām din statistici O.N.U.: 21,3 sinucideri la mia de locuitori în R.F. a Germaniei, 21,6 — în Suedia, 15,3 în Franța, 17,8 în Danemarca. Numărul tentativelor nereușite este de cel puțin zece ori mai mare. Curba înregistrează creșteri sensibile la categoriile de vîrstă foarte tinere. Sinuciderea — afirmă azi numeroși specialiști occidentali — nu e numai urmarea unor boli psihice, ci consecința incompatibilității dintre individ și o societate care acționează asupra lui ca un factor distructiv. Hărțuit, oprimat, amenințat, lipsit de certitudini și speranțe, înconjurat de un imens vid moral, omul ajunge să nu mai găsească resurse interioare pentru a-și continua existența.

Donegall Street este cea mai sîngeroasă stradă din Belfast, s-a afirmat după ce o bombă a făcut aici 152 de morți și răniți. Poate că între timp vreo altă stradă din Belfast sau din vreun alt oraș nord-irlandez a avut tragicul privilegiu de a fi calificată de vreun ziarist drept cea mai sîngeroasă. Actele de teroare și violență au continuat să însîngereze străzile Irlandei de Nord. Această imagine (strada Donegall după explozie) e numai una dintre miile de fotografii asemănătoare publicate și în cursul acestui an în toată presa mondială.

Neajutorați, rătăciți în tumultul zgomotos și grăbit al marilor orașe, prea adesea lipsiți de grija și căldura de care au nevoie și la care au dreptul, bătrînii alcătuiesc — în neputința lor de a mai lupta și de a mai cere ceva — una dintre cele mai oropsite categorii ale populației țărilor occidentale. Creșterea longevității duce la sporirea continuă a categoriei celor trecuți de 60 de ani, agravînd problemele nesoluționate ale celei de-a treia vîrste.

1

2

3

Businessul astrologic se poate mîndri cu noi vedete cucerite. De la horoscop individual în „cabinetul" specialistului sau prin corespondență, la horoscop electronic, în ziare și reviste, în emisiuni de radio și televiziune, în vederea mariajului sau pentru alegerea profesiunii — de la semnele zodiacale pe butoni, bluze sau șosete, s-a ajuns și la ideea „cosfurilor zodiacale". Care, după cum afirma o renumită astroloagă, „exprimă personalitatea astrală a femeii, adică personalitatea ei cea mai profundă și autentică". Iată și pieptănăturile recomandate femeilor care s-au născut în zodia leului (1), în zodia fecioarei (2) sau a racului (3).

MONDO CANE

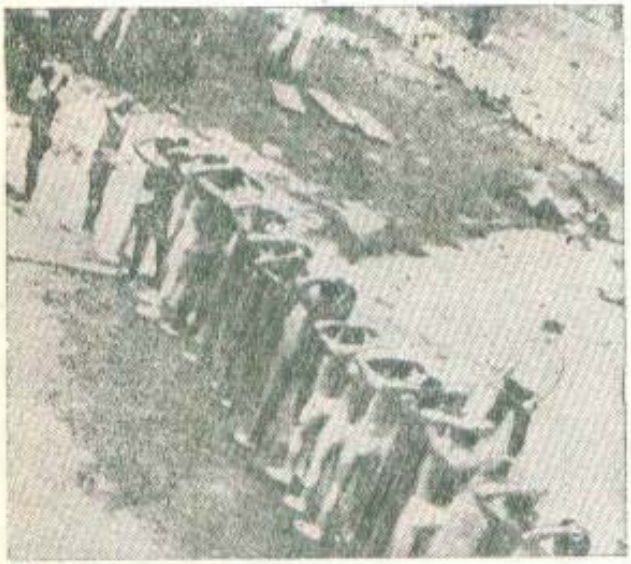

Masacrul de la închisoarea americană din Attica, încercarea de a se ascunde adevărul asupra uciderii deținuților de către forțele polițienești au readus în atenția opiniei publice problema spinoasă a închisorilor, a lucrurilor neîngăduite de nici o lege care se petrec dincolo de zidurile lor. Faptele care au dus la tragicul eveniment de la Attica, felul cum trăiesc și sînt tratați deținuții au fost examinate de o comisie de anchetă. În fața acesteia a fost adus un dosar voluminos de documente, printre care și fotografia de mai sus, care amintește de lagărele hitleriste: supraviețuitorii masacrului sînt ținuți goi în curtea închisorii, așteptînd ordinul care le va permite să reintre în celule.

Ziariștii își permit uneori glume răutăcioase, acte de impietate ale căror victime sînt tocmai idolii sacri, vedetele care fac să tresure milioane de inimi. Iată că Brigitte Bardot, cea plină de farmec și grație, răsfățata altor mii de pagini de reviste ilustrate, apare într-o bună zi, în fața tuturor celor care au visat la ea sau au dorit să-i semene, într-o fotografie care... Dar judecați și dumneavoastră.

*1 981 000 locuri lipsă în școlile elementare — iată pînă unde a apreciat Centrul italian de studii pentru investițiile sociale că va ajunge în 1975-1976 carența localurilor de școală, dacă nu se vor lua măsuri energice. Un procent însemnat de copii italieni nu pot începe azi să deprindă cititul, scrisul și socotitul din simplul motiv că nu au unde s-o facă. În fiecare toamnă, în fața școlilor, se formează cozi interminabile de părinți care vor să obțină un loc pentru copiii lor. Demonstrații la care participă părinți și copii atrag atenția opiniei publice asupra acestei intolerabile situații. Fenomenul se manifestă mai acut în sudul subdezvoltat al țării, unde, în aceste condiții, **analfabetismul n-are** nici pe viitor șanse să fie **lichidat.***

Printre alte multe și de tot felul aberații, o-o semnalăm și pe aceasta: un câțel coafat, căruia i s-au pus gene false și zgardă bătută în diamante. Deși e departe de noi gîndul de a crîcni împotriva dragostei omului pentru cel mai bun prieten al lui (ca și intenția de a intra în considerentele psihologice care se fac pe marginea acestei prietenii), unele găselnițe ale industriei care se ocupă de alimentația, confortul și înfățișarea ființilor și pisicilor (cifră de afaceri în S.U.A.: 2 miliarde dolari) ne cam pun pe gînduri. Dacă e cel mai bun prieten al omului, de ce își bat joc și de el, și de multe alte lucruri mai sfinte decît această prietenie?

Ca un șir de definați, un grup de băștinași din Republica Sud-Africană își începe, sub supravegherea poliției, ziua de lucru, într-o uzină din Johannesburg. Ei fac parte totuși dintre „privilegiații" care au, cel puțin temporar, dreptul de a rămîne în oraș, de a presta contra unui salariu de mizerie o muncă necalificată. În țara apartheidului — de altfel ori înfierat de tinerele state africane independente, de la tribuna O.N.U., de opinia publică internațională — asuprirea rasială a celor 14 milioane de negri autohtoni de către minoritatea albă se caracterizează prin forme de o extremă brutalitate, prin negarea drepturilor umane fundamentale. Amintim practica strămutării forțate a băștinașilor în rezervații, permisele de deplasare, lipsa accesului la instruire și la munci calificate, mizeria cumplită în care este ținută populația de culoare, sancțiunile draconice care i se aplică sub orice pretext în această țară care deține recordul mondial al numărului de condamnări și pedepse capitale.

MONDO CANE

▲

O firmă specializată în jucării
a lansat o categorie de noi produse,
în comparație cu care
clasicele pistoale,
puști și mitraliere
par dulci și nevinovate.
Noua idee a producătorilor americani
este terifiantă:
ei au introdus în camerele copiilor
ghilotine în miniatură,
scaune electrice,
mese și instrumente de tortură.
Cu „victime" care
pot fi chinuite și executate.
Ce vost au aceste jucării,
ce vor să formeze în sufletul copiilor,
cu ce vor să-i obișnuiască?
Răspunsul nu ne e la îndemînă.
E destul că părinții
s-au revoltat și au protestat,
că multe țări au refuzat
să importe jucăriile-ghilotină,
jucăriile-tortură,
jucăriile-scaun electric.

...Și, după „Paris Match",
o parabolă fotografică bogată în sensuri.
Despre ascensiune,
despre cine se îngrașă și cine slăbește,
despre cine pierde și cine cîștigă,
despre cum trebuie procedat — în anume
societăți —
ca să trăiești bine sau,
în sfîrșit, despre ovice altceva
credeți dumneavoastră de cuviință.

▼

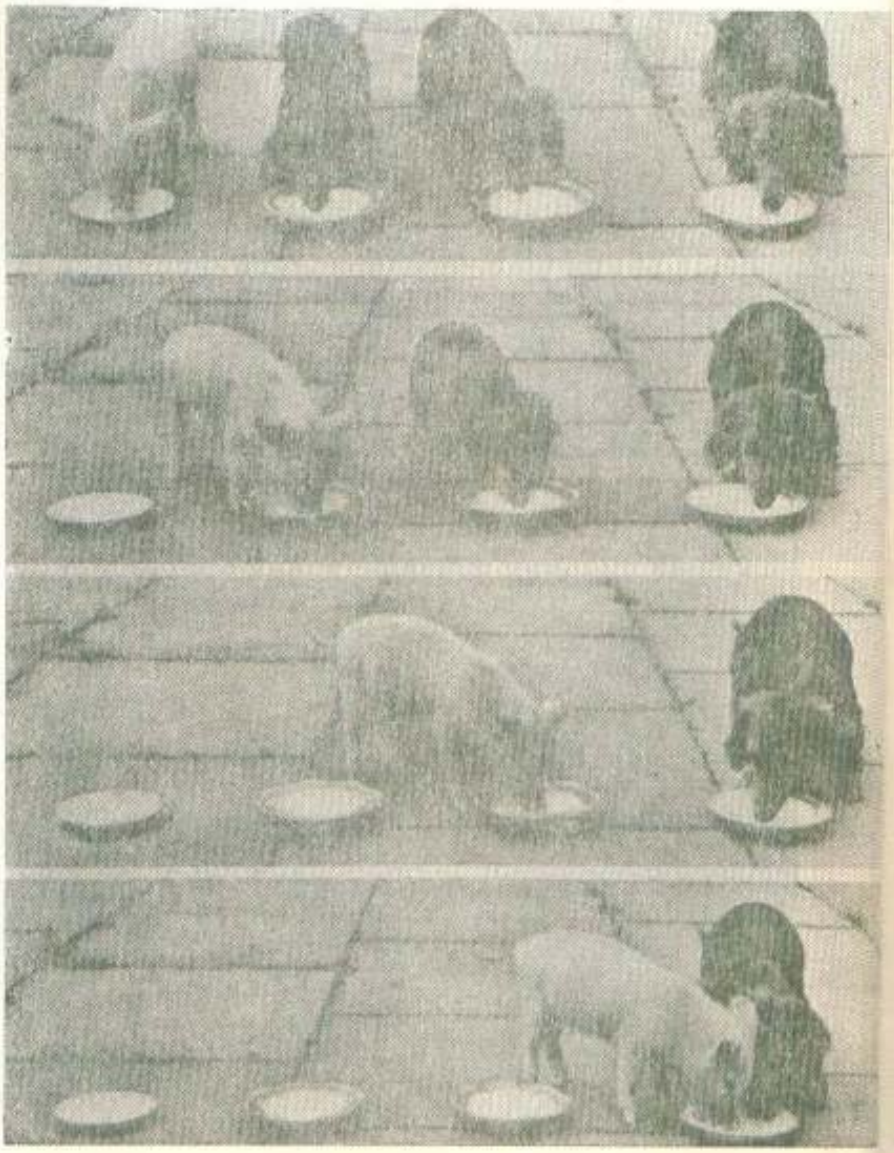

TELEFONUL NOSTRU CEL DE TOATE ZILELE

de C. ADRIAN

Cine este oare acest personaj atît de cunoscut, banal chiar? Știm oare totul despre el, despre telefonul de azi care-l pregătește pe cel de mîine?
În laboratoarele specializate ale lumii se lucrează intens la elaborarea noilor formule grație cărora telefonul va ajunge în măsură să satisfacă rolul care îi e rezervat în era electronicei și a tehnicilor extraterestre. Din cînd în cînd rezultate ale laborioaselor cercetări răzbat în practică, devin „operaționale". Trecîndu-le în revistă, putem căpăta o schiță a ceea ce este *și ce va fi* — poate mai curînd decît ne așteptăm — telefonul.

TELEFONUL NOSTRU CEL DE TOATE ZILELE

Trăim într-un „univers de comunicare“

Nu toată lumea poate să comunice cu toată lumea. Există încă, în colțuri neștiute ale lumii, colectivități umane care nici nu știu că există... civilizație. Pe aceeași planetă, Terra, s-a născut însă o nouă știință: informatica. S-a născut pentru că fluxul uriaș, mereu crescînd, de informații și idei nu mai putea fi lăsat să se reverse la voia întîmplării. Acest fluviu clocotitor are nevoie de o albie, și anume, de una pe măsură. De aceea căile de transmitere a informației — comunicațiile — au început să se dezvolte în chip impetuos. „Lumea în care trăim — nota savantul Ernst H. Hutten într-o lucrare recentă — nu mai este un univers mecanic (Newton) și nici măcar un univers de lumină (Einstein), ci un univers de comunicare".

La sfîrșitul anului 1970 existau pe glob peste 272 000 000 posturi telefonice (90 000 000 în 1954) și 251 000 000 televizoare în funcție (87 000 000 în 1959). La finele anului 1969 existau 653 000 000 aparate de radio (400 000 000 în 1966).

Cum sînt distribuite aceste mijloace de comunicație? În S.U.A. 51,81% dintre locuitori au telefon, în Suedia — 49,84%, în Elveția — 41,84%, în Noua Zeelandă și în Canada — puțin peste 40%. Astăzi, 33 de țări dispun de o rețea telefonică cu peste o jumătate de milion de abonați.

Ca densitate în orașe, ordinea ar fi următoarea: la 100 de locuitori, 96,6 telefoane — la Washington, 82,9 — la San Francisco, 80,7 — la Stockholm și 69,8 — la New York.

Numărul cel mai mare de convorbiri pe zi și pe persoană a fost înregistrat, pare-se, în Japonia (6,6), urmată de S.U.A. (2), Danemarca și Elveția (1).

În ce privește densitatea televizoarelor, ea se prezintă aproximativ astfel, la o mie de locuitori: 397 aparate în S.U.A., 214 în Japonia, 188 în Europa, 175 în Oceania. La o sută de locuitori există 72 de aparate de radio în S.U.A., 23 — în Europa, 2 — în Africa și Asia.

Toate aceste cifre, deși aproximative și incomplete, sînt în măsură să ne ofere o imagine autentică a situației în ansamblu.

A asculta relatarea radiofonică „pe viu" a unui meci de fotbal din America de Sud, a vorbi la telefon cu Pekinul sau a urmări, pe ecranul televizorului, o festivitate oficială din S.U.A., toate acestea ni se par cît se poate de firești. Pînă la urmă, ne-am obișnuit și cu emisiunile de televiziune de pe Lună!

Toată lumea este de acord că rețeaua mondială de comunicații — „sistemul nervos" al planetei — joacă un rol vital pentru existența societății omenești. Da, cu condiția ca ea să-și îndeplinească acest rol pe măsura nevoilor crescînde. Cînd, în 1927, a fost stabilită legătura telefonică prin cablu transatlantic între America și Europa, faptul a fost considerat un mare eveniment. Și așa a fost. Astăzi însă lucrurile au evoluat atît de mult încît marile cabluri au devenit „neîncăpătoare" pentru fluxul de convorbiri solicitate, iar utilizarea undelor hertziene se apropie și ea de limita posibilităților. De aceea, folosirea sateliților a devenit o necesitate (din fericire realizabilă)!

O nouă vocație a telefonului: transmiterea de diagrame, scheme, planuri etc.

Căile și aparatura de comunicații de toate tipurile au trebuit să sufere modificări esențiale grație cărora informația poate să circule mult mai repede, mai departe și mai precis. Împreună cu cuvîntul rostit prin căile telefonice au început să alerge imagini: chipurile interlocutorilor, desene, planuri, documente în unicat. Totodată se transmit prin fir rezultatele calculelor executate de mașinile electronice, care în ultimii ani s-au înscris și ele pe lista „abonaților telefonici".

Se pune acum cu seriozitate problema transmiterii prin cablu — telefonic sau nu — a emisiunilor de televiziune și eventual „memorizarea" lor pe benzi magnetice în vederea repetării lor la dorința telespectatorului. Într-un stadiu avansat, plin de făgăduieli, sînt experiențele privind transmisiunile telefonice cu ajutorul razelor laser. Ele reprezintă, după cum se afirmă, un capitol cu adevărat revoluționar al telecomunicațiilor și care urmează abia a fi deschis.

Se pare că „integrarea" telefon-televizor-calculator electronic are de îndeplinit în existența societății omenești un rol de a cărui însemnătate cu greu ne putem da seama astăzi.

Deoarece pe parcursul cîtorva pagini nu putem aborda toate aceste aspecte, ne-am propus să ne concentrăm aci doar asupra spectaculoaselor progrese tehnice de care beneficiază unul din marii aliați ai omului: TELEFONUL NOSTRU CEL DE TOATE ZILELE. Dar mai întîi, pentru a încadra problema, să punem o întrebare cu caracter mai general:

Cum evaluați perspectivele mondiale ale telecomunicațiilor?

Ne răspunde conf. dr. ing. ADELAIDA MATEESCU, prodecan al Facultății de electronică și telecomunicații din cadrul Institutului politehnic din București

Telecomunicațiile moderne se ocupă de transmiterea la distanță a informațiilor cu ajutorul unui purtător de natură electrică (curent sau radiație electromagnetică). De la sfîrșitul secolului al XIX-lea, cînd s-au inventat telegraful și telefonul, și pînă în prezent, comunicațiile telefonice și telegrafice s-au dezvoltat vertiginos, astfel încît astăzi aproape toate dorințele noastre legate de aceste servicii pot fi îndeplinite: putem stabili legături între oricare din punctele globului pămîntesc, putem comunica cu Luna, cu cosmosul. Problema care se pune, și care desigur va fi rezolvată în viitorul nu prea îndepărtat, este aceea a *simplificării și ieftinirii mijloacelor tehnice de telecomunicații*. Astăzi, o legătură telefonică intercontinentală costă destul de mult, cît despre videotelefon, inutil să amintim că el nu este încă la îndemîna oricui.

Se poate afirma cu certitudine că electronica va pătrunde în măsură tot mai mare în toate mijloacele tehnice de telefonie. Noua tehnică a circuitelor integrate va permite *perfecționarea sistemelor telefonice multiple astfel încît numărul de convorbiri transmise pe un circuit în cablu să ajungă la cifra zecilor de mii*. Tendința actuală de electronizare a centralelor telefonice automate, care astăzi sînt deservite în cea mai mare parte de mijloace electromecanice, se va accentua. Aceasta va conduce la

mixtum compositum

MAI FRIG DECÎT... FRIG

Ori de cîte ori iarna se înăsprește meteorologii amintesc publicului — poate ca să-l mai încălzească puțin — că totdeauna există mai frig decît... frig. Și, chiar dacă mercurul în termometre scade neobișnuit de mult, atît încît nici bătrînii nu-și amintesc să fi fost vreodată chiar așa de frig, există cronicile, pe care meteorologii francezi le-au readus în actualitate spre comparație cu iarna trecută, considerată ca aspră.

Iată, de pildă, anul 1879 care a adus parizienilor o temperatură de minus 24°, astfel încît Sena era trecută cu piciorul pe un strat de gheață gros de 30 cm. În iarna aceea, păsările puteau fi culese de pe jos căci din cauza frigului picioruțele li se lipeau de caldarîm.

Cu aproximativ un veac în urmă, istoria a înregistrat un frig excepțional mai ales prin durata lui — 69 de zile consecutive — timp în care toate rîurile au înghețat. Se pare însă că printre cele mai celebre ierni ale istoriei trebuie semnalată cea a anului 1709. Potrivit cronicilor epocii, în acel an „oamenii cădeau pe drum ca muștele". Un preot din Saint-Cyr scria atunci: „Din 6 pînă în 22 ianuarie, în anul 1709, toți nucii și aproape toți castanii au înghețat. La fel și grîul semănat în cîmp, astfel încît în martie nu a răsărit nimic pe ogoare. Corbii intrau în porumbare unde găseau porumbeii morți de frig. Potîrnichile și chiar iepurii puteai să-i apuci cu mîna".

mixtum compositum

Cu un secol mai devreme se semnalează o iarnă în care „vinul îngheța în potire". Iar în 1544 — istorisește cronica — „vinul se cindea cu bucata".

În 1439, în vremea războiului de o sută de ani, iarna a fost atît de grea, încît în Paris lupii au mîncat 14 persoane. Ceea ce nu a fost totuși un lucru ieșit din comun, întrucît, cu numai 7 ani mai devreme, lupii ajunseseră să împînzească străzile orașului pînă într-atît încît lumea nu mai îndrăznea să iasă neînarmată din casă.

Registrele oficiale consemnează faptul că în 1408 a fost atît de frig, încît la Saint Martin „grefierul însuși, deși stătea așezat aproape de foc pentru a împiedica cerneala din călimară să înghețe, vedea cum această cerneală îngheța la vîrful penei, la fiecare trei cuvinte".

Mergînd mai departe în adîncul vremurilor, aflăm că iarna anului 1316 a provocat o asemenea foamete, încît s-au produs nenumărate acte de canibalism.

În 829, frigul acelei ierni grele a atins și continentul african făcînd ca Nilul să înghețe pe aproape toată lărgimea lui, astfel încît faptul că în același timp în Europa, „timp de 30 de zile și chiar mai mult, rîurile puteau fi trecute călare sau cu căruțele", nu mai miră pe nimeni. La fel nu trebuie să mire pe nimeni atunci cînd într-o iarnă se face foarte frig, căci totdeauna există mai frig... decît frig.

TELEFONUL NOSTRU CEL DE TOATE ZILELE

o rapiditate mai mare în stabilirea legăturilor telefonice și la o folosire mai rațională a rețelelor de cabluri existente.

Se poate conta, de asemenea, pe *extinderea automatizării rețelei telefonice* astfel încît apelul automat de la abonat la abonat să se poată face în toată lumea. *Vor apărea desigur servicii noi* cum ar fi: transferul temporar al chemărilor de la un aparat telefonic la altul, unde se află abonatul; rechemarea automată a unui telefon ocupat cînd acesta se eliberează; chemări „prescurtate" după un cod numeric scurt, în cazul unor legături frecvente dintre anumite categorii de abonați ș.a.

Videotelefonul, capabil să transmită la distanță imagini, texte, desene, va face posibilă ținerea conferințelor între participanți din diferite țări, fiecare aflîndu-se la biroul său. Se vor putea înlesni întîlniri, tratative, schimburi de documente prin telefon și videotelefon. Imaginile vor putea fi înregistrate și depozitate în arhivă pe benzi magnetice, ocupînd un spațiu mult mai redus decît documentele de astăzi.

Învățămîntul poate fi organizat în viitor prin predarea de lecții la televiziune și radio. Legătura elevilor sau studenților cu profesorul pentru consultații se poate face prin videotelefon. Există opinii, în parte justificate, că în acest mod senzația de comunitate a clasei, „atmosfera vie" nu pot fi obținute. Desigur că viitorul va rezolva problema creării unui cadru organizatoric adecvat.

Referindu-ne la viitor nu putem neglija existența calculatoarelor electronice care au condus la apariția unor noi tipuri de legături de telecomunicații: *transmisiunile de date*. Astăzi, omul „discută" cu calculatoarele, iar acestea... „discută" între ele. În viitor, numărul legăturilor pentru transmiterea datelor va crește. Cu ajutorul calculatoarelor se vor efectua direct plăți, operații bancare, se vor obține informații cu privire la fluxurile optime de producție în întreprinderi, precum și informații generale asupra situației meteorologice ș.a. *Rolul bibliotecilor* va fi preluat de asemenea — cel puțin în parte — de astfel de servicii care vor transmite, la cererea abonatului, fișe bibliografice și chiar anumite materiale din bibliotecă. Dezvoltarea telecomunicațiilor va influența desigur viața societății, contribuind la descentralizarea activității productive, economice și administrative a societății. Telecomunicațiile vor ușura deplasarea industriei în zone depărtate de orașe (dar, desigur, aceasta nu este numai o problemă de telecomunicații). De asemenea, între unități mici, situate la distanță, legătura prin mijloacele de telecomunicații va fi facilitată simțitor. S-ar putea ca unele servicii să se efectueze chiar de la domiciliul salariatului care va fi înzestrat cu telefon, videotelefon, televizor și magnetoscop. Telecomunicațiile nu vor

În conducerea lucrărilor mecanizate agricole telefonul portativ va deveni un instrument de folosință curentă. (Fotografia a fost realizată în colhozul „V.I. Lenin" din regiunea Odessa — U.R.S.S.)

face desigur deplasările inutile dar le vor spori eficiența.

Dezvoltarea telecomunicațiilor nu ridică probleme de poluare a mediului înconjurător, dar poate avea desigur alte efecte negative asupra organismului uman. Chiar astăzi se consideră că telefonul contribuie în mare măsură la stress-ul pe care civilizația actuală îl exercită asupra organismului. Este necesar ca în dezvoltarea telecomunicațiilor, ca și în alte ramuri ale tehnicii, să folosim judicios rezultatele progresului tehnic în avantajul unei dezvoltări armonioase a personalității umane.

În încheiere aș dori să precizez că în considerațiile precedente cu privire la viitor am pornit de la premisa că în telecomunicații purtătorul informației este de natură electrică. Nu există motive să presupunem că se va găsi un purtător mai convenabil în viitorul apropiat, dar *această posibilitate nu trebuie exclusă!*

Alo! La telefon... imaginea

Cu vreo patru ani în urmă, răspunzînd în cadrul unei anchete internaționale întreprinse în rîndul publicațiilor tehnico-științifice, revista austriacă „Austromotor" își exprima convingerea că abia în următoarele două decenii vor fi rezolvate o serie de probleme de bază din domeniul curenților slabi și, între acestea, videotelefonul. Iată însă că nu a fost nevoie de 20 de ani, ci numai de aproximativ trei ani pentru ca imaginea vorbitorului să poată însoți, pe fir, inflexiunile glasului său. Și de astă dată, viitorul a fost mai generos decît „prospectiva", astfel încît videotelefonul este astăzi o realitate. O realitate puțin răspîndită pentru moment, deoarece e lesne de înțeles că prețul unei asemenea instalații nu este la îndemîna oricui. În prezent, noul tip de telefon este utilizat doar în rețeaua bancară sau în cea spitalicească, așa cum este cazul în Franța, ori între diverse organisme de decizie, ca în Japonia, unde, în 1970, a fost prezentat și un telefon echipat cu ecran pentru imagini în culori.

Imaginea însoțește, pe fir, glasul interlocutorului.

Totuși, după o experiență efectuată în prezența ziariștilor, în Suedia au fost instalate, în cursul anului 1972, și cîteva cabine publice videotelefonice: la Stockholm, Göteborg și Malmö.

Recent, firma Siemens din R.F. a Germaniei a pus la punct, pentru fabricarea în serie, un model de telereceptor cu vizualizare reciprocă destinat în special citirii și chiar copierii de documente.

Iată-ne ajunși în domeniul uneia dintre noile vocații ale telefonului: transmiterea prin cablu a textelor și a desenelor-planuri, a modelelor, schițelor și schemelor, iar, în timpul din urmă, a paginilor de ziar. O firmă engleză, una americană și una franceză au lansat, la interval de aproximativ doi ani, sisteme destul de asemănătoare ca principiu, pentru astfel de „mesaje". Ele se bazează pe un aparat electronic care „citește" ceea ce e imprimat pe hîrtie, transformă imaginea în impulsuri electromagnetice care sînt apoi „împinse" în rețeaua telefonică. La celălalt capăt al firului, procesul este reluat

mixtum compositum

FĂRĂ CURELE!

Lucrătorii fabricii de ceasuri Omieron din Zrenjanin (Iugoslavia) ajunseseră să se suspecteze unii pe alții pentru ceasurile de mînă care dispăreau, cu curele cu tot, din atelier.

Supravegherea întărită, sprijinul poliției nu au dus la nici un rezultat. Ceasurile continuau să dispară. Pînă într-o zi cînd un zgomot ciudat i-a atras pe lucrători într-un colț mai întunecos al atelierului. Acolo a fost descoperit făptașul — un șobolan, la „domiciliul" căruia se aflau absolut toate ceasurile sustrase. Se aflau toate în stare bună, dar... fără curele.

CICLISM PRIN CALEA FERATĂ

Căile ferate ale R.F.G. au creat un serviciu special pentru amatorii de turism cu bicicletele. În 147 gări, bicicletele sînt puse la dispoziția solicitatorilor contra unei taxe. Bicicletele pot fi reținute telefonic și predate unei alte gări la sfîrșitul excursiei. Odată cu bicicleta, turistul primește și o hartă în care sînt indicate mai multe circuite turistice. În ultimul an, circa 35000 de persoane au folosit acest nou mijloc de a-și petrece vacanța.

mixtum compositum

RĂZBOI ÎNTRE INSECTE

Insectele dăunătoare distrug anual munca a milioane de oameni. De asemenea ele răspîndesc numeroase boli. Pentru a le veni de hac se studiază o soluție mai puțin vătămătoare decît insecticidele: creșterea și proliferarea altor insecte care sînt dușmanii naturali ai inamicilor omului.

Se pregătește deci o luptă între insecte care, deocamdată, se pune la punct în laboratoare. Savanții își pun însă problema cine va ieși învingător și ce se va întîmpla dacă se va distruge echilibrul ecologic.

PEȘTELE-RÎNDUNICĂ — UN „ZURBAGIU AL OCEANULUI"

De cîțiva ani încoace s-a răspîndit destul de mult termenul „lumea tăcerii" pentru a defini oceanul. S-a dovedit însă că această metaforă nu reflectă întru totul realitatea. Cu ajutorul unui microfon a putut fi înregistrat zmultul — da, cuvîntul este foarte potrivit — care domnește în apele mărilor: mieunături, țipete ascuțite, scrîșnete, trosnituri și altele. Anumiți pești emit zgomote asemănătoare cu orăcăitul broaștelor. Creveții emit sunete care amintesc pe cele ale greierilor. Totuși, majoritatea acestor manifestări sonore scapă urechii omenești pentru simplul motiv că ele sînt situate în gama ultrasunetelor, a căror

TELEFONUL NOSTRU CEL DE TOATE ZILELE

Telefonul cu claviatură: discul e condamnat să dispară!

în sens invers: imaginea este recepționată în... ambalaj electronic, iar înainte de a fi reimprimată pe hîrtie poate fi înregistrată pe bandă de magnetofon, ceea ce permite păstrarea ei pentru multă vreme.

Videotelefonul și-a făcut intrarea și în sistemul de învățămînt. Astfel, prin intermediul unui cablu telefonic formulele și graficele înscrise pe tablă de către profesorul de la Universitatea din Heidelberg apar simultan, scrise ca de o mînă nevăzută, pe peretele amfiteatrului Universității din Saarbrücken (distanță: 160 km), evident, însoțite de glasul conferențiarului! Să părăsim acum domeniul videotelefonului.

Ajutat de un dispozitiv automat, telefonul poate „face" și anumite treburi casnice, mai exact, poate comanda pornirea sau oprirea unor aparate electrice din gospodărie. Iată cum decurge o astfel de operație. Abonatul posesor al unui dispozitiv automat formează propriul său număr de telefon. Postul telefonic îi răspunde pronunțînd numele titularului (fără îndoială, pentru a evita situațiile neplăcute ca, de pildă, aceea de a scoate din funcție frigiderul vecinului ori aparatul dentistului de la parter). Apoi, tot aparatul chemat începe să înșire cifrele de la 1 la 10. Dacă cel care cheamă este, într-adevăr, stăpînul casei, el va ști că în momentul cînd va auzi două cifre anumite din cele zece, trebuie să pronunțe un „daaaaa" prelung. Atunci, și numai atunci, automatul va executa comanda dorită de oprire sau pornire a unui aparat electric din casă...

Volum: mini..., Folos: maxi...

Era de neconceput ca telefonul să nu-și urmeze „rudele" electrice și electronice pe făgașul miniaturizării. În această postură... contractată, telefonul s-a dovedit — în anumite scopuri precise — extrem de util. Iată cîteva realizări recente.

La Institutul de telecomunicații din Varșovia a fost creat un microradiotelefon care face posibilă legătura cu abonații centralei telefonice. Avînd o rază de acțiune mai mică (2 km), un aparat similar, construit de specialiștii întreprinderii „Sigma" din R.S.S. Letonă, poate fi purtat... în buzunarul hainei. El este constituit dintr-un tablou de comandă și un receptor-emițător, dotate, firește, cu semiconductoare. Legăturile între abonați se stabilesc prin apăsarea pe un buton aflat pe tabloul de comandă. „Abonații" pe care i-au avut în vedere constructorii aparatului sînt echipele de geologi sau alți specialiști care lucrează într-o anumită zonă, sportivi etc.

Alți specialiști sovietici au pus la punct sistemul denumit „Altai" care, instalat pe o mașină, permite efectuarea de convorbiri telefonice — concomitent cu transmiterea de telegrame și fotografii — la distanțe de pînă la 50 de kilometri.

Iată realizată — în acest mod — unirea dintre telefon și automobil! Pentru automobiliștii din Paris și regiunea pariziană, ea crează posibilitatea ca, printr-o apăsare de buton, să intre în legătură cu orice interlocutor din Franța sau din altă țară. Singura condiție: să circule în interiorul zonei acoperite de emițătorul central al regiunii pariziene!

E de la sine înțeles că aceste exemple nu epuizează modelele diverse create într-o țară sau alta, pentru un scop sau altul. Trebuie însă remarcat că progresul telefonului nu se manifestă neapărat și exclusiv în direcția miniaturizării. Chiar și la dimensiuni „clasice", aparatul telefonic a început să sufere „mutații".

Iată, de pildă, discul. Ori de cîte ori ne imaginăm un telefon, ne apare înaintea ochilor discul. Ei bine, se pare că această componentă a telefonului e condamnată. Locul ei trebuie să-l ia clapele! În adevăr, s-a constatat că discul „clasic" provoacă o pierdere de timp pe care anumite compartimente ale vieții contemporane nu o pot tolera. Apăsarea pe

mixtum compositum

frecvență nu este accesibilă auzului nostru.

Există totuși un pește căruia omul — spre marea lui uimire — poate să-i audă vocea. Atunci cînd este prins în plasă, peștele-rîndunică — despre el este vorba — își exprimă foarte zgomotos neliniștea și nemulțumirea. Mîrîiturile pe care le scoate sînt produse de trecerea aerului dintr-o bășică în alta. Acest pește trăiește în mările tropicale la fel de bine ca și în cele arctice și-și datorează numele unor aripioare înotătoare care seamănă foarte bine cu aripile păsării, aripi mai mari la exemplarele tinere decît la cele adulte. Este însă greșit să se creadă că peștele astfel înzestrat își folosește aripile pentru a zbura. Ele îl ajută doar să se sprijine pe suprafața apei pentru a sări în aer și apoi pentru a recădea lin în valuri ca și cum ar fi ținut de o parașută.

SALON PENTRU ANUL 2000

Astfel a fost poreclită această încăpere destinată studiului unor proprietăți acustice și construită de un Institut de cercetări al Universității din Southampton. Caracteristica „salonului": este lipsit de ecou.

mixtum compositum

TV PE ROȚI

Pentru „microbiștii" TV, firma „Chrysler" a patentat această invenție: televizorul... auto. Aparatul este astfel situat încît să nu „tenteze" pe conducător, pentru care singurul „ecran" admis rămîne drumul din fața sa.

TEORIE ȘI PRACTICĂ

Cum v-ați simți sub o descărcare electrică de două milioane de volți? Să nu spuneți că nici n-ați clipi; nimeni n-o să vă creadă.

Și totuși se pare că dacă un fulger de asemenea „anvergură" va poposi pe automobilul dv. nu se va întîmpla absolut nimic: intrușul se va scurge în sol prin anvelope. Cel puțin aceasta este concluzia unor

TELEFONUL NOSTRU CEL DE TOATE ZILELE

clape — care acționează dispozitive electronice, firește — limitează timpul pentru „formarea" fiecărei cifre la 1/25 dintr-o secundă.

Desigur că nu clapele sînt totul. Odată cu ele trebuie să se mai... înmoaie și dispozitivele din centralele telefonice, în speță selectoarele, acelea care „caută" numărul abonatului chemat, fără de care viteza acțiunii clapelor rămîne fără sens. Actualmente, într-un șir de țări, această adaptare este în curs iar tehnicienii și economiștii — fără să mai vorbim despre abonați — sînt mulțumiți deși cheltuielile de reutilare a rețelei telefonice nu sînt chiar infime.

Dar să revenim la telefonul cu clape.

În afară de faptul că e mai... vioi, el are cunoștințe mai vaste decît părintele lui „cu disc". De pildă, el oferă posibilitatea ca, apăsînd pe o clapă specială, apoi pe una obișnuită, corespunzătoare uneia dintre cele nouă cifre, să obții legătura cu un anumit post, cu care vorbești mai des. Prin urmare, nu mai e nevoie să formezi întreg numărul. Apăsînd pe o altă clapă specială, telefonul este blocat. Concomitent însă intră în funcție un dispozitiv care indică tuturor celor care cheamă, ora la care telefonul va fi din nou disponibil. Cu alte cuvinte, în măruntaiele lui a fost instalat un adevărat secretar... electronic.

În viitor, acest „secretar" va fi capabil să programeze convorbirile în ordinea importanței și în funcție de situația rețelei, stabilind nu numai numerele care vor fi chemate, ci și orele precise la care vor fi efectuate convorbirile. El va emite un semnal luminos sau acustic de îndată ce unul sau altul dintre interlocutori se va afla „pe fir".

Receptorul telefonului nu a scăpat nici el atenției inovatorilor. Acesta a căpătat, pe porțiunea în care este ținut cu mîna, o rotiță care reglează volumul vocii interlocutorului (de cîte ori nu avem senzația că glasul de la capătul firului ne „sparge urechile" sau că... abia se aude!). La un alt model, receptorul este com-

Într-un asemenea aparat — un telefon optic de construcție japoneză — vocea se preface în lumină.

plet detașabil. Vorbind la telefon, te poți mișca prin toată casa, pe o rază de 20 de metri distanță de aparat, ceea ce de multe ori reprezintă un mare avantaj — de pildă, dacă în timpul convorbirii se sună la ușă, fierbe cafeaua, plînge copilul etc., etc.

Dar un om avînd mîinile ocupate, ori un infirm, pot să vorbească la telefon fără să-l atingă sau, altfel spus, fără să formeze numărul — la disc sau la clape?

Răspunsul Laboratoarelor Bell: da, pot să vorbească, compunînd numărul... verbal! Inginerii laboratorului amintit sînt într-adevăr preocupați în momentul de față de punerea la punct a unui sistem menit să permită compunerea verbală a unui număr de telefon. Dispozitivul studiat de ei este mai simplu și mai ușor de utilizat decît montajele anterioare, care necesitau pe lîngă un sistem electronic foarte complex, intervenția unui calculator electronic.

Noul sistem cuprinde mai multe circuite integrate care transformă undele sonore ale vocii în impulsuri electrice. Acestea din urmă închid și deschid întrerupători electromecanici care, după cum este cazul, obțin tonul, formează numărul, întrerup comunicația.

Pentru a forma numărul se utilizează un cadran care posedă zece lămpi numerotate de la 0 la 9. Aceste lămpi se aprind una după alta. Pentru a forma

o cifră este suficient ca, atunci cînd lampa corespunzătoare cifrei dorite se aprinde pe ecran, să se pronunțe denumirea ei în fața dispozitivului care transformă vocea în impulsuri electrice. Lampa rămîne atunci aprinsă un timp ceva mai lung indicînd faptul că numărul a fost înregistrat.

Mesaje în...sfere înalte

În memorabilul noiembrie 1957 a început ceea ce ne place să numim era cosmică. În 1962 s-au născut telecomunicațiile cosmice, un sistem nou de transmitere a informației care a deschis și telefonului porțile cerului.

Am putea numi acest aparat, aflat încă în stadiu experimental, telefon. În adevăr, el este dirijat de la distanță. Cercetătorul Gerald Soloway, de la Laboratoarele Bell — unde a luat naștere această invenție — pronunță cuvîntul ZERO. Pe disc cifra corespunzătoare s-a luminat: aparatul „a înțeles" și a format zero...

Pentru ce a fost nevoie de aceasta?

Probabil că nimeni nu s-a gîndit pînă acum să calculeze lungimea totală a cablurilor telefonice instalate astăzi pe glob. Ceea ce se știe e că cele 94 legături telefonice submarine aflate în exploatare în întreaga lume, în 1970, atingeau o lungime totală de aproximativ 150 000 km. Esențial însă este faptul că acest mod de a transmite a devenit nesatisfăcător, deși au fost construite cabluri care fac posibilă *efectuarea simultană chiar a 100 000 convorbiri telefonice.*

Era deci firesc ca specialiștii să se fi gîndit la folosirea, în acest scop, a spațiului cosmic, unde pînă nu demult nu era prea mare... aglomerație. Posibilitatea transmiterii informațiilor prin intermediul unor sateliți artificiali ai Pămîntului a fost întrevăzută încă din 1945. După un răstimp relativ scurt pentru știință, 12 ani, Congresul internațional de astronautică discuta deja despre construcția și modul de funcționare a sateliților de comunicații. Cîțiva ani mai tîrziu Uniunea Internațională de Telecomunicații împărțea țărilor membre frecvențele pentru convorbiri cosmice, iar acum, pe această gamă de frecvențe, a și început să se manifeste o anumită... înghesuială.

În ultimii trei ani au fost lansați peste 150 sateliți de telecomunicații pentru cele mai variate scopuri. Ei sînt de două categorii, potrivit proprietăților radiotehnice (pasivi sau activi) și de alte două categorii, după felul orbitei (sincroni și asincroni).

Sateliții pasivi sînt, de fapt, niște reflectoare sferice care nu fac decît

mixtum compositum

experiențe întreprinse la laboratorul de tensiuni înalte „Siemens". Fotografia a surprins momentul culminant al experienței. După terminare, „pasagerii" — doi ingineri ai companiei — au declarat: „Din punct de vedere teoretic știam că nimic nu ni se putea întîmpla. Și totuși am trăit o spaimă soră cu moartea..."

UN VIS AL AUTOMOBILIȘTILOR... ÎMPLINIT PE JUMĂTATE

Dispozitivul sonic creat de British Ford Motor Co și Transglobal Electronics din Londra este compus dintr-un generator tranzistorizat de unde sonore, dintr-o cască specială și un microfon. El poate detecta cele mai nesemnificative fisuri în diverselele materiale care alcătuiesc automobilul nostru cel de toate zilele. Firește, se cere o ureche exersată, dar altfel aparatul este simplu la mînuire și dă

(Continuare în pagina 157)

să retransmită semnalele primite de la emițătorul unei stații terestre receptorului unei alte stații. Din această „familie" au făcut parte sateliții „Echo I" și „Echo II", lansați în 1960 și 1964. Ei aveau diametrul de 30 și, respectiv, 40 metri. Spre deosebire de aceștia, *sateliții activi* primesc semnalele de la stațiile terestre și le retrimit întărite. Ei sînt un fel de stații-relee zburătoare. Pe firmament au apărut în ultimii ani *sateliții sincroni* sau staționari. Ei înconjoară globul terestru într-un timp practic egal cu cel în care Pămîntul face o rotație în jurul axei sale, astfel încît pot fi „fixați" deasupra unui anumit punct de pe Ecuator. Aceasta creează mari avantaje deoarece stațiile de pe sol pot fi mai simple și mai ieftine. Un singur satelit „acoperă" cam o treime din globul terestru iar trei sateliți bine plasați ar asigura toate telecomunicațiile omenirii: convorbiri telefonice, mesaje telex, emisiuni de radio și televiziune. Dar pentru aceasta e nevoie ca prețul de cost al operației să fie acceptabil. De aceea, sateliții staționari trebuie să fie lansați de pe un cosmodrom din apropierea Ecuatorului. Cei mai cunoscuți sateliți sincroni sînt cei de tipul „Intelsat", lansați de S.U.A. deasupra Atlanticului, Oceanului Indian și Pacificului, asigurînd fiecare transmiterea simultană a maximum 9 000 convorbiri telefonice și un anumit număr de emisiuni de televiziune. Ultimul satelit din această serie, lansat la 22 ianuarie 1972, a retransmis imagini televizate ale vizitei președintelui Nixon în R.P.Chineză și de la Jocurile olimpice de la Sapporo. E interesant de știut că un asemenea „obiect" are forma unui cilindru cu înălțimea de 8,78 m și diametrul de 4 m, deci ca un fel de... tobă.

Sateliții asincroni înconjoară Pămîntul pe diverse orbite, determinate de misiunile pe care le au de îndeplinit. În Uniunea Sovietică, care este situată între 45° latitudine nordică și regiunea polară, sateliții de acest tip sînt preferați pentru temeiuri practice foarte precise. Cu ajutorul lor a fost creat sistemul „Orbita", cuprinzînd sateliții de comunicație „Molnia" și stații de recepție răspîndite pe tot teritoriul Uniunii Sovietice. Începînd de la 23 aprilie 1965 au fost plasați pe orbită 19 sateliți de tip „Molnia 1"

TELEFONUL NOSTRU CEL DE TOATE ZILELE

Antena unui satelit de telecomunicații „Intelsat": o nouă „centrală" spațială se pregătește să-și ia zborul.

avînd o perioadă de revoluție de aproape 12 ore.

„Molnia 1", de la înălțimea de 40 000 de kilometri, „acoperă" teritorii imense ale Pămîntului, îndreptînd torentul de informații către stațiile terestre pentru legături cosmice. La început, întreaga cantitate de informații se transmite pe căi electronice ca un „buchet" și abia pe Pămînt se filtrează, împărțindu-se în „componente" de televiziune, telefonice și telegrafice.

Satelitul asigură, la o rotație, legătura între oricare punct de pe teritoriul Uniunii Sovietice cu Europa și Asia, iar la următoarea rotație — între partea europeană a U.R.S.S., America Centrală și America de Nord. El apare deasupra teritoriului pe care îl deservește la una și aceeași oră, lucru foarte important și comod pentru comunicații și emisiuni de televiziune.

Acum, în Uniunea Sovietică ia naștere a treia generație de sateliți de comunicații, „Staționar 1" care se vor deplasa pe orbite sincrone.

Perspectivele sateliților de telecomunicații sînt infinite. În viitor — afirmă specialiștii — omenirea își va făuri „un sistem general de telecomunicații", deși în zilele noastre acest lucru pare încă a fi fantastic de complicat. Zeci, poate, *zute* de sateliți, evoluînd pe diferite orbite deasupra Pămîntului, vor juca rolul principal în cadrul acestui sistem. Cu ajutorul lui oamenii se vor putea chema instantaneu unii pe alții, oriunde s-ar găsi: acasă, în concediu sau în vreo expediție îndepărtată. Apăsînd pe diferite butoane ale televizorului oamenii vor avea posibilitatea să urmărească programul posturilor de televiziune din oricare oraș al lumii. Savantul, lucrînd în laboratorul său, va putea consulta, cu ajutorul unui satelit de legătură, lucrările științifice din oricare bibliotecă, universitate sau institut de cercetări științifice de pe oricare continent. Frumoase vremuri vor fi acelea în care cerul va fi atît de „transparent", iar distanțele reduse la zero!

Cu ce participă cercetarea românească la dezvoltarea telecomunicațiilor?

Ne răspunde dr. ing. SOFRONIE ȘTEFĂNESCU, directorul Institutului de cercetări pentru telecomunicații

Cercetarea științifică românească în domeniul telecomunicațiilor este angajată într-un amplu efort creator pe care-l impun necesitățile dezvoltării multilaterale a serviciilor transmiterii informației — servicii de importanță vitală pentru mersul înainte al întregii economii națio-

mixtum compositum

(Urmare din pag. 155)

perfectă satisfacție. Singurul dezavantaj: reperează, *dar nu repară...*

TV-BĂNCI

O bancă din Los Angeles a inaugurat un sistem care, dacă nu va face imposibil, oricum va îngreuia simțitor atacuri armate împotriva casierilor. Motivul? Fotografia vorbește de la sine.

UMOR
DE PESTE HOTARE

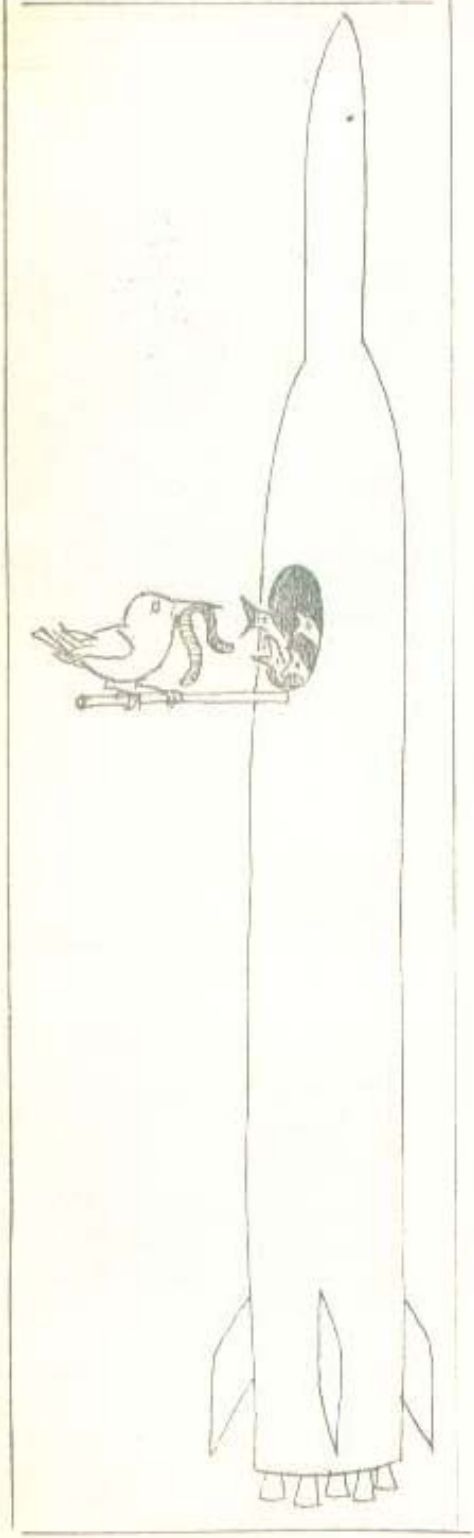

TELEFONUL NOSTRU CEL DE TOATE ZILELE

nale. Această cercetare este subordonată obiectivelor precise ale actualului plan cincinal. În cursul acestuia se *prevede instalarea unui număr de linii telefonice aproape dublu în raport cu cincinalul precedent, iar automatizarea liniilor interurbane urmează să se extindă simțitor*. În acest ansamblu de preocupări, cercetării îi revine misiunea de a contribui în chip esențial la îmbunătățirea calității unor produse și servicii. Una din căi, în această direcție, o constituie elaborarea de echipamente electronice moderne și eficiente pentru utilizarea intensivă a rețelelor telefonice și telegrafice.

O amplă activitate de cercetare s-a desfășurat în cadrul institutului nostru în vederea elaborării unor echipamente telefonice multicanale, care să permită folosirea intensivă a liniilor telefonice, respectiv să permită *efectuarea simultană a mai multor convorbiri pe același fir*. Aceste echipamente au fost astfel concepute încît să țină seama de specificul rețelelor telefonice din țara noastră și de prevederile de dezvoltare.

Una din realizările mai importante ale cercetătorilor noștri în acest domeniu poate fi considerată *elaborarea sistemului telefonic de 60 de canale*. Stațiile de amplificare intermediare ale acestui echipament trebuie dispuse la distanțe mai mici de 10 km și este evident că în acest caz ele nu mai pot fi dispuse numai în localități și clădiri special amenajate în acest scop, așa cum s-a procedat cu echipamentele de tip mai vechi. Pentru a se rezolva această problemă s-au construit stații speciale subterane.

Soluția e la prima vedere simplă, dar a dat naștere la destule complicații, ținînd seamă că locul personalului de întreținere a trebuit să fie luat de... automate. Stațiile alimentate electric de la distanță sînt *telecomandate, telemăsurate și telesupravegheate*. Astfel, stația directoare (principală) poate avea în subordine opt stații nedeservite de personal. De la stația principală se pot face „interogări" privind funcționarea celor din subordine, inclusiv măsurători la distanță privind parametrii principali. Orice defecțiune sau încercare a unei persoane străine de a umbla la echipamentul stațiilor se anunță automat la stația principală.

Un număr important de trasee au fost echipate cu astfel de stații, care s-au dovedit deosebit de avantajoase din punct de vedere economic.

O altă preocupare importantă o constituie *utilizarea calculatoarelor în planificarea rețelei telefonice*. Unui nespecialist îi este, fără îndoială, greu să-și imagineze complexitatea acestei rețele, totuși poate concepe ce înseamnă, de exemplu, o rețea cu peste 200 000 de abonați în care *fiecare* abonat trebuie să aibă posibilitatea să vorbească cu toți ceilalți. Este evident că o planificare nejudicioasă a acestei rețele duce la cheltuieli suplimentare însemnate. O primă evaluare a economiilor ce se pot aduce utilizînd calculatoarele electronice se apreciază la circa 25% din costul total, ceea ce, evident, înseamnă foarte mult.

Cercetarea în domeniul radioteleviziunii a fost orientată către echipamente de înaltă valoare tehnică ce urmează a fi fabricate în țară. Printre realizările pe acest plan se situează translatoarele de televiziune de diferite puteri, care au rostul de a asigura *posibilitatea transmiterii programelor TV pe întregul teritoriu al țării*.

O altă preocupare importantă o constituie crearea de echipamente moderne pentru transmiterea de date.

Prin nivelul și calitatea preocupărilor sale, cercetarea științifică românească în domeniul telecomunicațiilor se încadrează în efortul mondial consacrat intensificării și accelerării circulației informației.

UMOR

D. NEGREAGAN

-NE SUNĂ MÎNECÎND PRIMIM PENSIA...

-DEZONOREAZĂ-MĂ, DOMNULE!

-MAȘINĂ NU, VILĂ NU,
DE CE-ȚI TREBUIE NEVASTĂ?

1001... RIVALITĂȚI

de Ilie ȘERBĂNESCU

Încă în primii ani ai deceniului viitor — prevăd observătorii economici occidentali — 60-70 la sută din întreaga producție a lumii capitaliste urmează a fi rezultatul activității a **numai** 300 de companii-gigant: așa-numitele „societăți multinaționale". Produs al puternicei concentrări și centralizări a capitalului și producției, aceste companii, devenind deosebit de mari, vizează nu o piață externă sau alta, ci piața occidentală în ansamblul ei, nu o activitate într-un domeniu sau altul, în relizarea unui produs sau altul, ci o activitate extrem de diversificată, prin care să-și impună dominația pe piețele mai multor produse, mai multor ramuri deodată.

Dispare concurența în condițiile unui asemenea grad de „monopolizare"? A dispărut concurența în industriile deja puternic „monopolizate" — aerospațială, constructoare de automobile, de calculatoare etc.? Nicidecum! Tocmai aici — demonstrează faptele — concurența este mai acerbă, miza mai mare, înfruntarea mai dură, mijloacele de luptă mai rafinate și mai penetrante. În fond, concurența prinde în mrejele ei totul. Practic, nimic — dar absolut nimic — nu scapă ocaziei de a constitui obiect de rivalitate: nici automobilele sau ceasurile; nici ordinatoarele sau untul; nici aerobuzele sau cutiile de conserve destinate consumului patrupedelor domestice; nici jucăriile sau „eminențele cenușii". Concurența este o luptă perpetuă, fără răgaz, fără menajamente. Prin dezvoltarea „giganților multinaționali", sfera înfruntărilor concurențiale se amplifică; activitatea acestora intră în conflict direct cu interesele țărilor pe teritoriul cărora acționează, inclusiv cu cele ale țărilor din care au provenit inițial companiile. Această nouă dimensiune concurențială se adaugă înăspririi confruntărilor intermonopoliste și interțări. O nouă față — poate a o mie și una — a concurenței sau... a „războiului tuturor contra tuturor".

RĂZBOAIE INDUSTRIALE: NOI MIZE, NOI ARME

În cartea „Războiul industrial" autorii Christian Jelen și Olivier Ondiette foloseau acest termen „pentru a identifica diferitele forme de conflicte, violente sau pașnice, care opun interesele industriale". Spicuim cîteva notații semnificative: „Pe măsură ce talia întreprinderilor crește, pe măsură ce tehnicile devin mai complicate, luptele care se dau în fiecare sector între diferite grupuri devin din ce în ce mai subtile și mai rafinate... Informatica și calculatoarele își fac intrarea în război. De acum înainte concurenții luptă pentru a cuceri mijloacele de luptă"; „Azi, cînd războiul industrial are loc în condițiile imperiilor financiare, miza luptei este doar mai puțin evidentă. Căutarea sistematică a celui mai mare profit realizabil și atracția puterii, pe de o parte, dominația, pe de altă parte, lupta împotriva hegemoniilor străine — iată motoarele războaielor industriale moderne"; „Astăzi întreprinderile gigantice din aceeași ramură au lăsat la o parte arma reducerii prețurilor în lupta de concurență, înțelegîndu-se între ele asupra fixării prețurilor la un nivel care să le maximizeze, deopotrivă, profiturile"; „Dar faptul că războiul cu ajutorul prețurilor bate în retragere nu implică sfîrșitul războiului: el capătă forme noi, mai elaborate, și continuă, în fond, cu o intensitate sporită"; „Una din aceste forme noi este reducerea costurilor de producție. Firma care realizează costurile cele mai scăzute și profiturile cele mai ridicate are o poziție dominantă pe piață"; „O altă formă este inovația. Dar pentru aceasta e nevoie de inventatori. Așa se explică evînătoarea de creiere la care se dedau marile societăți. Politica inovației este o armă ascunsă... Iată de ce ea generează spionajul industrial"; „Iar acolo unde bătălia este violentă și unde numărul mic al rivalilor exclude scăderea prețurilor,

Sub titlul «Pot Statele Unite să concureze? O politică dură a „momelii şi bîtei" pentru a face faţă competiţiei», revista americană „Newsweek" a publicat un articol ce reflectă neliniştea resimţită în S.U.A. de rivalitatea comercială a „partenerilor" vest-europeni şi japonezi.

Can the U.S. Compete?

A Tough, New Carrot-and-Stick Policy of Trying Harder

The Japanese official was politely regretful. "Raw materials, yes," he told the New York businessman, "we would very much be interested in buying more raw materials. But American manufactured products—well, if only the quality were more dependable . . ."

The British journalist snorted. "When did you last see a 'Made in America' sign?" he said. "Refrigerators, washing machines, freezers—the Italians have taken over."

"To a Detroit auto man, small means cheap," complained the California driver. "GM builds fine small cars somewhere else, like the Opel in Germany. But for some crazy reason, they can't *design* as good a car in America."

For a nation long conditioned to a comfortable economic edge in the world, such comments still come as a jarring shock. But they signal a new reality, forged in a hot new competitive fire and sealed by last year's dollar devaluation: the United States is no longer the unchallenged leader in the economic world. Even after the devaluation, the nation has been put on notice to pull up its socks, mend its wasteful ways and buckle down to genuine competition with the world's new commercial powers. And for all the proud U.S. history of financial innovation, technological superiority and entrepreneurial daring, there are experts who fear that America could fail the test.

Chief among them are the men in the Nixon Administration. Indeed, Mr. Nixon's most influential aides seem committed to a twentieth-century version of mercantilism—the nationalistic policy of buttressing political strength with economic muscle by subsidizing production and exports, discouraging imports and hoarding the resulting trade surpluses. As far back as Adam Smith's day, mercantilism was exposed as a logical fallacy. But as Mr. Nixon's men see it, that in effect is the way the trading game is being played, and they will play that way, too—until everyone can agree to change the rules and behave sensibly.

Accordingly, the Administration has enacted a set of tax credits and subsidies for industry in an effort to stimulate American exports. It has moved to curb imports by persuading foreign countries to limit "voluntarily" their sales of textiles and steel in the U.S. It is increasing government support for civilian research and development. And above all, Mr. Nixon is moving the government into comprehensive, long-range economic planning. Herbert Stein, declared Treasury Secretary John Connally in a major policy speech in New York last month, foreign economic policy must receive "the same intensive effort which, until now, has been principally reserved for foreign military and political policies."

Can the U.S. compete on its fully in the new trading world? The question is vast and complex, and final answers must be in for a decade or more. But recent experience hasn't been encouraging. Between 1960 and 1970, the U.S. share of world exports actually declined, from 16 per cent to about 14 per cent. By 1970 this country was actually exporting a smaller percentage of its manufactures than it had ten years earlier, and West Germany had replaced the U.S. as the world's largest exporter of manufactured goods. At the same time, imports were skyrocketing, rising by 25 per cent between 1967 and 1968 alone. By the late 1960s, Americans were buying an unprecedented volume of their products from overseas suppliers. Almost 100 per cent of all tape recorders and 35-mm. still cameras, 70 per cent of the radios, 45 per cent of the sewing machines, 40 per cent of the glassware and more than 15 per cent of all the automobiles sold in the U.S. now come from abroad. And the U.S. balance of trade, reflecting all these trends, tilted from the hefty surpluses of the early 1960s to the $2.9 billion deficit recorded last year—the first American trade deficit since the late nineteenth century (effect, page 33).

A Bid to Snip the Tide

To be sure, the huge trade surpluses of the 1950s and early 1960s were by definition abnormal, it flowing the postwar reconstruction of Europe and Japan. As vice president Edward Littlejohn of Pfizer, Inc., put the current case to Newsweek's Stephen E. Cole, "You can't say that we've fallen behind but that the balance of the world is restored." Still, the newly fearful competitive forces tend to trigger explosive responses. In the U.S., for instance, the

1001... RIVALITĂŢI

publicitatea devine una din armele principale ale luptei de concurenţă, îndeplinind rolul unui bastion puternic care apără poziţiile monopoliste".

CURSA PE PATRU ROŢI CONTINUĂ

Trecerea, în urmă cu cîţiva ani, a vicepreşedintelui companiei „General Motors," Knudsen, la „Ford", în postul de preşedinte, a produs fiori reci în consiliul de administraţie al lui „General Motors". Dl. Knudsen trecea la adversar cu toate secretele pe care le oferea postul său, cunoscînd toate punctele forte dar şi slăbiciunile companiei. Lupta dintre cei doi giganţi avea să sporească în disputarea celor trei pătrimi din piaţa americană de automobile pe care au acaparat-o împreună. „General Motors" — cu o cifră de afaceri superioară bugetului oricărei ţări capitaliste (cu excepţia S.U.A.) — continuă să deţină, deocamdată, supremaţia. Din înfruntarea giganţilor americani, în pierdere au ieşit... monopolurile vest-europene. Faptul că acestea produc în prezent cam acelaşi număr de automobile cît S.U.A., este pe undeva o imagine înşelătoare. Companiile americane şi-au extins expansiunea pe piaţa vest-europeană, unde au ajuns să deţină 33% din producţia de automobile vest-germană, 17% din cea franceză, 51% din cea britanică. Totuşi, «Ford,» «General Motors», «Chrysler» sînt neliniştiţi. Henry Ford jr. trage semnalul de alarmă: „Cei mai importanţi dintre concurenţii noştri au devenit japonezii". Niponii produc în prezent peste 6 milioane de automobile, din care o treime pentru export (cele mai multe cu destinaţia S.U.A.).

PEARL HARBOUR TEHNOLOGIC?

„I.B.M." („International Business Machines Co") — „suveranul informaticii", cum este denumită adesori compania în literatura economică occidentală — deţine 70% din piaţa de ordinatoare a S.U.A. şi predomină, cu excepţia Angliei, în toate ţările vest-europene. Primul concurent, tot o companie americană, trebuie să se mulţumească numai cu 6% din piaţă. Cît priveşte monopolurile vest-europene, cifra de afaceri totală a acestora abia reuşeşte să întrecă... profiturile anuale realizate de „I.B.M." Rivalii nu par totuşi să se fi resemnat. Şi evantaiul ripostelor este divers. Ei pun acum accentul pe producţia acelor tipuri de ordinatoare în care „suveranul" se dovedeşte mai puţin pregătit şi agresiv. „Control Data Corporation", considerînd că «I.B.M.» „frizează monopolul", îl acuză public pe „suveran" de „concurenţă neloială", antrenînd chiar Departamentul american al justiţiei într-un proces contra «I.B.M.» Dar, mai ales pe calea fuziunilor se pare că rivalii încearcă o replică mai substanţială: astfel şi-au unit forţele „Honeywell" „General Electric" (formînd al doilea grup ca importanţă), precum şi companiile „Control Data" (americană), „I.C.L." (britanică), şi „C.I.I." (franceză). Şi în acest domeniu cursa continuă. Din urmă sprintează puternic, japonezii. Aceştia sînt de pe acum cei mai bine situaţi în ce priveşte mini-ordinatoarele. În 1970, „Fujitsu" — singurul producător nipon care funcţionează pe bază de licenţă proprie (neamericană) — a reuşit să străpungă piaţa americană. La numai un an de la acest eveniment, John Connally, fostul ministru de finanţe al S.U.A., arătînd unui vizitator ordinatorul de pe propriul său birou, exclama: «Credeţi că este „I.B.M." sau „Honeywell"? Ei bine, nu este nici „I.B.M." nici „Honeywell". Este un ordinator japonez. Sîntem victimele unui adevărat Pearl Harbour tehnologic».

CĂSĂTORIA „DUNLOP"-„PIRELLI" ŞI NECAZURILE LUI „GOODYEAR"

Pentru marea companie americană „Goodyear" (în traducere „an bun") nu este un simplu joc de cuvinte faptul că în 1971 a cunoscut un „bad year" (an rău). Dacă pînă în prezent puternica sa poziţie pe piaţa occidentală a cauciucului prelucrat făcea să existe o corespondenţă aproape deplină între bilanţurile ei anuale şi denumirea pe care o poartă, anul trecut pare să fi consemnat o sensibilă zdruncinare a acestei „corespondenţe". În 1971 a devenit efectivă fuziunea, proiectată mai demult, a principalilor ei concurenţi europeni: compania britanică „Dunlop" şi cea italiană „Pirelli", ameninţînd serios poziţiile lui „Goodyear" (3 miliarde dolari). Nu este singurul caz în care „suveranii" nu pot dormi liniştiţi. Fuziunile — ca armă pentru a lupta împotriva dominaţiei „atotputernicilor" — constituie practica cea mai uzitată. În Franţa, numai în rîndul primelor 500 de mari companii s-au înregistrat, în cursul ultimilor 20 de ani, peste 1 200 de fuziuni în vederea sporirii forţei concurenţiale a monopolurilor franceze. În R.F.G., numărul anual al marilor fuziuni a crescut, ajungînd în 1970 la 305 faţă de numai 15 în 1958. Pe baza acestor fuziuni, ierarhia monopolistă cunoaşte permanente restructurări. În fiecare an, revista americană „Fortune" publică un clasament al marilor companii americane şi neamericane. Printre cei 200 de giganţi neamericani se numără în prezent 51 de monopoluri japoneze — în rîndul cărora ritmul fuziunilor este deosebit de marcat — în timp ce big businessul britanic — rîndva în fruntea ierarhiei neamericane — a rămas cu numai 46 de reprezentanţi.

UNDE E „CONSUMATORUL SUVERAN"?

Pentru promovarea expansiunii, monopolurile folosesc orice mijloace. În condiţiile uriaşelor cheltuieli făcute pentru inventarea, lansarea şi comercializarea produselor noi — care reprezintă o parte însemnată din cele existente pe piaţă — neasigurarea prealabilă, cel puţin într-o anumită măsură, a desfacerilor înseamnă eşec, faliment. Compania „Ford" a cheltuit pentru cercetare şi comercializare în vederea lansării pe piaţă a modelului „Mustang" 60 milioane dolari, iar trustul „I.B.M.", 5 miliarde pentru lansarea generaţiei a III-a de ordinatoare. Într-o atare situaţie, monopolurile trebuie să facă totul pentru asigurarea debuşeului, dictînd consumatorului — după cum spune economistul american J.K. Galbraith — ce, cît şi cînd să consume. Combătînd teoriile despre „consumatorul suveran", Galbraith vorbeşte, în acest sens, de întronarea „suveranităţii producătorului" şi de înlocuirea de către acesta a consumatorului în calitate de opţiant de ultimă instanţă.

Un sistem tot mai întrebuinţat de marile monopoluri, în beneficiu propriu, este desfacerea pe bază de „leasing". Ordinatorul, de pildă, nu mai este vîndut prin plata integrală directă sau pe credit, ci este doar

închiriat pe termen lung, rămînînd proprietatea firmei producătoare. Chiria plătită în cote, periodic, reprezintă costul acestuia. Totul pare a fi în avantajul clientului, întrucît el pare, astfel, degajat de eforturi financiare deosebite pe termen scurt, atît în vederea procurării cît și a schimbării ordinatorului. În fapt însă beneficiul aparține mai degrabă celui ce închiriază și, în special, marilor companii. Numai acestea au posibilitățile financiare de a-și plasa produsele pe bază de „leasing"; ele oferă acest „avantaj", „incluzînd" de regulă în valoarea chiriei și întreținerea și „service"-ul ordinatorului, pe care tot ele le asigură. În acest mod, companiile-gigant au posibilitatea de a elimina de pe piață atît producătorii mai mici (care nu sînt în măsură de a folosi sistemul „leasing"), cît și firmele specializate în desfacerea și întreținerea ordinatoarelor, asigurîndu-și totodată un debușeu viitor, relativ cert, produselor lor. Extinzîndu-și dominația din domeniul producției și în domeniile desfacerii, întreținerii și „service"-ului, marile companii producătoare nu numai că încasează beneficiile din aceste domenii, dar îi și „leagă" de ele pe clienți în tot ceea ce privește procurarea și utilizarea ordinatoarelor. Și astfel, calea spre impunerea unor prețuri mai ridicate este deschisă... Sînt exact modalitățile ce au fost folosite de trustul „I.B.M." pentru a-și consolida dominația. Folosindu-se de poziția dominantă de pe piața producției, „I.B.M." s-a infiltrat, totodată, pe canalele desfacerii, distribuției și întreținerii calculatoarelor, și, folosind masiv sistemul „leasing", a impus o serie de condiții clienților, în urma cărora peste 85% din ordinatoarele sale sînt închiriate și nu vîndute.

SÎNTEM BANCĂ SERIOASĂ: AVEM PERUCI!

La rîndul lor, marile bănci, în căutare de bani, lansează diverse „momeli" pentru a atrage fonduri de pe piață în scopul lărgirii disponibilităților proprii: mici cadouri sînt oferite deponătorilor în funcție de sumele depuse. Pentru un depozit de 5 000 dolari, de exemplu, giganții bancari americani acordă o perucă sau un disc. Scopurile vizate în fapt: atragerea fondurilor aflate în păstrarea băncilor mai mici, care nu au posibilitățile financiare

O dovadă concretă a faptului că societățile americane au motive de prevedere: iată un important transport de automobile japoneze descărcate în portul Los Angeles. „Invazia japoneză" pe piața americană a automobilelor amenință marile companii americane „Ford", „General Motors", „Chrysler". Henry Ford jr. trage semnalul de alarmă: „Cei mai importanți dintre concurenții noștri au devenit japonezii".

1001... RIVALITĂȚI

necesare pentru acțiuni similare; obținerea unor importante beneficii prin plasarea în afaceri cu dobînzi ridicate a fondurilor obținute astfel; grăbirea în acest mod a procesului de „înghițire" a băncilor mai mici.

Dar folosind această modalitate, marile grupuri bancare n-au făcut decît să „fure" pur și simplu o idee mai veche a monopolurilor producătoare de detergenți, cu experiență îndelungată în „ademenirea" consumatorilor. Cînd societatea americană „Procter and Gamble" a debarcat în Franța în 1957, concurența s-a transformat imediat într-un adevărat război. Compania americană a lansat „Bonux" în cutii ce conțineau cadouri. În mai puțin de doi ani, „Bonux" a pus mîna pe 12% din piață. În fața succesului lui „Bonux", gigantul anglo-olandez „Unilever" a încercat să pătrundă pe piața detergenților conținînd cadouri, lansînd „Primo". El a cunoscut un eșec în fața rivalului său american, făcînd greșeala de a oferi detergenți în pachete mai mari decît cele conținînd „Bonux", nesocotind faptul că gospodinele, „interesate" din curiozitate de cadouri, preferau să cumpere mai multe pachete mici.

Și pe deasupra tuturor acestor mijloace... publicitatea. Un singur exemplu, dar deosebit de sugestiv, tot din domeniul detergenților... În 1952, „Persil" spăla „alb"; peste cîțiva ani spăla deja „mai alb". În schimb „Lava", după ce a spălat „la fel de alb", a ajuns să fie „unicul detergent" care reușește să spele „atît de alb". Și toate acestea sînt nimic. „Bonux" este „superalbitor", „Sunil" adaugă „strălucire la albeață", iar „Ala", pur și simplu, „devorează petele"...

OBIECTE FURATE: PĂPUȘI, WHISKY ȘI... CLIENȚII ENCICLOPEDIEI BRITANICE

Există și alte mijloace de a rezolva rivalitățile cu concurenții. Nedezmințindu-și renumele, autoritățile portugheze au rezolvat în felul următor o dispută a propriilor producători de jucării cu cei străini, care, mai competitivi, desfăceau jucăriile pe piața portugheză la un preț mai scăzut: păpuși în valoare de peste 50 000 de dolari au fost pur și simplu răpite din magazine, zăcînd apoi ascunse cîteva luni în vagoane de marfă și depozite. Cazul nu pare a fi singular. Numai într-un an (1 iulie 1969 — 30 iunie 1970), FBI-ului i s-au adus la cunoștință peste 20 000 de cazuri de furturi în traficul american de mărfuri. Ceea ce îngrijorează este că faptele par să impună concluzia că cel puțin 75% din aceste furturi sînt executate avînd la bază un „contract" prealabil. Anumite întreprinderi lansează comanda unor bande de gangsteri și acestea organizează furturi în dauna unui concurent sau altul. Se consideră că numai astfel pot fi explicate anumite furturi: dacă whisky-ului sau țigaretelor li se poate asigura relativ simplu desfacerea în diverse baruri sau restaurante, cum s-ar putea asigura debușeul barelor de cupru, tablei de zinc etc.?

Nici o modalitate nu este ignorată. Spionajul industrial se află la loc de cinste. Sînt furate secrete asupra tehnologiilor de fabricație, strategiilor de desfacere a produselor, modului de organizare și gestiune etc. Trei salariați ai filialei americane a ediției „Encyclopaedia Britannica" au copiat aproape 3 milioane de adrese ale clienților (înregistrate pe o bandă magnetică) și le-au pus la dispoziția concurenței. Pierderile societății: peste 4 milioane dolari. În Marea Britanie a fost furat, într-un mod spectaculos, programul pe baza căruia urma să se înființeze unul din cele mai mari complexe informaționale din Anglia, acela al companiei „British Overseas Airlines Corporation". Pierderile totale de pe urma spionajului industrial în S.U.A. sînt apreciate la peste 4 miliarde dolari numai într-un singur an.

CONFRUNTAREA... „SFIDĂRILOR"

Înfruntările concurențiale se string și răbufnesc la nivelul relațiilor dintre țările capitaliste. Ar fi, realmente, imposibilă chiar și numai enumerarea confruntărilor interoccidentale. Ele relevă o permanentă luptă pentru dobîndirea de piețe, ce are loc pe baza restructurărilor continue din raporturile de forțe. Cîndva dominante în producția și comerțul capitalist, S.U.A. se văd tot mai puternic concurate de țările vest-europene și Japonia. Este de ajuns să fie evocate acuzațiile reciproce, pentru a sugera conflictele concurențiale interoccidentale. Atacurile americane la adresa Pieței comune se referă la discriminările — decurgînd din „regula preferinței comunitare" — impuse de această organizație produselor americane, în special celor agricole. Piața comună răspunde, ridicîndu-se împotriva privilegiilor dolarului în sistemul valutar occidental și acuzînd S.U.A. de faptul că, prin investițiile masive făcute în țările vest-europene, au dobîndit posibilități superioare de a le face concurență, impunîndu-și condițiile chiar din „interiorul" piețelor vest-europene. Într-adevăr, de unde în 1958 investițiile directe americane în Piața comună abia atingeau 2 miliarde dolari, ele trec în prezent de 11 miliarde.

Literatura economică vest-europeană mai vorbește încă, în acest sens, de „sfidarea americană". Dar în condițiile deteriorării pozițiilor dominante americane, ale devalorizării dolarului și, mai ales, în perspectiva lărgirii Pieței comune, unii economiști occidentali vorbesc, dimpotrivă, de eventualitatea unei „sfidări vest-europene". Ținînd însă cont de puternica și continua expansiune externă japoneză — pe calea exporturilor și în ultimul timp, a investițiilor directe în străinătate — tot mai des pot fi întîlnite referiri și la „sfi-

darea nîponă". Confruntările economice, comerciale, monetare, se anunță și mai dure și mai acute, acestea urmînd, prin reflex, a fi resimțite în planul relațiilor politice.

Se adaugă „sfidarea societăților multinaționale", acele aproximativ 300 de monopoluri-gigant, despre care prognozele occidentale afirmă că vor deține în deceniul viitor aproximativ două treimi din producția întregii lumi capitaliste. Înfruntările se amplifică în contextul proliferării acestui tip de monopoluri. Profesorul american Jack Behrman își intitulează semnificativ un studiu: „Pot guvernele să facă față dragonului societăților multinaționale?" „Acestea — observă profesorul american — nu sînt cîtuși de puțin dispuse să ia în considerație interesele fiecărui guvern cu ocazia deciziilor adoptate și să hotărască în favoarea intereselor acestora. Într-un cuvînt, pe măsură ce se dezvoltă, societățile multinaționale devin o sfidare la adresa suveranității economice a autorităților din toate țările unde ele sînt instalate". Iar cunoscutul politolog și sociolog francez Maurice Duverger vede în dezvoltarea societăților multinaționale, pur și simplu, „riscul unei forme noi de capitalism sălbatic".

Una din metodele foarte uzitate pentru „lovirea sub centură", în scopul rezolvării rivalităților cu concurenții: spionajul industrial. Precum se vede, pe acest tărîm se depune un mare efort de ingeniozitate.

UMOR DE PESTE HOTARE

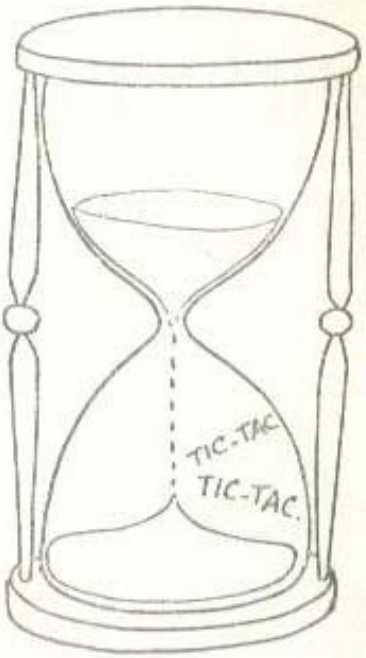

Furnicile, cultivatoare de... ciuperci

Furnica-regină surprinsă în momentul cînd recoltează miceliu de la o ciupercă comestibilă.

În lumea micilor vietăți sînt încă multe enigme pe care oamenii de știință încearcă să le elucideze cu ajutorul procedeelor moderne de investigație și analiză.

O astfel de enigmă, recent lămurită de cercetători — ne arată Michel Rouzé, colaborator științific al revistei „l'Humanité dimanche" — este și aceea a modului în care anumite specii de furnici cultivă ciuperci pentru a le folosi apoi ca hrană.

Nu e nici o exagerare cînd spunem „cultivă", pentru că, într-adevăr, ceea ce fac aceste insecte în subteranele mușuroaielor care le adăpostesc sînt culturi de ciuperci în toată accepțiunea cuvîntului.

Că multe specii de furnici se hrănesc cu ciuperci, e un fapt binecunoscut, dar ceea ce a atras în mod deosebit atenția cercetătorilor a fost modul în care aceste ciuperci ajung în mușuroi și mai ales întreținerea și dezvoltarea lor acolo, în condiții de selecționare și tratare demne de cea mai perfecționată seră concepută de oameni.

Se știe că ciupercile se înmulțesc în mod natural prin spori, pe care vîntul îi transportă la mari distanțe. Furnicile nu folosesc însă acești spori pentru culturile lor subterane, fiindu-le probabil mai greu să distingă, în stadiul acesta, specia comestibilă de cea otrăvitoare.

Ele, ca și oamenii, folosesc pentru însămînțarea micelul, *adică mici particule de țesut vegetal deja format („alb de ciupercă", după denumirea populară a cultivatorilor umani), care nu are nevoie de spori ca să se dezvolte.*

Misiunea de a procura acest micelin îi revine reginei. Cînd aceasta își stabilește cuibul ei — care se află totdeauna în mijlocul furnicarului — aduce de afară o cantitate apreciabilă de particule de țesut vegetal luate de la ciupercile comestibile. O dată introdusă în mușuroi, sămînța aceasta e luată în primire de furnicile lucrătoare, care încep s-o cultive cu ajutorul a trei substanțe chimice produse de trei glande aflate pe toracele lor.

Analizînd aceste substanțe, cercetătorii au constatat că una din ele are rolul de a proteja micelul împotriva bacteriilor care ar putea să-l atace, a doua substanță prezintă calitățile unui îngrășămînt chimic, care-i favorizează dezvoltarea, iar a treia — cea mai curioasă — are proprietatea de a bloca germinația sporilor sau a altor semințe vegetale străine de specie.

Pe această din urmă substanță cercetătorii au numit-o myrmicacină *(după etimologia cuvîntului care în vechea greacă indica „ceva specific furnicilor").*

Astfel tratate de furnicile lucrătoare în subteranele mușuroaielor, ciupercile se dezvoltă repede — chiar mai repede decît în serele aflate sub îngrijirea oamenilor specializați în aceste culturi — fără ca nici o altă specie, în afară de cea aleasă de regină, să apară acolo și fără ca alte vegetații să-i împiedice creșterea.

Substanța aceasta cu miraculoase proprietăți erbicide e folosită dealtfel și de alte furnici care nu se hrănesc cu ciuperci, ci cu diferite grîne rămase pe cîmp după strîngerea recoltelor. Blocînd germinația boabelor cu ajutorul myrmicacinei, ele își conservă hrana depozitată în furnicar timp îndelungat.

Puterea de acțiune a acestei substanțe „specifice furnicii", cum spuneau vechii greci — care, deci, o cunoșteau — a fost demonstrată printr-o experiență foarte simplă: s-a introdus în două borcane pulpă proaspătă de prune — aproximativ 100 de grame în fiecare — și peste conținutul unuia din aceste borcane s-au presărat două centigrame de myrmicacină extrasă din glandele toracice ale furnicilor. Peste trei săptămîni conținutul acestui borcan se prezenta la fel de proaspăt și de intact ca la început, în timp ce conținutul celuilalt era total degradat de agenți ai fermentării și descompunerii.

E adevărat că insectele au apărut pe pămînt înaintea omului și că evoluția lor a inclus sute de milioane de ani; e adevărat că multe din tainele evoluției biologice au fost lămurite de oamenii de știință, dar cum au ajuns furnicile — care dealtfel nu sînt singurele insecte chimiste — să folosească secrețiile lor glandulare într-o producție rațională de elemente nutritive rămîne încă o enigmă pe care cercetătorii moderni se străduiesc s-o descifreze.

I. VUL.

De cînd se poartă rochia-pantalon?

Rochia-pantalon a fost inventată de un croitor parizian, în anul 1910. S-a răspîndit repede în toată Europa, dar n-a reuşit să se „împămînteneacă" nicăieri, din cauza moraliştilor care au combătut-o cu dîrzenie. În Bucureşti, moda aceasta n-a durat decît o singură zi. Un croitor din Calea Victoriei, preluînd invenţia pariziană, a scos pe stradă, într-una din zilele toamnei anului 1911, cîteva femei-manechin, cu rochii-pantaloni, pentru „popularizare", dar acestea au fost pur şi simplu fugărite de către trecători, bietele de ele abia putînd scăpa nebătute. Tot

în acea vreme, la Berlin, un patron de restaurant a fost dat în judecată pentru că îmbrăcase chelneriţele localului său cu rochii-pantaloni. În Franţa, problema a ajuns să fie discutată de Academia de medicină din Paris, care, la 11 august 1911, a ţinut o şedinţă specială, rezervată comunicării profesorului Dèbove. Concluzia înaltului for: *rochia-pantalon corespunde configuraţiei anatomice a femeii, deci opoziţia care i se face de către pretinşii moralişti n-are nici un temei.* Totuşi moda n-a prins şi au trebuit să mai treacă două decenii pentru ca să aibă şanse de reuşită. Două femei celebre — artista de cinematograf Marlene Dietrich şi aviatoarea Amelia Earhardt, care a zburat singură peste Atlantic — au îmbrăcat, atît în timpul activităţii lor profesionale, cît şi pe stradă, pantaloni bărbăteşti, deci ceva mai mult decît „scandaloasa" rochie-pantalon. Aceasta s-a petrecut în anul 1932 şi de atunci pantalonul n-a mai fost hulit, femeile îmbrăcîndu-l fără a mai fi blamate.

4 desene de ANDO
1.000
ANDO
ANDO
STUDIO
ANDO
RODAJ
ANDO
FUMOR

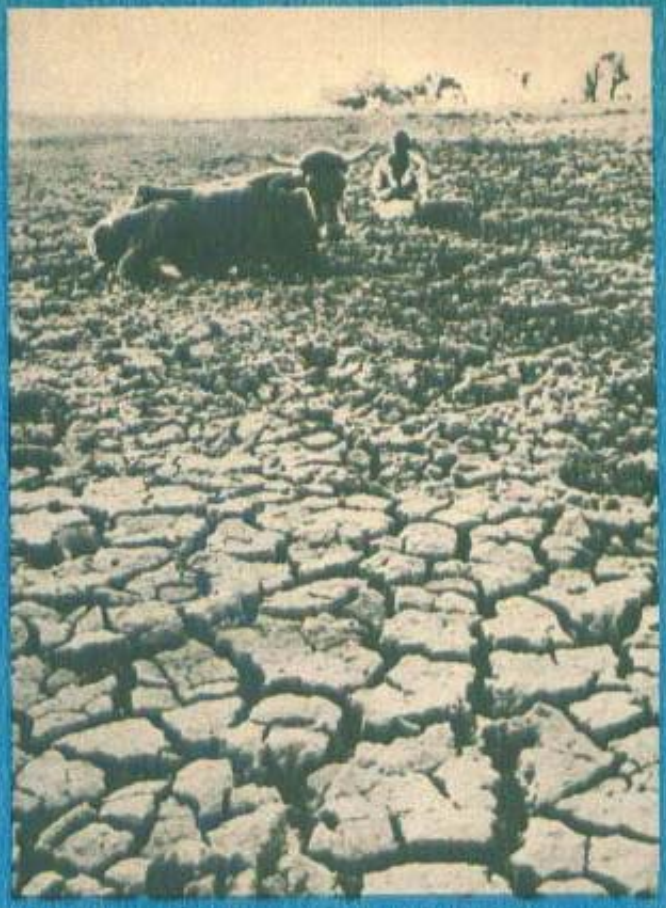

Omul a ajuns pe Lună, lăsînd probleme vitale de pe pămînt nerezolvate. În fotografii: astronautul Edwin Aldrin pe suprafața Selenei (stînga) și un peisaj pămîntean caracteristic subcontinentului asiatic — oameni înfometați și vaci cărora li se pot număra coastele.

REVOLUȚIA TEHNOLOGICĂ — viteză, informatică și politică internațională

de Silviu **BRUCAN**

REVOLUȚIA TEHNOLOGICĂ

Societate tehnologică, revoluție tehnologică, decalaj tehnologic — iată cîteva dintre noțiunile care au devenit atît de frecvente în literatura social-politică actuală, încît mînuirea lor cu dexteritate constituie un fel de criteriu de calificare a autorilor pe scara «modernității». În Occident, aceste noțiuni la modă au răzbit și în jurnalistică, iar «la société technologique» a lui Jacques Ellul își dispută sufragiile cu «post-industrial society» a lui Daniel Bell.

Această febră tehnologică apare oarecum explicabilă dacă ținem seama că în ultimii douăzeci și cinci de ani țările industrializate au intrat în era avioanelor cu reacție, a rachetelor și sateliților artificiali, a forței nucleare și a terorii nucleare, a mașinilor electronice de calcul și de automatizare, a superautostrăzilor și super-market-urilor, pentru a nu mai vorbi de poluarea mediului înconjurător, criza urbană și profundele consecințe sociale ale acestor transformări rapide.

În secolul nostru, viteza comunicațiilor a sporit de 10^7 ori, viteza călătoriilor, de 10^2 ori, viteza de mînuire a datelor, de 10^6 ori, resursele energetice, de 10^3 ori. Forța de distrugere a armelor a crescut de 10^6 ori, iar ritmul de creștere a populației de 10^3 ori în comparație cu ceea ce a fost în urmă cu o mie de ani.

Tehnologia viitorului ne rezervă noi surprize. Viitorologii prezic arme și mai distrugătoare, față de care cele din anii '40 și '50 vor fi considerate «model T» (referire la primul model de automobil Ford): dacă în prezent se spune că ne aflăm în era nucleară, în următorii treizeci de ani vom trece în era cibernetică, în care industria de mașini electronice va deveni industrie de bază așa cum este astăzi cea energetică. Costul stringerii, stocării și transmiterii datelor va scădea în asemenea măsură, încît ceea ce numim astăzi «revoluția informațiilor» prin folosirea computerului va deveni procedeu curent. Faptul că toate informațiile vor fi atît de rapid puse la dispoziția guvernelor, le va permite să examineze diferite programe și situații curente, să inițieze rapid noi programe sau să le modifice pe cele vechi, iar apoi să studieze rezultatele lor aproape imediat. Guvernele vor putea struni schimbările și sistemul economic și social la fel cum un pilot își strunește avionul sau un șofer automobilul său.

În mod evident, toate aceste schimbări produse de progresul tehnologic afectează pînă la rădăcină societățile umane și relațiile dintre ele, și numeroși autori consideră ca o problemă majoră a deceniilor următoare însăși capacitatea diferitelor națiuni, culturi și instituții de a se adapta unor transformări atît de profunde într-un timp atît de scurt.

*

Pentru prima oară în istorie putem vorbi cu adevărat despre o **politică mondială** bazată pe universalitatea informațiilor și contactelor, pe comunicații instantanee și pe omniprezența armelor moderne. Abia acum ne putem da seama că cele două războaie mondiale s-au desfășurat pe două sau cel mult trei continente și că afacerile internaționale erau reglate de un număr limitat de puteri, majoritatea omenirii neparticipînd la rezolvarea problemelor internaționale.

Deși maxima «pacea este indivizibilă» are o vîrstă respectabilă, abia astăzi, chiar și un conflict militar în cel mai îndepărtat colț al globului face pe oameni să se teamă de o conflagrație globală.

Noul armament modern racheto-nuclear are o sferă de acțiune globală și capacitatea de a atinge orice țintă de pe planeta noastră, indiferent de distanță.

Pe plan economic, cerințele comerțului exterior și ale pieței mondiale au crescut în asemenea măsură încît au devenit cri-

Supraaglomerarea urbană, efect al revoluției tehnologice, are profunde consecințe sociale. Fotografia înfățișează o autostradă suprapusă în orașul vest-german Düsseldorf, menită a evita strangularea circulației.

Noțiune creată de efectele revoluției tehnologice: smog-ul care planează înăbușitor deasupra centrelor industriale.

terii vitale în stabilirea politicii economice a statelor. În ultimii ani, ritmul de creștere a exporturilor în lume a sporit mai repede decît ritmul mediu de creștere a producției și a produsului național brut.

Chiar și noile probleme internaționale apărute sub aspectul revoluției științifico-tehnice — cum sînt primejdia unui război racheto-nuclear, cucerirea cosmosului, sursele de energie, explozia demografică, poluarea apei, aerului și scoarței terestre etc. — nu pot fi rezolvate de un stat sau grup de state, ci numai la scară globală, mondială. În consecință, politica externă a devenit cu adevărat mondială și asemenea organizații ca O.N.U., Organizația Mondială a Sănătății, F.A.O., Banca Mondială, U.N.C.T.A.D. precum și proiecte ca regimul internațional al oceanelor sau un congres mondial al dezarmării reflectă această nouă realitate. Timpul și distanța sînt astăzi anihilate prin comunicații instantanee; rapiditatea informațiilor permite în principiu ca oricine să știe orice și să fie în contact cu oricine; viteza transporturilor permite conducătorilor de state să se deplaseze grabnic pe continente îndepărtate într-un timp scurt; forțele militare pot fi dislocate cu mare repeziciune la distanțe mari.

Și totuși una dintre caracteristicile lumii noastre este marea discrepanță dintre «cosmosul tehnologic uniform», spre care tinde producția modernă, și diviziunile și antagonismele reale dintre națiunile și grupările de state existente, cu diversitatea lor de culturi, valori, moduri de trai, sisteme social-economice. Afirmarea națiunilor, în special a celor care au suferit timp de veacuri jugul colonial sau alte forme de dominație, constituie o forță motrice majoră a vieții internaționale contemporane.

În fapt, revoluția tehnologică accentuează contradicțiile de pe arena internațională. Întrucît găsește aplicații în producție cu atît mai rapid și mai eficient cu cît țara respectivă este mai industrializată, ea operează în favoarea celor mai avansate state capitaliste sub raport economic și în defavoarea țărilor în curs de dezvoltare. După cum se știe, ca urmare a secole de oprimare colonială și semicolonială, toate țările în curs de dezvoltare nu produceau la începutul

Aspect al vitezei în comunicații și informație: primul ziar din lume care va putea fi transmis în casele oamenilor prin televiziune, experimentat în Japonia de «Asahi Shimbun».

REVOLUȚIA TEHNOLOGICĂ

Politica externă a devenit cu adevărat mondială: mii de delegați din toate colțurile globului dezbat problemele dezvoltării economice la U.N.C.T.A.D.—III, în Santiago de Chile.

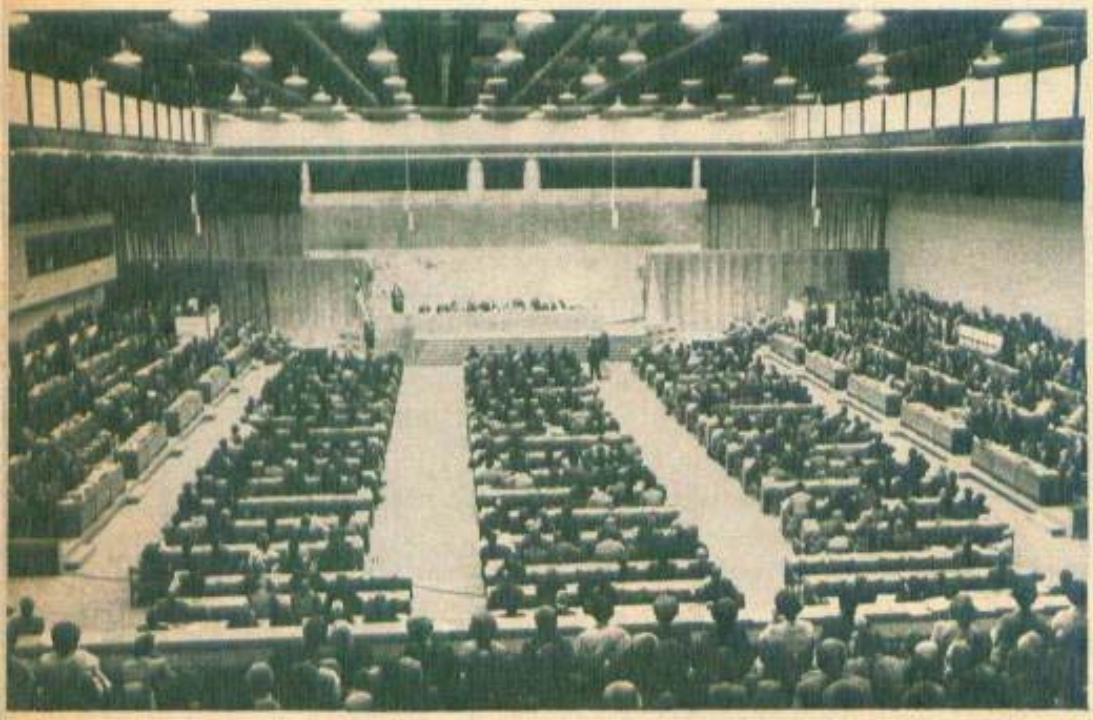

deceniului trecut decît circa 11% din producția industrială a lumii capitaliste, deși populația lor totaliza mai mult decît dublul celei a țărilor capitaliste avansate. Acum, ca rezultat al revoluției tehnologice, în loc ca decalajul dintre cele două grupări de state să se reducă, el crește: țările bogate devin mai bogate, cele sărace mai sărace. La conferința de la Lima din toamna anului 1971 a grupului celor 77 țări în curs de dezvoltare s-a arătat că, în vreme ce în deceniul încheiat venitul pe cap de locuitor în țările dezvoltate a crescut cu peste 650 de dolari, în țările în curs de dezvoltare a crescut doar cu 40 de dolari; partea acestora din urmă în exportul mondial a scăzut de la 21,3% în 1960 la 17,6% în 1970, iar datoria lor externă a sporit alarmant pînă la 60 de miliarde de dolari. Dat fiind că sumele anuale pe care aceste țări sînt silite să le plătească drept datorii (profituri, servicii și dobînzi) s-au ridicat în 1969 la 9 miliarde de dolari, iar totalul ajutorului economic nerambursabil primit a fost de 4,4 miliarde dolari, rezultă că ele au plătit mai mult decît au primit. Pe scurt, așa cum constata cu amărăciune un economist francez, săracii sînt aceia care dau ajutor economic bogaților!

Revoluția științifico-tehnică a agravat și contradicțiile dintre țările capitaliste avansate înseși. În Europa occidentală a produs alarmă faptul că în ultimii ani monopolurile americane, cu tehnologia lor superioară și imensele capitaluri de care dispun, au inundat piața vest-europeană și țin să-și stabilească hegemonia științifico-tehnică acolo. Deși partea S.U.A. în producția vest-europeană nu este prea mare, caracteristica enormelor investiții americane pe această piață constă în tendința de a acapara așa-numitele «industrii științifice» și în primul rînd electronica, de care depinde progresul tehnologic al întregii industrii. Într-un document al Pieței comune se arată că în 1970 monopolurile americane dominau 95% din circuitele integrate, 80% din producția de mașini-electronice de calcul, 30% din producția de automobile. Revista *U.S. News and World Report* scrie că această penetrație este «mai importantă și mai durabilă decît influența politică și militară exercitată de S.U.A. în Europa postbelică» și numește acest fenomen «colonialism tehnologic». Într-adevăr, marea corporație «I.B.M.» (International Business Machine) a construit șapte filiale în Europa occidentală, iar «General Electric» a achiziționat participații la trustul vest-german «A.E.G.» și a obținut controlul asupra firmelor «Bull» în Franța și «Olivetti» în Italia. Bineînțeles că această penetrație americană generează contramăsuri vest-europene, îndeosebi în cadrul Pieței comune.

În același timp, în politica economică a tuturor statelor acționează în prezent necesitatea de a achiziționa cele mai perfecționate realizări în materie de echipament industrial, brevete și procedee tehnologice. Interdependența economică și tehnologică, accentuată de concurența pe piața mondială, a devenit criteriu esențial în stabilirea politicii economice a statelor. Dat fiind rolul vital pe care-l joacă știința și aplicarea invențiilor în producția contemporană, fiecare nouă descoperire sau perfecționare în aceste domenii este resimțită în competiția economică și comercială internațională, iar statele fac eforturi deosebite pentru însușirea și aplicarea lor cît mai rapidă. Sub presiunea forței obiective a interdependenței economice și tehnologice au căzut și continuă să cadă una după alta barierele și discriminările din anii războiului rece în comerțul Est-Vest. Între marile firme industriale din Occident și țările socialiste se dezvoltă cele mai variate forme de cooperare economică și tehnologică. Uniunea Sovietică construiește în cooperare cu marea corporație americană «Mach» o uriașă uzină de autocamioane, care a cerut investiții de circa un miliard de dolari, pe malul fluviului Kama. Se știe de asemeni că România socialistă și-a pus la punct producția de automobile «Dacia» în cooperare cu uzinele franceze «Renault» și dezvoltă variate forme de cooperare cu firme vest-germane, italiene, americane etc.

Karl Marx a arătat încă cu un secol în urmă că forța determinantă a dezvoltării sociale trebuie căutată în producția și reproducția de bunuri materiale, că știința și tehnica impulsionează acest proces. Dacă pînă nu demult această teză marxistă era respinsă și etichetată în toate felurile în universitățile occidentale, acum efectele ei în viața socială sînt atît de evidente încît există un acord cvasiunanim că tehnologia modernă transformă întregul mediu în care se desfășoară politica internațională.

film

EI PE PLATOURI. MARI ACTORI CONTEMPORANI MARI VEDETE

În ceea ce ne privește, cînd vine vorba de actori
nu am dat niciodată crezare nici lui Hitchcock,
după care interpreții ar fi «o turmă de vite»
(poate nici n-a spus chiar așa sau poate că a zis-o omul la mînie),
nici teoria lui Șternberg cu «actorul —
tub de vopsea pe care îl întinzi cum ți-e placul», nu am pus-o la inimă.
După cum pe Antonioni îl iubim pentru cu totul alte motive decît chestiunea cu «actorul copac»
Cînd vine vorba de trudnica meserie histrionească,
refugiul și orgoliul nostru este Camus, acolo unde înscrie cel mai sfînt elogiu
care se poate aduce acestei condiții umane:
să ne iubim actorii dacă ar fi numai și pentru faptul că ei sînt obligați
să fie deștepți sau proști, veseli sau triști la ore fixe.
Despre «orele fixe» ale platoului de filmare s-au scris kilometri de literatură,
s-au fixat sute de legende și unele adevăruri
despre stilul de lucru, despre ticurile, obiceiurile,
năravurile și moșturile unor actori sau mari vedete.
Am avut prilejul să-i vedem pe unii «în exercițiul funcțiunii», știm cum arată un «moft»,
dar și o muncă de ocnă, am căscat și noi ochii la vedetele
care refuză să înceapă filmarea pentru că nu li s-a adus iaurtul și am rămas consternați
în fața actorului care, înainte de a-i veni rîndul, recita din Shakespeare pentru «a-și face glasul».
I-am pîndit și pe cei care improvizează cu o divină inspirație,
dar și pe chinuiții care caută zile și nopți o nuanță, o stare.
În aceste pagini nu ne-am propus să sporim publicistica de platou,
ci să vă oferim prin intermediul fotografiilor cîteva atitudini
dinaintea sau după consumarea acelor «ore fixe» de care aminteam mai sus:
actorul căutînd o soluție împreună cu regizorul său, cu echipa sa,
actorul odihnindu-se, actorul plictisindu-se de așteptare, actorul distrîndu-se etc.,
actorul înaintea sau după miracolul din care le naștere filmul,
ființa care încearcă să facă față în felul său
infernalei mașini de măcinat nervi care este platoul.

film

Înainte de a-i veni rîndul în fața aparatului, în timpul filmărilor la «Mortadella» (regia: Mario Monicelli).

Foto color TAZIO SECCHIAROLI

În timp ce coafeza are grijă de ținuta cocului lui Madame Sans Gêne, Sophia încearcă — după toate probabilitățile — să cadă de acord cu regizorul Christian Jaque.

SOPHIA LOREN

Conștiincioasă ca un soldat, Sophia Loren nu se plînge niciodată de oboseală, nu se arată sictită sau fără chef. Mai mult decît atît, găsește totdeauna o vorbă de duh sau de încurajare pentru partenerii din echipă. «Este o plăcere să lucrezi cu ea» — spune Mastroianni. Știe să profite de pauze, să se relaxeze, ca o adevărată napolitană ce este nu-și pierde vremea cu fleacuri. În fotografia de față așteaptă, împreună cu regizorul Alberto Lattuada, ca Adriano Celentano să se lămurească asupra unei replici din scenariul filmului...

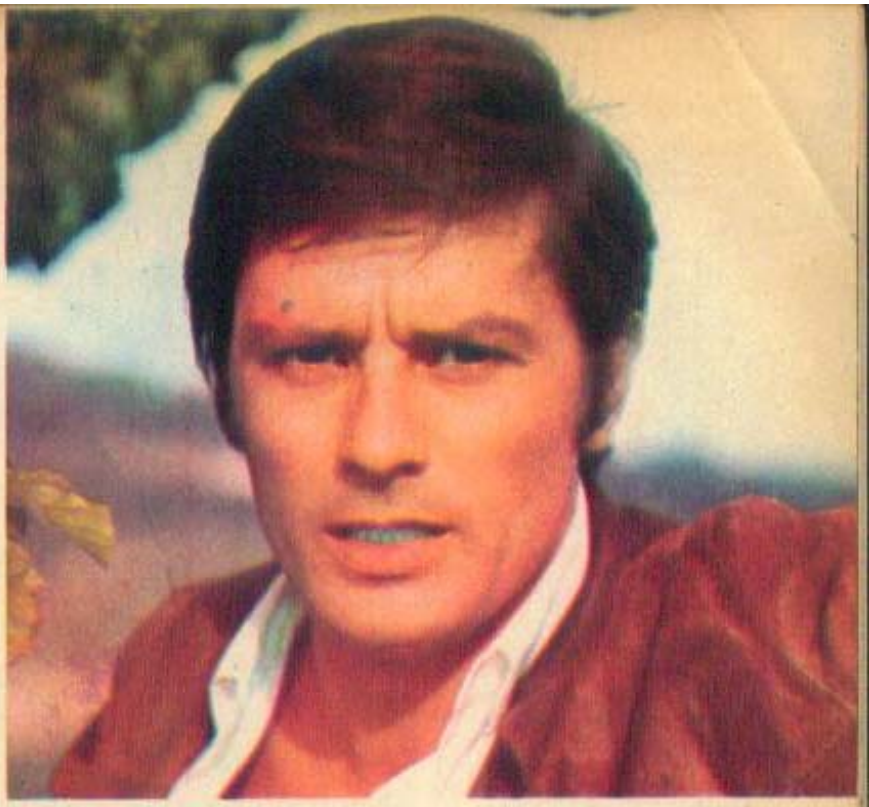

ALAIN DELON

FOTO UNIFRANCE

BRIGITTE BARDOT

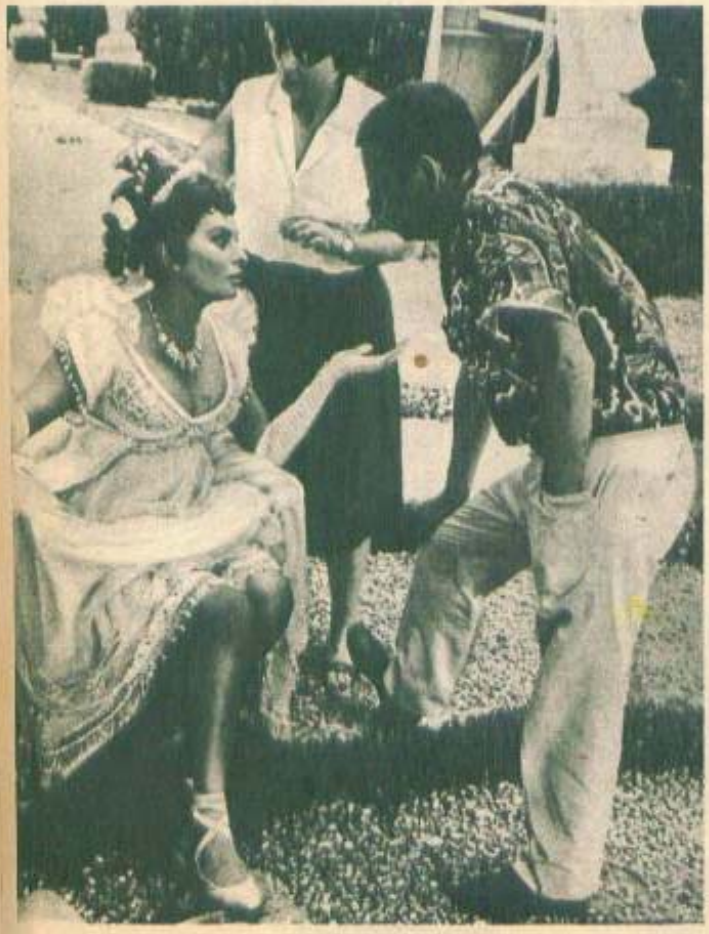

film

ALAIN DELON

Marele cineast Jean Pierre Melville îl consideră pe Delon un «interpret unic, în orice caz interpretul ideal al filmelor mele. Fără el multe din ideile mele n-ar avea niciodată un chip. Am ajuns să ne cunoaştem atît de bine, încît uneori este de ajuns să ne privim şi totul este pus la punct». Fotografia a fost realizată în timpul filmărilor la «Cercul roşu».

«Gheparzul» i-a pus actorului şi unele probleme de cascadorie, după cum se observă în fotografia de faţă realizată în timpul filmărilor într-una din pieţele oraşului Palermo. Dealtfel Delon — afirmă unii martori demni de încredere — nu se dă în lături să execute scene dificile.

Profesionist riguros, Alain Delon vrea să ştie totul despre aparatul de filmat, despre ceea ce intră în raza lui vizuală într-un cadru sau într-altul. Operatorilor însă, fermecătorul Delon obişnuieşte să le spună: «Nu vă sinchisiţi de felul cum arăt. Nu ţin să apar frumos. Luaţi-mă din ce unghi vreţi, puteţi chiar să mă pociţi». Poate că este vorba de modestie aici. Sau poate, cînd ai chipul lui Delon îţi dă mîna să fii modest.

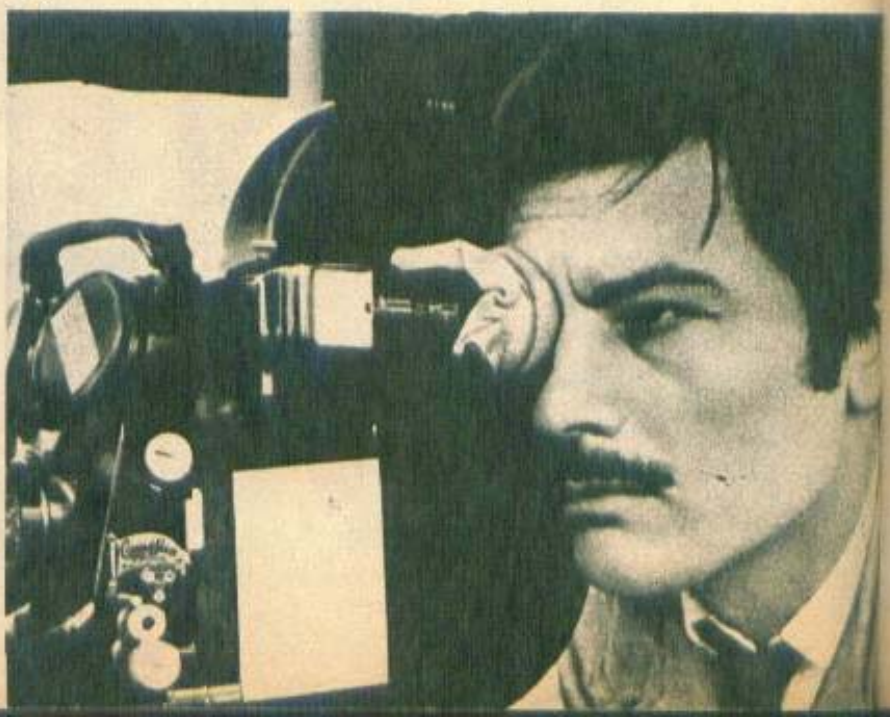

BRIGITTE BARDOT

Literatura publicistică ne-a făcut cunoscute de-a lungul timpului toate «Capriciile lui B.B.». Le credem sau nu — ele își au savoarea lor. Partenerii mărturisesc că, pe platou, vedeta este — în general — o camaradă bună, veselă, fără fasoane. Vine de obicei însoțită de ultimul ei «Chevalier servant», se distrează cu ce găsește la îndemînă, cum ar fi biliardul.

O imagine mai puțin obișnuită în iconografia personajului-mit. Abătută, cu gîndurile duse departe, retrasă într-un colț, Brigitte participă la o conferință de presă în timpul turnării unuia dintre cele mai prestigioase filme din cariera sa: «Adevărul» lui Clouzot.

film

PETER O'TOOLE

Împreună cu partenera sa din «Așteaptă pînă se întunecă», Audrey Hepburn, irlandezul a acceptat cu plăcere o fotografie shoking pentru reclama filmului.

Gurile rele zic că atunci cînd nu filmează, fotografia cea mai semnificativă pentru Peter O'Toole ar fi una cu paharul de whisky în mînă. Nu spunem că n-am fi avut și noi la dispoziție astfel de imagini, ba am dat și peste acea memorabilă frază a actorului: «Cînd beau eu și cu Dick (n.n. — Dick este Richard Burton) se schimbă fața Angliei», dar am preferat, pentru plăcerea admiratoarelor sale, această fotografie.

INNOKENTI SMOKTUNOVSKI

Smoktunovski «la lucru» este un spectacol fascinant.
personajele sale, odată dezlănțuite, acaparează platoul.
Numai un film documentar
este în stare să ne dea o idee
despre ceea ce poate să însemne
un «Hamlet» sau un «Unchiul Vania»
pe cale de a se naște.
Restul sînt... vorbe, vorbe, vorbe.
Iată-l pe Smoktunovski în costumul prințului Danemarcei
coborînd dintr-un modern microbuz,
ținînd pe braț un modern fulgarin,
în curtea castelului Elsinore din... Talin,
unde au avut loc filmările.

JEAN PAUL BELMONDO

Pentru Belmondo munca pe platou este o plăcere. Cît timp a fost oaspetele nostru, în timpul realizării filmului «Mirii anului II», nu l-am văzut nici o clipă încruntat, mofturos, necăjit. Cum termina o scenă, se repezea să mai facă o partidă de pétanque cu partenerii liberi (în fotografie — Michel Auclair), să improvizeze un meci de fotbal fie şi cu copiii.

Fotografie de Traian PROSAN

De dragul Ursulei Andress, Belmondo stă liniştit pe scaunul său de vedetă şi aşteaptă să fie chemat «la plan».

Fotografie de M. CATARGIU

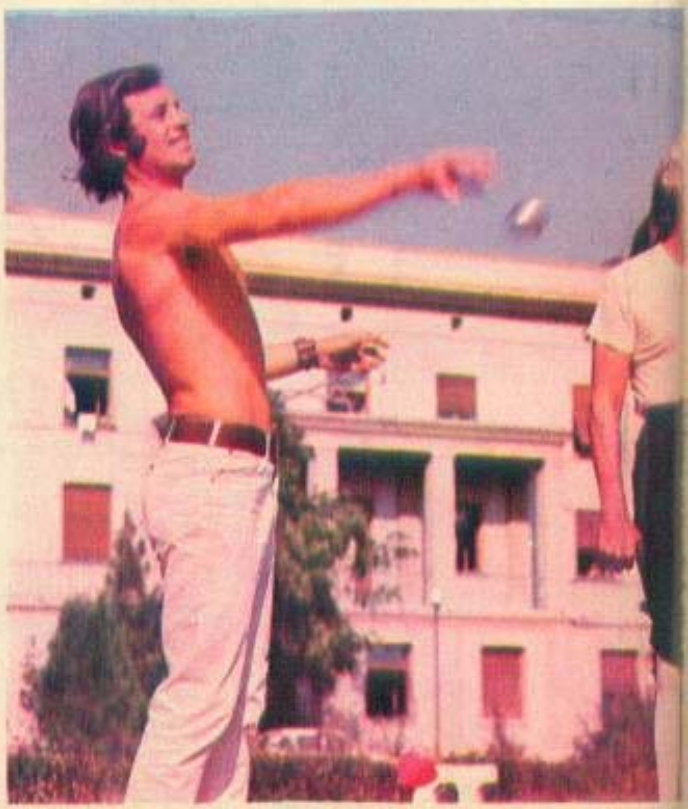

Un om care știe ce înseamnă
«time is money»:
Peter Sellers.
În timp ce i se pune
la punct frizura,
actorul nu se uită în oglindă
ca tot omul,
ci își rezolvă
convorbirile telefonice.

PETER SELLERS

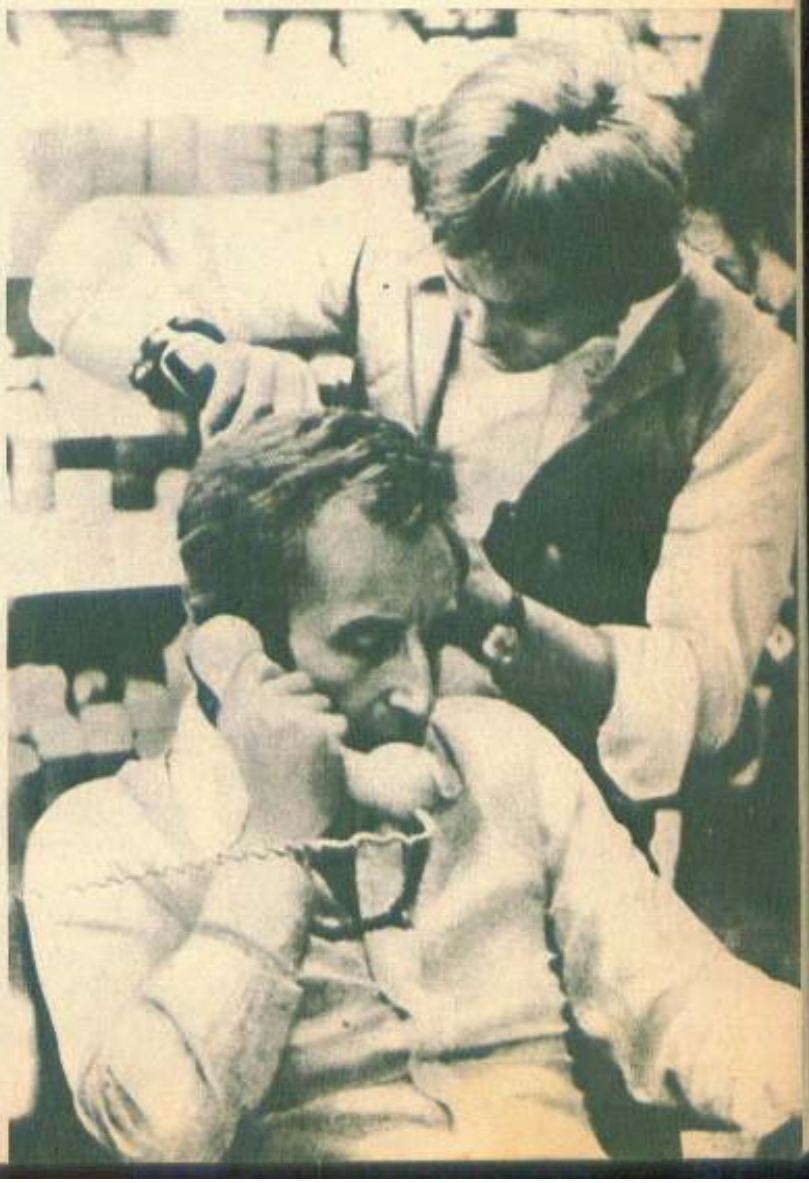

film

KIRK DOUGLAS

Un cadou pentru Kirk Douglas: o fiolă cu «apă grea», pe care i-a adus-o locotenent colonelul Knut Hankelid pe platourile de la Rjukan (Norvegia), unde s-au filmat, în 1965, «Eroii de la Telemark».

LEE MARVIN ȘI JACK PALANCE

au ținut să aibă o fotografie «de familie» din timpul realizării frumosului film cu cow-boy bătrîni «Monty Walsh».

C. BACIU

Arlechin